

NUORISORIKOLLISUUS

Taktinen teema-analyysi –
määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit

TIIVISTELMÄ

RAPORTIN NIMI	Nuorisorikollisuus: Taktinen teema-analyysi – määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit
LAATIJA	Poliisihallitus, analyysitoiminnot Mika Sutela, analyytikko
JULKAISUAJANKOHTA	10.4.2024
TOIMEKSIANTO/TUTKIMUSKYSYMYS	Tilanne- ja kokonaiskuvan tuottaminen nuorisorikollisuudesta
KESKEISET LÄHTEET	Polstat-tulostietojärjestelmä, julkiset lähteet ja tutkimukset
KÄYTETYT MENETELMÄT	Kuvaileva tilastollinen ja laadullinen tarkastelu
AVAINSANAT	nuorisorikollisuus, tilannekuva, poliisi, analyysi
JULKISUUSASTE	Julkinen

TIIVISTELMÄ / KESKEISET LÖYDÖKSET

Nuorisorikollisuudelle ei ole olemassa tiettyä määritelmää. Jopa nuoret ja heidän ikäryhmänsä määritellään eri tavoin esimerkiksi viranomaisesta ja laista riippuen. Nuorisorikollisuus on yhteiskunnallinen haaste, johon vaikuttavat monet tekijät ja joka on keskusteluttanut jo vuosikymmeniä. Tämän analyysin tarkoituksena on tunnistaa, mistä nuorisorikollisuudessa, tarkemmin ottaen alle 21-vuotiaiden rikollisuudessa, on laajassa mielessä kyse. Tavoitteena on ollut tuottaa valtakunnallinen kokonaiskuva tilanteesta.

Rikollisuus liittyy nuoruuteen. Vaikka harva nuori joutuu rikoksesta epäillyn asemaan, niin yleismaailmallinen tosiasia on se, että rikosaktiivisuus huipentuu samoihin aikoihin täysi-ikäistymisen kanssa. Nuorisorikollisuuden taustalla on monenlaisia riskitekijöitä, jotka liittyvät yksilöihin ja yhteiskuntaan. Yksi nykypäivän suuri yhteiskunnallisen turvallisuuden uhka on nuorten syrjäytyminen.

Nuorten rikoskäyttäytymiseen yhdistyy monia sosiaalisia merkityksiä. Kaverit vaikuttavat merkittävästi nuorten käyttäytymiseen. Toisaalta nykypäivänä myös sosiaalinen media ja kännykät ovat niin tärkeä osa nuorten elämää, että niiden vaikutus rikolliseen käyttäytymiseenkin on hyvin suuri,

Rikosprosessissa kokonaisuutena, mutta erityisesti esitutkinnassa lasten ja nuorten asioiden käsitteeseen liittyy monia lainsäädännöllisiä rajoitteita ja asioita, joita on otettava huomioon. Tämä vaikuttaa siihen, millaisena poliisissa nuorisorikollisuus näyttäytyy suhteessa moniin muihin toimijoihin. Toisaalta myös poliisin sisäisesti nuorten rikollisuus voi näyttäytyä esimerkiksi eri toimintasektoreiden näkökulmista eri tavoin.

Alaikäisten eli alle 18-vuotiaiden nuorten rikosepäilyt kokonaisuudessaan ovat lisääntyneet viime vuosina. Liikenne- ja omaisuusrikollisuus on nuorten tyypillisintä rikollisuutta. Niin sanotusti nuorisovaltaista rikollisuutta edustavat tavanomaiset ryöstö- ja vahingontekorikokset eli ne ovat nuorisorikollisuuden ydintä. Etenkin omaisuusrikoksista, mutta myös esimerkiksi huumausainerikoksista epäillyillä rikosten kasaantuminen vaikuttaa olevan kaikkein voimakkainta. Rikoksiin syyllistymisen

ohella myös rikosten uhriksi joutuminen kasaantuu. Nuorten tekemien rikosten uhrit ovat myös nuoria ja toisaalta tekijät joutuvat usein itse uhreiksi enemmän tai myöhemmin.

Julkisessa keskustelussa nuorisorikollisuus usein näyttäytyy vakavana väkivaltana ja poikkeuksellisen raakoinakin tekoina. Keskustelu ja uutisointi siis voi antaa vääränlaisen kuvan koko ilmiöstä. Viime aikoina julkisessa keskustelussa poliisin näkökulmasta on tuotu esiin huoli alle 15-vuotiaiden nuorten rikoskierteistä ja väkivallantekojen raaistumisesta. Poliittisesti nuorisorikollisuuden lisääntyminen on tunnistettu vakavaksi ongelmaksi. Nuorisotyön näkökulmasta juuri kaveripiirin merkitystä nuorten rikollisuudelle ei huomioida riittävästi.

Omaisuusrikollisuus on nuorilla, ikäryhmästä riippumatta, yleinen rikollisuusmuoto. 15–20-vuotiailla kuitenkin mukaan tulee myös liikennerikollisuus. Alaikäisten rikosepäilyissä on ollut viime vuosina havaittavissa kasvua niin esimerkiksi omaisuusrikollisuudessa kuin myös henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa. Kuukausitasolla alaikäisillä, niin alle 15-vuotiailla kuin myös 15–17-vuotiailla, rikosepäilyt ovat olleet yleisimmillään syyskuukausina, mutta 18–20-vuotiailla ei ole havaittavissa merkittäviä eroja kuukausien välillä. Viikonpäivien mukaan analysoituna lapsilla rikosepäilyt jakautuvat jokseenkin tasaisesti eri viikonpäiville, kun taas 15 vuotta täyttäneillä nuorilla rikollisuus keskittyy pitkälti viikonloppuihin. Alueellisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt keskittyvät etenkin kaupunki-alueille. Käytännössä mitä harvemmin asutuille alueille mennään, sitä enemmän 15–17-vuotiaiden ja edelleen 18–20-vuotiaiden rikosepäilyt korostuvat.

Seksuaalirikoksista epäillyn asemaan kirjatusta noin kolmannes on viime vuosina ollut nuoria. Nuorten seksuaalirikoksia koskevat rikosepäilyt vaikuttavatkin lisääntyneen viime vuosina. Niissä näkyy myös sosiaalisen median vaikutus. Viranomaisia vastaan kohdistuneissa rikoksissa nuorten rikosepäilyt ovat viime vuosina olleet aiempaa korkeammalla tasolla. Muun muassa virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevien rikosepäilyjen määrät ovat lisääntyneet tasaisesti vuodesta 2017 alkaen. Nuorten asenteiden muuttuminen, viranomaisvastaisuuden yleistyminen ja auktoriteettien kunnioittamisen väheneminen on ollut havaittavissa poliisin operatiivisessa toiminnassa. Perheväkivallan osalta alaikäiset nuoret ovat harvoin itse epäiltyinä henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Kuitenkin alle 15-vuotiaat lapset ovat vastaavissa tapauksissa suurin uhrien ryhmä.

Nuorisorikollisuuden ehkäisemiseksi ei ole olemassa mitään tiettyä keinoa tai pikaratkaisua eikä vastuu ole kenelläkään yksittäisellä viranomais- tms. taholla. Moniammatilliselle yhteistyölle on tarvetta. Rikolliseen käyttäytymiseen on pyrittävä puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lainsäädännön ja poliisin sisäisten prosessien on oltava kunnossa. Lisäksi tilannekuvan ylläpitämisestä on huolehdittava. Vanhemmillä ja koululla on tärkeä rooli nuorten rikoskäyttäytymisen ehkäisyssä. Vanhempiin on pyrittävä sidosryhmäyhteistyöllä vaikuttamaan ja heitä on yritettävä tukea vanhemmuuteen liittyvien haasteiden keskellä. Poliisin on asiantuntijana hyvä tehdä yhä enemmän yhteistyötä. Viestintää ei sovi unohtaa nuorisorikollisuuden ennalta ehkäisyssä. Poliisin on oltava vahvasti läsnä sosiaalisessa mediassa, jossa myös nuoret viettävät paljon aikaa.

REFERAT

RAPPORTS NAMN	Ungdomsbrottslighet: Taktisk tema-analys – definitioner, situationsbild och verksamhetsmodeller
FÖRFATTARE	Polisstyrelsen, analysfunktioner Mika Sutela, analytiker
TIDPUNKTEN FÖR OFFENTLIGGÖRANDET	10 april 2024
UPPDARG/FORSKNINGSFRÅGA	Att ge en situations- och helhetsbild av ungdomsbrottsligheten
NYCKELKÄLLOR	Polstat-resultatinformationssystem, offentliga källor och studier
TILLÄMPANDE METODER	Beskrivande statistisk och kvalitativ granskning
NYCKELORD	ungdomsbrottslighet, situationsbild, polis, analys
SEKRETESSGRAD	Offentlig

REFERAT / VIKTIGA RESULTAT

Det finns ingen specifik definition av ungdomsbrottslighet. Även unga och deras åldersgrupp definieras på olika sätt, till exempel beroende på myndighet och lag. Ungdomsbrottslighet är en samhällsutmaning som påverkas av många faktorer och som har diskuterats i decennier. Syftet med den här analysen är att identifiera vad ungdomsbrottslighet, närmare bestämt brottslighet av personer under 21 år, handlar om i vid bemärkelse. Målet har varit att ta fram en nationell helhetsbild av läget.

Brottslighet är förknippat med ungdom. Även om få unga människor befinner sig i positionen som en brottsmisstänkt, är det ett allmänt faktum att kriminell aktivitet når sin topp ungefär samtidigt som de blir myndiga. Ungdomsbrottslighet underbyggs av många riskfaktorer relaterade till individer och samhälle. Ett av dagens stora hot mot social säkerhet är marginaliseringen av unga.

Ungdomars kriminella beteende har många sociala betydelser. Vänner har en betydande effekt på ungdomars beteende. Å andra sidan är sociala medier och mobiltelefoner idag en så viktig del av unga människors liv att deras effekt på kriminellt beteende också är mycket stort,

I straffprocessen som helhet, men framför allt i förundersökningen, innebär handläggningen av barn- och ungdomsärenden många lagstiftningsbegränsningar och frågor som måste beaktas. Det påverkar hur ungdomsbrottsligheten framstår i polisen i förhållande till många andra aktörer. Å andra sidan kan ungdomsbrottsligheten även inom polisen uppträda på olika sätt, till exempel ur olika verksamhetssektors perspektiv.

Brottsmisstänkarna mot minderåriga, det vill säga ungdomar under 18 år, har som helhet ökat de senaste åren. Trafik- och egendomsbrott är den mest typiska brottsligheten bland unga. Så kallad ungdomsdominerad brottslighet representeras av de vanliga brotten rån och skadegörelse, det vill säga de är kärnan i ungdomsbrottsligheten. Framför allt verkar ansamlingen av brott vara starkast för dem som misstänks för egendomsbrott, men även för till exempel narkotikabrott. Tillsammans med

att begå brott ackumuleras också att vara offer för brott. Offren för brott som begås av unga är också unga, och å andra sidan blir förövarna ofta själva offer förr eller senare.

I den offentliga debatten framställs ungdomsbrottslighet ofta som grovt våld och exceptionellt brutala handlingar. Diskussion och rapportering kan därför ge en felaktig bild av hela fenomenet. På senare tid har det i den offentliga diskussionen, ur polisens perspektiv, väckts oro för unga under 15 års kriminella kretslopp och förvärringen av våldshandlingar. Politiskt har ökningen av ungdomsbrottsligheten identifierats som ett allvarligt problem. Ur ungdomsarbetets perspektiv är vänkretsens betydelse för ungdomsbrottsligheten inte tillräckligt beaktad.

Egendomsbrott är en vanlig form av brott bland unga, oavsett åldersgrupp. 15–20-åringar är dock också inblandade i trafikbrotts. Under de senaste åren har det skett en märkbar ökning av brottsmisstankar om minderåriga, till exempel vid egendomsbrott samt vid brott mot liv och hälsa. På månadsnivå minderåriga, både under 15 och 15–17 år, har misstankar om brott varit vanligast i september, men för 18–20-åringar kan inga signifikanta skillnader mellan månader observeras. Vid analys efter veckodagar är brottsmisstankarna hos barn mer eller mindre jämnt fördelade över olika veckodagar, medan brottsligheten hos unga över 15 år till stor del är koncentrerad till helger. Regionalt är brottsmisstankar om barn under 15 år koncentrerade till framför allt tätorter. I praktiken gäller att ju mindre befolkade områden man går till, desto mer accentueras misstankarna om brott bland 15-17-åringar och fortfarande 18-20-åringar.

De senaste åren har ungefär en tredjedel av de registrerade som misstänkta för sexualbrott varit unga. Brottsmisstankarna om sexualbrott hos unga verkar ha ökat de senaste åren. De visar också påverkan av sociala medier. Vid brott mot myndigheter har brottsmisstankarna om unga legat på en högre nivå än tidigare de senaste åren. Bland annat har antalet brottsmisstankar om våldsamt motstånd mot tjänsteman ökat stadigt sedan 2017. Ungdomarnas förändrade attityder, generaliseringen av antiauktoritet och minskad respekt för auktoriteter har märkts i polisens operativa verksamhet. När det gäller våld i hemmet är minderåriga själva sällan misstänkta för brott mot liv och hälsa. Barn under 15 år är dock den största gruppen av offer i liknande fall.

Det finns inget specifikt sätt eller snabb lösning för att förebygga ungdomsbrottslighet och ingen enskild myndighet etc. är ansvarig. Det finns ett behov av multiprofessionellt samarbete. Ansträngningar måste göras för att ingripa i brottsligt beteende så tidigt som möjligt. Lagstiftning och polisens interna processer måste vara i ordning. Dessutom ska underhåll av situationsbilden skötas. Föräldrar och skolor spelar en viktig roll för att förebygga ungdomsbrottslighet. Det är nödvändigt att försöka påverka föräldrar genom intressentgruppsarbete och försöka stödja dem mitt i föräldrarelaterade utmaningar. Som expert är det bra för polisen att samarbeta mer och mer med skolor. Kommunikation bör inte glömmas bort i förebyggandet av ungdomsbrottslighet. Polisen ska ha en stark närvaro i sociala medier, där även unga tillbringar mycket tid.

ABSTRACT

NAME OF REPORT	Youth crime: Tactical theme analysis – definitions, situational picture and approach models
AUTHOR	National Police Board, Analysis Operations Mika Sutela, Analyst
PUBLICATION DATE	10 April 2024
ASSIGNMENT/RESEARCH QUESTION	Producing a situational and an overall picture of youth crime
KEY SOURCES	Result information system Polstat, public resources and studies
USED METHODS	Descriptive statistical and qualitative review
KEYWORDS	youth crime, situational picture, police, analysis
CONFIDENTIALITY	Public

ABSTRACT / KEY FINDINGS

There is no specific definition of youth crime. Even young people and their age group are defined in different ways, for example, depending on the authority and the law. Youth crime is a societal challenge that is influenced by many factors and has been debated for decades. The purpose of this analysis is to identify what youth crime, more specifically, crime of people under 21 years of age, is about in a broad sense. The goal has been to produce a national overall picture of the situation.

Crime is associated with youth. Although few young people find themselves in the position of a criminal suspect, it is a universal fact that criminal activity peaks around the same time as coming of age of majority. Youth crime is underpinned by many risk factors related to individuals and society. One of today’s major threats to societal security is the marginalization of young people.

The criminal behaviour of young people has many social meanings. Friends have a significant influence on the behaviour of young people. On the other hand, nowadays social media and mobile phones are such an important part of young people’s lives that their influence on criminal behaviour is also very large,

In the criminal procedure as a whole, but especially in the preliminary investigation, the processing of children and young people’s cases involves many legislative restrictions and issues that must be taken into account. This affects how youth crime appears in the police in relation to many other actors. On the other hand, even within the police, youth crime can appear in different ways, for example from the perspectives of different operational sectors.

Criminal suspicions of minors, i.e. young people under the age of 18, as a whole have increased in recent years. Traffic and property crime is the most typical crime among young people. So to speak, youth-dominated crime is represented by the usual crimes of robbery and criminal damage, i.e. they are the core of youth crime. In particular, the accumulation of crimes seems to be the strongest for those suspected of property crimes, but also of, for example, narcotics offences. Along with committing crimes, being a victim of crimes also accumulates. The victims of crimes committed

by young people are also young, and on the other hand, the perpetrators often become victims themselves sooner or later.

In the public debate, youth crime is often presented as serious violence and exceptionally brutal acts. Discussion and reporting can therefore give a wrong picture of the whole phenomenon. Recently, in the public discussion, from the perspective of the police, concern has been brought up about the criminal cycles of young people under the age of 15 and the aggravation of acts of violence. Politically, the increase in youth crime has been identified as a serious problem. From the perspective of youth work, the importance of peers for youth crime is not sufficiently taken into account.

Property crime is a common form of crime among young people, regardless of age group. 15–20-year-olds, however, are also involved in traffic crime. In recent years, there has been a noticeable increase in criminal suspicions of minors, for example in property crime as well as in crimes against life and health. On a monthly basis, minors, both under 15 and 15–17 years old, suspicions of crime have been most common in September, but for 18–20 years old no significant differences between months can be observed. When analysed according to the days of the week, crime suspicions in children are more or less evenly distributed over different days of the week, while in young people over 15 years of age, crime is largely concentrated on weekends. Regionally, criminal suspicions of children under the age of 15 are concentrated especially in urban areas. In practice, the less populated areas one goes to, the more the suspicions of crime among 15–17 years old and still 18–20 years old are highlighted.

In recent years, about a third of those registered as suspects in sexual offences have been young people. Criminal suspicions regarding sexual offences by young people seem to have increased in recent years. They also show the influence of social media. In crimes against public authorities, criminal suspicions of young people have been at a higher level than before in recent years. Among other things, the number of criminal suspicions regarding violent resistance to a public official has increased steadily since 2017. The changing attitudes of young people, the generalisation of anti-authority and the decrease of respect for authority have been noticeable in the operational activities of the police. Regarding domestic violence, minors themselves are rarely suspected of crimes against life and health. However, children under the age of 15 are the largest group of victims in similar cases.

There is no specific way or quick solution to prevent youth crime, and no individual authority, etc., is responsible. There is a need for multi-professional cooperation. Attempts must be made to intervene in criminal behaviour as early as possible. Legislation and police internal processes must be in order. In addition, maintenance of the situational picture must be taken care of. Parents and schools play an important role in preventing youth crime. We must try to influence parents through stakeholder cooperation and we to support them in the middle of parenting-related challenges. As an expert, it is good for the police to cooperate more and more with schools. Communication should not be forgotten in the prevention of youth crime. The police must have a strong presence on social media, where young people also spend a lot of time.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	11
2. NUORISORIKOLLISUUDEN MÄÄRITTELYÄ	14
2.1. Kriminologisia lähtökohtia	14
2.1.1. Rikollisuus painottuu nuoruuteen	14
2.1.2. Nuorisorikollisuuden riskitekijöitä	16
2.1.3. Kaverit, oppiminen ja elämyshakuisuus	20
2.1.4. Internet ja sosiaalinen media rikollisuuden alustoina	22
2.2. Nuorten ikäryhmien määrittelyä	25
2.2.1. Määritelmiä lainsäädännössä	25
2.2.2. Lasten ja nuorten rikosasioiden käsittelystä rikosprosessissa	25
2.2.3. Ikäryhmien määritelmiä muualla	28
2.3. Nuorisorikollisuuden lajeja	29
2.3.1. Nuorten tyypillisimmät rikosepäilyt	29
2.3.2. Rikollisuuden kasaantuminen	34
2.4. Nuoret rikosten uhreina	35
2.5. Yleisten paikkojen häiriöllä ja nuorisorikollisuudella yhteys toisiinsa	37
2.6. Ulkomailla syntyneillä nuorilla rikosriski koholla	39
3. NUORTEN RIKOLLISUUS JULKISESSA KESKUSTELUSSA	43
3.1. Poliisin näkökulma	43
3.2. Poliittinen näkökulma	45
3.3. Muut toimijat	46
4. IKÄRYHMÄKOHTAINEN TILANNEKUVA	49
4.1. Lasten (alle 15-v.) rikosepäilyt	49
4.1.1. Rikollisuuden kehitys	49
4.1.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen	51
4.2. Nuorten henkilöiden (15–17-v.) rikosepäilyt	52
4.2.1. Rikollisuuden kehitys	52
4.2.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen	54
4.3. Täysi-ikäistyneiden (18–20-v.) rikosepäilyt	55
4.3.1. Rikollisuuden kehitys	55
4.3.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen	57
5. ERITYISET RIKOLLISUUSTEEMAT	59
5.1. Seksuaalirikollisuus	59
5.2. Rikokset viranomaisia vastaan	62
5.3. Väkivaltarikollisuus perheissä	66

6. TOIMENPITEITÄ	69
6.1. Varhaista puuttumista, yhteistyötä ja keskitettyä tutkintaa	69
6.2. Aikuisiin vaikuttamista ja tukea yhteistyöllä	73
6.3. Jalkautumista ja viestintää	75
6.4. Nopeaa esitutkintaa ja monipuolisia pakkokeinoja	76
7. YHTEENVETO	79
LÄHTEET	86
KUVAT	102
TAULUKOT	104

1. JOHDANTO

Nuorisorikollisuus on monisyinen haaste, joka läpileikkaa koko yhteiskuntaa ja joka riippuu monista erilaisista yksilöllisistä sekä yhteiskunnallisista seikoista. Nuorten syrjäytyminen on vakava, todellinen Suomen sisäistä turvallisuutta uhkaava ongelma. Nuoren jäädessä yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle, riski radikalisoitumiselle, ääriliikkeiden voimistumiselle ja rikollisuudelle kasvaa. Syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten todellista määrää on vaikea arvioida. Tilastojen mukaan nuorista noin 3–10 prosentille on kasaantunut syrjäytymisen riskitekijöitä. Suomessa oli sisäministeriön raportin mukaan vuonna 2021 karkeasti noin 250 000 syrjäytymisriskissä olevaa alle 21-vuotista lasta ja nuorta. Syrjäytyminen ei ole käsitteenä yksiselitteinen, eikä sen mittaaminen ole yksinkertaista. Tilastot kertovat, keiden kohdalle on kasaantunut riskitekijöitä, eivät sitä, kuka on syrjäytynyt.¹

Nuorisorikollisuutta pidetään kasvavana yhteiskunnallisena ongelmana. Sisäministeri *Mari Rantasen* mukaan nuorisorikollisuuteen on äärimmäisen tärkeää kiinnittää huomiota. On tärkeää tietää, mitä perinteiset nuorisorikolliset tekevät.² Viime aikoina suomalaisia ovat keskusteluttaneet niin nuorten keskinäiset väkivaltaisuudet, ryöstelyt kuin myös rikollisten tekojen kuvaaminen ja jakaminen eteenpäin laajemmankin ihmisjoukon nähtäväksi. Keskusteluista kuitenkin toisinaan jää epäselväksi, millaisista nuorista ja rikoksista milloinkin puhutaan sekä missä ja milloin rikoksia oikein tapahtuu.

Nuorisorikollisuudelle ei ole vakiintunutta määritelmää rikoslaissa, hallinnollisesti tai tieteellisessä tutkimuksessa.³ Nuorisorikollisuuteen liittyy monia termejä, jotka kuvaavat samaa aihepiiriä eri tieteenalojen tai toimijoiden näkökulmista. Lääkärit, juristit ja kriminologit saattavat siis käyttää samaan kokonaisuuteen liittyviä erilaisia käsitteitä, kuten vaikkapa rikoskäyttäytyminen tai käytöshäiriö. Lisäksi termien käyttö riippuu siitä, minkä ikäisistä lapsista tai nuorista on kyse.⁴ Nuoria ja heidän tekemää rikollisuutta tarkasteltaessa käytetään myös erilaisia ikäryhmittelyitä ja aina ei ole selvää, minkä ikäisistä nuorista milloinkin on kyse.

Syyskuun 2023 lopussa Suomen poliisin ylijohdanto antoi tehtävänannon, jonka mukaan nuorisorikollisuudesta tulee tehdä analyysi, jonka tarkoituksena on tunnistaa, mistä nuorisorikollisuudessa on laajassa mielessä kyse, tuottaa ikään kuin valtakunnallinen kokonaiskuva tilanteesta. Mistä siis on kysymys, kun puhutaan nuorisorikollisuudesta? Mihin eri viranomaiset ja muut toimijat kohdistavat tällä hetkellä huomionsa, kuin keskustellaan nuorten rikoksista?

Tavoitteena on siis hakea ymmärrys siitä, että mistä ongelmasta on kysymys, mitä ongelmia se aiheuttaa, mihin ongelmat kohdistuvat ja millaisia odotuksia poliisin kohdistuu ongelman ratkaisemiseksi. Raportti poikkileikkaa kaikkia poliisin operatiivisia ydintoimintoja (rikostorjunta, valvonta- ja hälytystoiminta sekä liikenneturvallisuus) ja sisältää poliisin toimintaympäristöanalyysin mukaisia elementtejä. Nuorten rikollisuuden tilannekuvaa ja trendejä analysoidessa mukana on paitsi väestörakenteellisia ja teknologisia ainesosia myös julkiseen keskusteluun ja suunniteltuihin muutoksiin eli lainsäädäntöön liittyviä näkökulmia.

Poliisi on ottamassa käyttöön professori *Jerry Ratcliffen* luomaa PANDA-mallia, mikä toimii ongelmanratkaisumallina häiriöiden ja rikosten ehkäisemisessä (kuva 1). Tässä analyysissä kes-

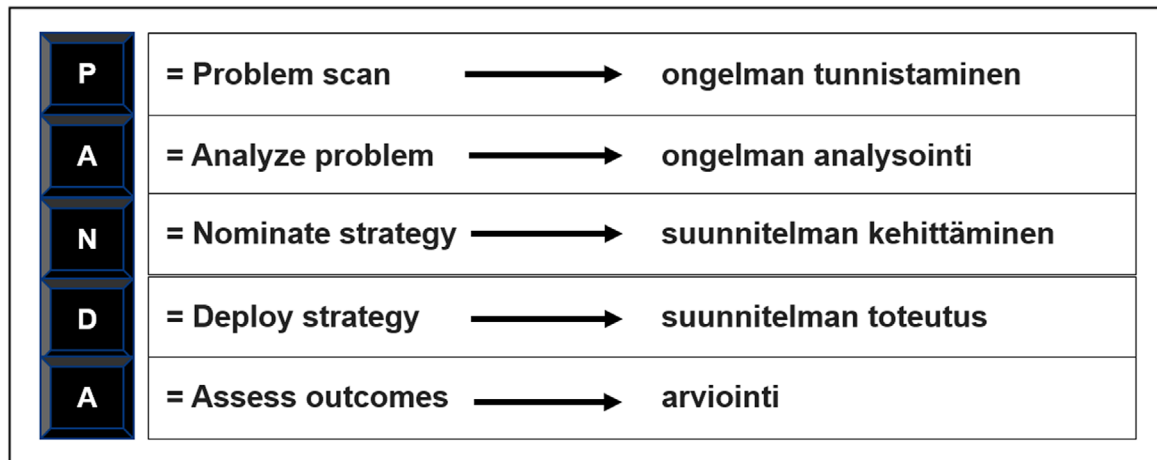
1 ”Sen juuret ovat toisaalta löydettävissä puutteellisissa ja epäedullisissa kasvatuksellisissa oloissa, toisaalta siinä vaihtelevaisuudessa, joka jokaiselle lajille on ominainen ja joka tekee toiset voimakkaiksi ja vastukset voittaviksi, toiset heikoiksi ja olosuhteiden heiteltäviksi.” Kaila 1946; Limnell & Rantapelkonen 2017; Limnell & Iloniemi 2018; Sisäministeriö 2023; THL 2023.

2 Ks. Yle 2023.

3 Forss 2023.

4 Ks. Elonheimo 2010.

kitytään mallin mukaiseen P-osioon eli ongelman tunnistamiseen. Analyysi toimii esimerkkinä mallin käytäntöön viemisestä.

Kuva 1. PANDA-mallin rakenne.

PANDA-mallia voidaan tarkastella pitkällä tai lyhyellä aikavälillä. Pitkällä aikavälillä voi esiintyä ns. kroonisia ongelmia, rikoksia, jotka usein nähdään sellaisiksi, ettei niille voida mitään. Ne hyväksytään osaksi arkea. Toisaalta hetkelliset rikospiikit ilmenevät päinvastoin ”yhtäkkiä ja yllättäen”, pitkälti kuitenkin kausittaisen vaihtelun, kuten vuodenaikojen mukaan. Rikospaniikit ovat yksi, osittain ehkä kausittaisuuteen liittyvä ongelma, joka voivat aiheutua yhtä lailla median välityksellä, poliittisen keskustelun kautta kuin myös aidon rikollisuuden lisääntymisen myötä. Nämä rikokset vaikuttavat suhteettomalla tavalla ihmisten käyttäytymiseen ja näkemyksiin esimerkiksi siitä, onko ulkona turvallista liikkua pimeään aikaan.⁵

Se, mitä tarkoitetaan nuorilla tai nuorisolla ja minkä ikäiset katsotaan kuuluvan tähän väestöryhmään, vaihtelee muun muassa viranomaisesta ja lainsäädännöstä toiseen. Nuorisorikollisuutena pidetään tässä analyysissä alle 21-vuotiaiden tekemää rikollisuutta. Rajausta perustuu ensisijaisesti lainsäädännöllisiin ikärajoihin. Kuten Forss (2023) on todennut, nuorisorikollisuudesta puhuttaessa on perusteltua lukea mukaan kaikki alle 21-vuotiaat, mutta ei tätä vanhempia, koska kyse on nimenomaan rikosprosessiin liittyvästä kontekstista.⁶ Analyysissä ikäryhmät on jaoteltu seuraavasti: alle 15-vuotiaat (lapset), 15–17-vuotiaat (nuoret henkilöt), 18–20-vuotiaat (täysi-ikäistyneet) ja 21–24-vuotiaat (myöhäisnuoret). Myöhäisnuorten ryhmää käytetään analyysissä aikuisväestön (21-) ohella joissain yhteyksissä vertailuryhmänä, mutta sitä ei katsota varsinaiseksi nuorisoikäryhmäksi.

Analyysissä keskitytään rikoslakirikoksiin eivätkä alkoholirikokset ole mukana tarkasteluissa, vaikka nuorten osuus onkin eri rikoksista ja rikkomuksista suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Väkivalta, ryöstöt ja henkilökohtaisen omaisuuden anastaminen tai tuhoaminen ovat todennäköisesti sellaisia tekoja, joita lähes kaikkialla maailmassa pidetään moitittavina tekoina, tuomittavina rikoksina. Rikollisuus on tässä analyysissä laajemmassa tarkastelussa kuin vain perinteisen väkivalta- ja omaisuusrikollisuuden muodossa. Keskusrikospoliisissa on julkaistu erilliset raportit nuorten väkivaltarikollisuudesta vuonna 2022 ja ryöstörikollisuudesta vuoden 2024 helmikuussa.⁷ Nuorten ryöstörikoksiin ei tässä analyysissä syvennyttä

5 Ratcliffe 2019.

6 Forss 2023.

7 Keskusrikospoliisi 2022 ja 2024. Lisäksi syksystä 2023 alkaen oikeusministeriön asettama työryhmä on valmistellut toimenpideohjelmia nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseksi. Ks. Oikeusministeriö 2023.

tarkemmin, vaan ryöstöjen määrällisestä kehityksestä ja teonpiirteistä on saatavilla yksityiskohtaisempaa tietoa kyseisestä KRP:n raportista⁸. Alueellisesti tilastot lähtökohtaisesti kattavat Manner-Suomen sekä Ahvenanmaan alueen. Riskialue- ja häiriöindeksitarkasteluissa Ahvenanmaan kunnat eivät kuitenkaan ole mukana.

Analyysissä käytettävät tilastoaineistot on koottu poliisin tulostietojärjestelmä PolStatista sekä Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastosta ja väestörakennetilastosta.⁹ On kuitenkin otettava huomioon, että rikostilastoilla on omat rajoitteensa. Yleisesti ottaen teko päättyy viranomaisten tietoon sitä epätodennäköisemmin, mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys. Nuorten massarikollisuudesta jää hyvin suuri osa piiloon eli on niin sanottua piilorikollisuutta. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös esimerkiksi ilmoitusalttius, kirjaamiskäytännöt ja poliisin tekemän valvonnan kohdentaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin. Kyselytutkimukset, kuten kokonaisrikollisuutta mittaava Nuorisoriikollisuuskysely, ovat hyvin arvokkaita lievemmän rikollisuuden mittaamisessa. Vakavan rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on sen sijaan huomioitava viranomaistilaston osoittama kehitys.¹⁰

Katujengiasiaan ei tässä raportissa pureuduta syvemmin. Samoin järjestäytynyt rikollisuus, käytännössä on rajattu analyysin ulkopuolelle. Rajanvetoa katujengirikollisuuden ja nuorisoriikollisuuden välillä saattaa hämärtää se, että on olemassa viitteitä siitä, että katujengeissä toimivat käyttävät katujengien ulkopuolisia nuoria apuna rikoksenteossa. Katujengeihin kuuluvat ovat tyypillisesti joko täysi-ikäisiä tai sen kynnyksellä olevia henkilöitä. Katujengeissä kyse on lopulta eri asiakokonaisuudesta kuin alaikäisten nuorten toisiinsa kohdistamasta väkivallasta. Nuorisoriikollisuudesta voi erottaa nuorten ryhmiä, jotka tekevät rikoksia yhdessä useimmiten lyhyehkön ajan. Katujengeissä taas on kyse alueellisista rikollisverkostoista, ja vakavampi järjestäytynyt rikollisryhmä puolestaan omaa kansainvälisiä yhteyksiä ja on yleensä laajemmalle levittäytynyt.¹¹

8 Ks. Vauhkonen 2023; Kivivuori 2013; Keskusrikospoliisi 2022 ja 2024. Lisäksi syksystä 2023 alkaen oikeusministeriön asettama työryhmä on valmistellut toimenpideohjelmaa nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseksi. Ks. Oikeusministeriö 2023.

9 Poliisi 2024b; Tilastokeskus 2024a ja 2024c.

10 Ks. esim. Estrada 2019; Pina-Sánchez, Brunton-Smith, Buil-Gil & Cernat 2023; Sutela 2023; Vauhkonen 2023.

11 Ks. perustietoa katujengeistä ja niihin liittyvästä rikollisuudesta Poliisi 2024a. Poliisiammattikorkeakoulussa on laadittu katsaukset järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta sekä järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden toimintamahdollisuuksista Suomessa. Jukarainen, Juutinen & Laitinen 2023a ja 2023b. Ks. myös Forss 2023.

2. NUORISORIKOLLISUUDEN MÄÄRITTELYÄ

2.1. KRIMINOLOGISIA LÄHTÖKOHTIA

2.1.1. Rikollisuus painottuu nuoruuteen

Nuorisorikollisuuden osuus Suomen kokonaisrikollisuudesta on perinteisesti ollut varsi suuri jo useita vuosikymmeniä sitten. Nuorisorikollisuus onkin saanut enemmän ja vähemmän huomiota jo vuosikymmenten ajan. Se on tutkimuksellisesti ollut mielenkiintoinen teema muun muassa siitä syystä, että tekijöiden ryhmään on kuulunut paitsi niin sanottuja tilapäisrikollisia myös kroonisia rikoksenuusijoita. Nuorisorikollisuuden laajuus on yksi keskeisistä tutkimusaiheista kriminologian alalla. Toisaalta kuitenkin on todettu, että nuorten rikoskäyttäytyminen ei ole ollut keskeinen tutkimuskohde suomalaisen nuorisotutkimuksen ja yleisesti nuorten ongelmia käsittelevän tutkimuksen piirissä.¹²

Julkisessa keskustelussa esiintyy olettamuksia siitä, että rikollisuus jatkuvasti lisääntyy ja muuttuu yhä vakavammaksi tai että yhä nuoremmat lapset tulevat rikollisuuteen osallisiksi. Useaan kertaan on todettu, että nuorista pieni osa voi entistä huonommin ja tekee rikoksia, mutta suurella osalla kuitenkin menee hyvin. Osa niistä nuorista, joilla ongelmia on kasaantunut, on pahasti päihde- ja laitostieteessä jo siinä vaiheessa, kun he joutuvat ensimmäisen kerran poliisin kanssa tekemisiin. Viime vuosikymmeninä nuorten rikoskäyttäytyminen on vähentynyt huomattavasti niin kyselyiden kuin myös viranomaistilastojen perusteella, mutta myönteinen kehitys on kuitenkin pysähtynyt. Vuonna 2020 kerätyssä Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toteuttamassa, kansallisesti edustavassa Nuorisorikollisuuskyselyssä rikoskäyttäytymisen tai uhrikokemusten lisääntymistä ei kuitenkaan havaittu. Nuoret tekevät rikoksia keskimäärin varsin harvoin, etenkin vakavia rikoksia. Tilastojen perusteella rikollisuus keskittyy aiempaa pienempään joukkoon nuoria, joista osa on siirtynyt vakavampiin rikoksiin.¹³

Nuorten rikollisuuden vähenemisen taustalla ovat esimerkiksi kontrollin (kameravalvonta, vartiointi, poliisin ja koulujen aktiivisuus) lisääntyminen, nuorten ajanvieton muutokset sekä asennemuutokset. Kansalaiset ovat entistä halukkaampia ja kyvykkäämpiä ilmoittamaan poliisille rikosepäilyistä ja tapahtuneista rikoksista – jopa lievistä sellaisista. Viime vuosikymmenten aikana samalla kun koko yhteiskunta on oikeudellistunut, sosiaalisen kontrollin voidaan katsoa virallistuneen ihmisten ilmoitusalttiuden kasvamisen myötä. Perinteinen omaisuus- ja vahingontekorikollisuus on saattanut vähentyä, kun aikaa vietetään tietokoneiden ja älylaitteiden parissa eikä lasten ja nuorten arkireittien varrella ole entiseen tapaan kauppoja, joista voi varastaa. Rikollisuutta ei nähdä enää samalla tavalla nuorten kehitysvaiheeseen ja murrosikään kuuluvana asiana kuin vielä parikymmentä vuotta sitten.¹⁴

Edellä kerrotusta huolimatta rikokset liittyvät nuoruuteen. Kriminologiassa on perinteisesti painotettu nuoruusikää muun muassa siksi, että rikosurat usein alkavat nuoruudessa. Nuoruus on etenkin väkivalta- ja omaisuusrikollisuudessa elämänkaaren aktiivisinta aikaa. Suomalaisissa rikosentorjunta- ja turvallisuusohjelmissa lapsia ja nuoria pidetään ”riskeinä” tai ”alttiina riskeille”¹⁵. Montako prosenttia Suomen väestön alle 21-vuotiaista nuorista oli vuoden 2023

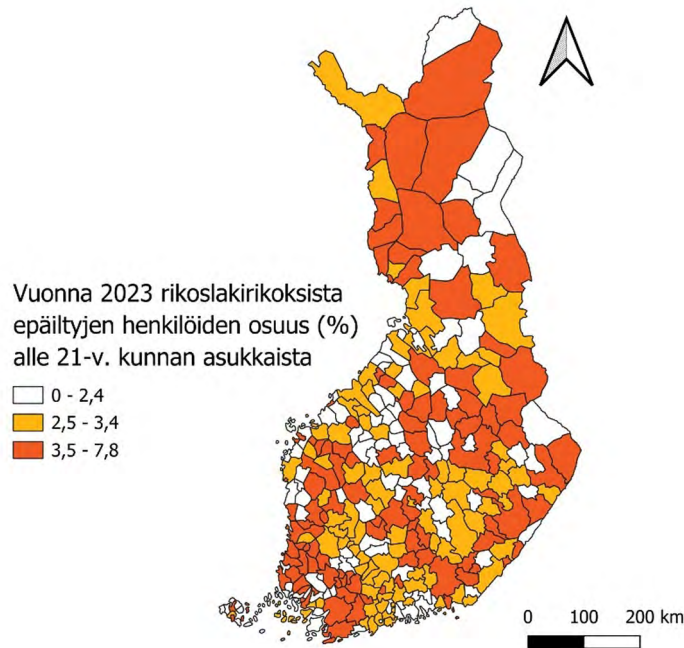
12 Ks. Anttila 1952; Anttila & Törnudd 1983; Kivivuori 2009; Estrada 2019; Kaakinen, Näsi & Danielsson 2023.

13 Ks. Estrada 2019; Kaakinen & Näsi 2021; Suonpää & Kaakinen 2021; Haapakangas 2018 ja 2020; Haikkola, Hästbacka & Pekkarinen 2019; Manninen 2023; Alanko, Kinnunen, Piispa & Sambou 2023; Kerkelä 2023. Seuraava Nuorisorikollisuuskysely kerätään keväällä 2024.

14 Ks. Kivivuori & Honkatukia 2006; Kivivuori ym. 2018; Piispa 2018. Saarikkomäen väitöstutkimuksen yksi keskeisistä tuloksista oli, että nuoriin kohdistuva poliisi- ja vartijakontrolli oli yleistä, ks. Saarikkomäki 2017. Nuorten kotonaolo on lisääntynyt ja kavereiden kohtaaminen kasvokkain koulun jälkeen on vähentynyt, ks. Heikkilä 2016.

15 Harrikari 2013; Kivivuori 2013. Ks. myös Kaakinen ym. 2023.

aikana epäiltyinä jostakin rikoslakirikoksesta? Vastaus on noin 3,1 prosenttia. Alle 18-vuotiaista vastaava osuus oli noin 2,3 prosenttia. Tarkemmin ikäryhmittäin eriteltynä alle 15-vuotiaissa osuus oli noin 1,3 prosenttia, 15–17-vuotiaissa 6,9 prosenttia ja 18–20-vuotiaiden osalta 7,9 prosenttia.¹⁶ Kuvassa 2 on esitetty, miten alle 21-vuotiaiden osalta vuoden 2023 aikana jostakin rikoslakirikoksesta epäillyt henkilöt ovat jakautuneet maantieteellisesti. Karttakuva osoittaa ensinnäkin, että suomalaisnuorista rikoksista epäiltyjä on lopulta hyvin pieni osa riippumatta siitä, missä päin maata tahansa ollaan. Toisaalta on havaittavissa, että rikoksista epäiltyjen nuorten tason mukaan luokitellut kolme eri kuntaryhmää jakautuvat kartalla jokseenkin tasaisesti ympäri Suomea.

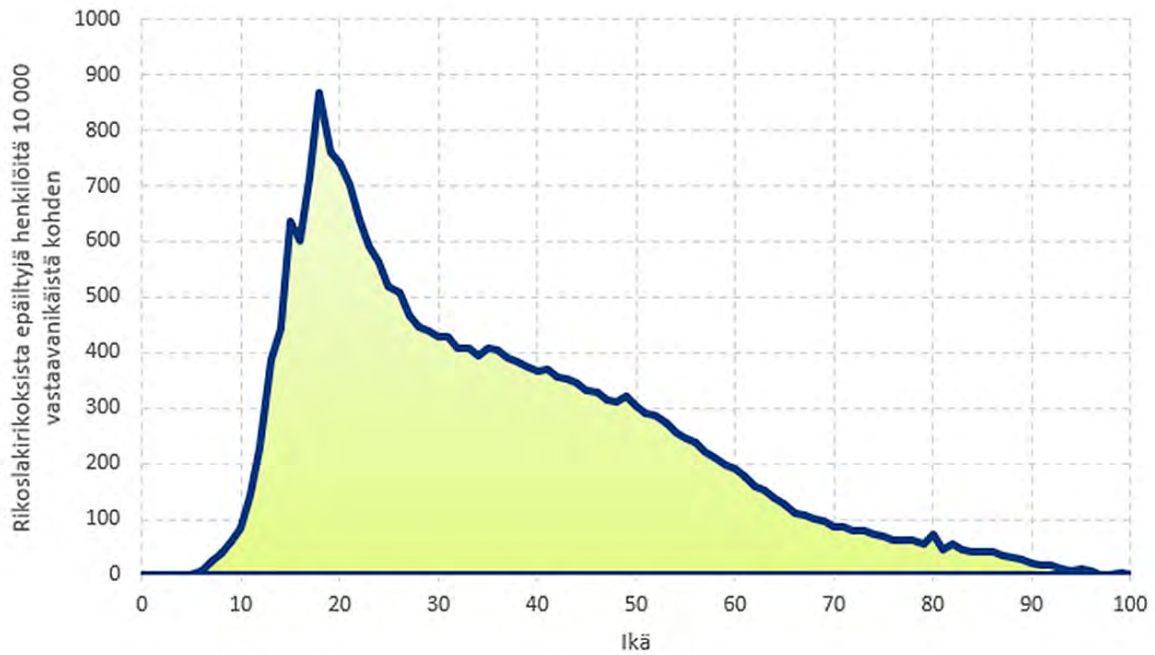
Kuva 2. Vuonna 2023 jostakin rikoslakirikoksesta epäiltyjen alle 21-vuotiaiden henkilöiden osuus (%) ikäryhmään kuuluvista asukkaista kunnittain.¹⁷

Suomessa rikoksista epäiltyjen osuus on korkeimmillaan 18–20-vuotiaana, mutta vain pieni osa nuorista jatkaa rikoksia enää aikuisuudessa.¹⁸ Iän ja rikoskäyttäytymisen yhteyttä kuvataan usein niin sanotulla ikä-rikoskäyrällä, jolla tavallisesti esitetään poliisin tietoon tulleiden rikosten määriä epäillyn iän mukaan suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon. Kuvassa 3 on esitetty vuositason (vuosien 2021–2023 keskiarvona) rikoslakirikoksista epäiltyjen henkilöiden määrä iän mukaan suhteessa samassa iässä olevaan väestöön (per 10 000 as.). Suurin piikki on 18 vuoden iässä, jonka jälkeen epäiltyjen henkilöiden määrä vähenee voimakkaasti. Joitakin lieviä ”kohoumia” käyrältä löytyy esimerkiksi alle 40-vuotiaissa ja noin 50-vuotiaiden kohdalla. Ennen 18 vuoden ikää pieni notkahdus on havaittavissa 16 vuoden ikäisten kohdalla.

16 Poliisi 2024a; Tilastokeskus 2024a.

17 Poliisi 2024a; Tilastokeskus 2024a.

18 Alanko ym. 2023.

Kuva 3. Rikoslakirikoksista epäillyt henkilöt iän mukaan 10 000 vastaavanikäistä kohden, keskiarvo 2021–2023.¹⁹

Vain noin kaksi prosenttia nuorista jatkaa rikosten tekemistä ensimmäisten tekojen jälkeen. Nämä nuoret muodostavat aikuistuuksaan rikollisten pienen, kovan ytimen, joka tekee yli puolet kaikista rikoksista. Rikosten määrät ja niiden vakavuus kasvavat huomattavasti tekijöiden varttuessa.²⁰

2.1.2. Nuorisorikollisuuden riskitekijöitä

Kuten edellisessä luvussa todettiin, nuorisorikollisuutena pidetään tässä analyysissä alle 21-vuotiaiden tekemää rikollisuutta. Seuraavaksi käydään läpi niitä riskitekijöitä ja piirteitä, joita nuorten rikollisuuteen liittyy.

Nuoret kasvavat ja ovat vuorovaikutuksessa yhtä aikaa erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa, joissa muun muassa perhe, koulu ja kaveripiiri ovat keskeisiä tekijöitä. Kun alaikäinen syyllistyy rikokseen, jotakin koetaan menneen pieleen. Aiemmin nuoruusiän rikoskäyttäytymistä ei ole pidetty poikkeavana käyttäytymisenä vaan pikemmin tavallisena vaiheena kasvu- ja sosiaalistumisprosessissa. Ymmärrys nuorisorikollisuuden riskitekijöistä ja reaktioista nuorten rikoskäyttäytymiseen vaihtelee ajassa ja paikassa. Nämä erot liittyvät nuorten käyttäytymismuutoksiin, mutta myös näkemyksiin siitä, mitä yhteiskunta pitää ”oikeana” reaktiona nuorten hyvinvointiongelmiin.²¹

Tutkimusten mukaan yksilöillä, joilla on taipumus yhdenlaisten normien rikkomiseen, on usein taipumus myös muiden normien rikkomiseen. Esimerkiksi elokuvien, musiikin ja pelien laittoman jakamisen on havaittu liittyvän moniin muihin laittomiin tekoihin. Rikoslajit tyypillisesti kasaantuvat eli syyllistyminen yhdenlaiseen rikokseen toimii riskitekijänä toisenlaiseen rikokseen syyllistymiselle. Yleisesti ottaen siis rikosaktiiviset ihmiset eivät erikoistu mihinkään

¹⁹ Poliisi 2024a; Tilastokeskus 2024a.

²⁰ Sisäministeriö 2019.

²¹ Ks. Salmi 2004; Marttunen 2005; Ceccato 2016; Estrada 2019. Nuorten rikoksia pidetään sosiaalisina ongelmina ja niihin halutaan kiinnittää erityistä huomiota, minkä osoittaa jo yleisesti käytössä oleva nuorisorikollisuus-termi. Kivivuori 2006.

tiettyyn rikoslajiin. Nuorella iällä alkava, rikollisuutena ilmenevä sopeutumattomuus ennustaa samankaltaisten ristiriitojen mahdollisuutta myös myöhemmissä elämänvaiheissa.²²

Syrjäytyminen voi olla seurausta esimerkiksi köyhyydestä tai mielenterveysongelmista. Köyhyys on mainittu sellaisena tekijänä, joka yhdistää kaiken rikollisuuden, vaikkakin ainoa tekijä, joka yhdistää kaikkia rikoksia on se, että ne ovat kyseisen maassa kriminalisoituja tekoja. Kriminologisessa tutkimuksessa syrjäytymisellä viitataan yleisesti yksilöiden, perheiden tai kokonaisten yhteisöjen ajautumiseen yhteiskunnassa tavanomaisen ja yleisesti sopivana pidetyn elämäntavan, resurssien hallinnan tai elintason ulkopuolelle sekä siihen, että yksilön siteet sosiaalista kontrollia harjoittaviin instituutioihin ja tahoihin, kuten perheeseen ja kouluun, ovat heikenneet tai katkenneet. Kriminologinen syrjäytymiskäsite ei rajoitu köyhyyteen, koska henkilö voi irtautua sosiaalisista kontrolli-instituutioista olematta köyhä, vaikka käytännössä sosiaalitaloudellinen huono-osaisuus ja irrallisuus kontrolloivista instituutioista esiintyvät tavallisesti yhdessä. Kriminologiassa on havaittu yhteys sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikosalttiuden välillä. Rikollisuuden ja syrjäytymisen välinen suhde on luultavasti kaksisuuntainen: syrjäytymisen aiheuttaa rikollisuutta, mutta nuoruudenaikainen rikoskäyttäytyminen voi myös aiheuttaa tulevaa syrjäytymistä.²³

Syrjäytyminen heikentää lasten ja nuorten turvallisuuspääomaa eli tietoa ja taitoja kohdata erilaisia uhkia eli käytännössä taitoa tunnistaa ja reagoida asianmukaisesti erilaisiin turvallisuusuuhkiin: esimerkiksi tiedostaa avun olevan saatavilla ja pyytää sitä tarvittaessa sekä välttää riskikäyttäytymistä. Turvallisuuspääoma voidaan ajatella alalajina sosiaaliselle pääomalle, joka viittaa esimerkiksi sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Sosiaalinen pääoma on ikään kuin liimaa, joka sitoo ihmisiä yhteen ja toimimaan yhteisesti hyväksytyllä tavalla.²⁴

Syrjäytyneet eivät välttämättä luota viranomaisiin, eikä heillä ole samanlaisia keinoja hakea apua kuin paremmassa asemassa olevilla. Nuorten luottamus toimeenpaneviin instituutioihin on ollut varsin vakaata ja vahvaa. Vuoden 2022 Nuorisobarometrin vastaajista 90 prosenttia luotti poliisiin paljon tai jonkin verran. Luottamus kuitenkin on heikentynyt jonkin verran vuoden 2018 huippulukemista.²⁵

Nuorisorikollisuuden taustasyitä analysoitaessa on huomioitava kahdenlaisia elementtejä: yhtäältä ajurit eli tekojen taustalla olevat syyt tai motiivit, ja toisaalta rajoitteet, jotka ehkäisevät rikollista toimintaa. Rikollisuuden tason ja yksittäisen teon tai tekijän osalta syitä on asianmukaista hakea toisistaan erillisistä tekijöistä. Rikollisuuden lainalaisuudet ja ehkäisytöimenpiteet voivat olla erilaisia yksilö- ja yhteisötasolla. Vaikutussuhteet voivat olla erilaisia eri tasoilla, jopa samalla yksittäisellä toimenpiteellä, kuten esimerkiksi työttömyydellä. Yhteisötasolla työttömyyden lisääntyminen voi (esimerkiksi liikkuvuutta vähentämällä) alentaa rikollisuustasoa, mutta yksilötasolla tämä saattaa kasvattaa rikokseen syyllistymisen riskiä.²⁶

Rikoskäyttäytyvät nuoret ovat tyypillisesti sosioekonomisesti huono-osaisista perheistä – mitataanpa sitä sitten työttömyydellä, pienituloisuudella tai heikolla koulutuksella. Pohjoismaisissa tutkimuksissa ei löydy tukea ajatukselle siitä, että perheen tulotaso olisi syy-seuraussuhteessa nuorten rikollisuuteen vaan pikemminkin näyttää siltä, että taloudellisesti huono-osaisille perheille kasautuu laaja-alaisesti erilaisia riskitekijöitä. Monet toistuvasti rikoksia tekevät nuoret ovat myös lastensuojelun asiakkaita.²⁷

22 Anttila 1952; Ring & Svensson 2007; Kivivuori 2013; Kivivuori ym. 2018.

23 Kivivuori 2009; Bäckman & Nilsson 2011; Laine 2014; Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.

24 Sisäministeriö 2019.

25 Aaltonen 2010; Nuorisobarometri 2022.

26 Anttila & Törnudd 1983; Hirschi 2002.

27 Ks. Alanko ym. 2023.

Sosioekonominen huono-osaisuus kietoutuu monin tavoin yhteen rikollisuuden kanssa, mutta ihmisten välisistä yksilöllisistä eroista johtuvalla valikoitumisella on todennäköisesti keskeinen rooli yhteyden taustalla. Pelkkä sosioekonominen huono-osaisuus ei riitä rikollisuuden ennustamiseen: vaikka useimmat vakavia rikoksia tehneistä ovat matalassa sosioekonomisessa asemassa, suurin osa tähän ryhmään kuuluvista ei tee vakavia rikoksia. On selvää, että syrjäytyminen tai sosioekonominen huono-osaisuus ei ole riittävä eikä välttämättömän ehto rikosten tekemiselle tai uhriksi joutumiselle. Tästä huolimatta voidaan kysyä, lisääkö sosioekonominen huono-osaisuuden kokeminen yksilön todennäköisyyttä tehdä rikos tai joutua rikoksen uhriksi.²⁸

Perhetaustaan liittyvän huono-osaisuuden rinnalle on nostettu muita, yksilöön liittyviä riskitekijöitä, kuten käytösongelmat, psykiatriset häiriöt, päihderiippuvuus, hyperaktiivisuus ja kognitiiviset vaikeudet. Nämä yksilötekijät lisäävät samanaikaisesti sekä rikollisuuden että syrjäytymisen riskiä. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen nuoruusiässä on havaittu kasvattavan rikoskäyttäytymisen riskiä entisestään eikä yhteys selity ainoastaan edellä kuvatuilla taustatekijöillä. Nuoren oma NEET-status (Not in Employment, Education or Training) on siis selkeä rikollisuuden riskiä kasvattava tekijä.²⁹

Kriminologeja on aina askarruttanut kysymys siitä, missä määrin ympäristöolosuhteet ja yksilölliset tekijät ovat rikollisuuden syynä. Poliisit ja sosiaalityöntekijät ovatkin nähneet kasvatuksen ja elinympäristön nuorisorikollisuuden taustalla. Nuorisorikollisen ongelmien on uskottu johtuvan enemmän hänen elinympäristöstään kuin nuoresta itsestään. Rikollisen urankin on katsottu olevan mieluummin sarja harkitsemattomia tekoja kuin tietoisesti harkittua toimintaa. Poliisit, erityisesti kokeneemmat sellaiset, ovat selittäneet nuorten rikollisuutta lähikontrollin, ei yhteiskunnallisten syiden kautta. Omaisuus- sekä myös väkivaltarikoksissa tämä on näkynyt vanhempien kasvatusasenteen ja -vastuun merkityksen korostumisena. Sosiaalityöntekijät puolestaan ovat antaneet suurempaa merkitystä yhteiskunnallisille rikollisuuden selitystavoille. Vakavan rikoskäyttäytymisen taustalla on tavallisesti moniongelmainen perhetilanne ja vaikeat kasvuolosuhteet.³⁰

Rikollisuus on yhdistetty monenlaisiin yksilötason tekijöihin, kuten esimerkiksi aggressiivisuuteen, impulsiivisuuteen sekä itsekontrollin puutteeseen. Alaikäisten rikollisuutta on kuvattu impulsiiviseksi ja suunnittelemattomaksi toiminnaksi, johon vaikuttaa lapsen kypsyttömyys ja harkitsemattomuus. On esitetty, että yksittäisten piirteiden sijaan rikollisuutta ennustavat parhaiten eri ongelmat yhdessä esiintyessään, kuten käytöshäiriöt ja ADHD, ja erilaisten ongelmien kasautuminen. Rikollisuuteen yhdistettyjä perhetason tekijöitä voidaan jaotella esimerkiksi perheen rakenteeseen, toimintaan tai vanhempien ongelmiin liittyviin tekijöihin. Perherakenteeseen liittyviä kriminologisesti relevantteja tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien ero ja yksinhuoltajuus sekä vanhempien tai asuinpaikan muutokset, äidin nuori ikä ja suuri perhekoko. Lasten kohonneeseen rikosalttiuteen liitettyjä perheen toimintatapoja ovat erityisesti perheen sisäiset konfliktit, epäsuotuisat kasvatuskäytännöt ja se, että vanhemmat valvovat lapsiaan puutteellisesti. Vanhempien ongelmat, joiden on havaittu olevan yhteydessä lasten rikollisuuteen, sisältävät erityisesti muun muassa perheen alhaisen sosioekonomisen aseman. Rikollisuuteen on yhdistetty myös useita yhteisöllisiä tekijöitä, jotka voivat liittyä esimerkiksi sosiaaliin suhteisiin (esim. kavereiden ja ystävien rikollisuus), kouluun (esim. huono koulumenestys, koulun työtavat ja kulttuuri) tai asuinympäristöön (esim. urbaani ja huono-osainen ympäristö).³¹

28 Suonpää ym. 2023.

29 Ks. Suonpää ym. 2023 sekä esim. Murray & Farrington 2010, Moffit ym. 2011, Schwartz ym. 2015, Whiting ym. 2021.

30 Ks. Kiehelä 1997; Savolainen, Hinkkanen & Pekkarinen 2007; Lehtinen 2023.

31 Forss 2023. Ks. lisää taustatekijöistä ja tutkimuksista kokoavasti Elonheimo 2010. Vanhempien vähäisen valvonnan on havaittu ennakoivan erityisesti poikien väkivaltaisuutta, kun taas tyttöjen väkivaltaisuutta ennustavat enemmänkin perheen sisäiset kriisit ja vanhempien työttömyys. McAra & McVie 2010.

Epäsuotuisalta kehitykseltä suojaavat tekijät ja mekanismit voidaan jakaa ainakin kolmeen ryhmään: yksilöllisiin eroihin haavoittuvuudessa, riskitekijöiden vaikutusta kompensoivat myönteisiin elämäntapahtumiin (esim. onnistuminen koulunkäynnissä tai hyvän harrastuksen löytäminen) ja perheympäristöön liittyvään suojaan (mm. turvallinen ja pysyvä kiintymyssuhde esim. vanhempaan tai opettajaan tai hyvät kasvatuskäytännöt).³²

Suurin merkitys lapsen käytösongelmien ja tulevan rikollisuuden kannalta vaikuttaisi tutkimusten perusteella olevan perheen sisäisellä ilmapiirillä ja ristiriidoilla. Rikoksia tekevät enemmän eroperheiden lapset, etenkin pojat, kuin niiden lapset, joissa toinen vanhempi on kuollut. Vanhempien eron yhteydet lapsen käytösongelmiin ja myöhempään rikollisuuteen riippuu pitkälti siitä, millaiset perheen olosuhteet ovat olleet ennen eroa ja millaiset ne ovat eron jälkeen. Eron ja lapsen 13. ikävuoteen mennessä tekemien rikosten välinen yhteys oli sitä voimakkaampi, mitä enemmän perheessä oli ollut riitaisuutta ennen eroa. Eron myötä mahdollisilla huolta- ja tapaamisoikeuskiistoilla voi olla suurempikin vaikutus lapseen kuin erolla sinänsä.³³

Isän puuttuminen perheestä ja äidin yksinhuoltajuus on toisinaan ollut yhteydessä lapsen rikollisen kehityksen riskiin, mutta toisaalta myös kahden huoltajan perhe, jossa lapsi joutuu kokemaan ja todistamaan toistuvaa väkivaltaa, lisää tätä riskiä. Yksinhuoltajuus voi jopa suojata lasta ongelmilta, jos perheestä on ajoissa poistunut ongelmallisesti käyttäytyvä vanhempi. Yksinhuoltajuus voi myös lisätä rikollisuuden riskiä, jos perhetilanne on epävakaata, sellainen, jossa yksinhuoltajalla on vaihtuvia kumppaneita ja muita ongelmia.³⁴

Mitä heikompi perheen taloudellinen tilanne on, sitä todennäköisemmin nuori on osallistunut rikoskäyttäytymiseen ja sitä todennäköisemmin hän on myös joutunut väkivallan uhriksi. Perheen köyhyys voi liittyä esimerkiksi puuttuvaan koulutukseen, työttömyyteen tai yksinhuoltajuuteen. Köyhyys aiheuttaa nuorten rikollisuutta, mutta vaikutus välittyy sosiaalisen kontrollin kautta eli esimerkiksi vanhempien (heikomman) valvonnan kautta. Esimerkiksi vanhempien työttömyyden yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen ei ole täysin selkeä, sillä vaikka työttömyys usein heikentää perheen taloudellista tilannetta, se saattaa toisaalta lisätä perheen lasten sosiaalista kontrollia vanhemman lisääntyneen läsnäolon muodossa ja näin ehkäistä lasten rikoskäyttäytymistä.³⁵

Kasvuympäristön riskitekijöinä voidaan pitää perheeseen, kouluun, toveriryhmään ja osittain myös laajempaan yhteisöön liittyviä tekijöitä. Perheeseen liittyviä riskitekijöitä ovat muun muassa perheen rakenteeseen, taloudellisiin oloihin ja vanhempien ominaisuuksiin liittyvät asiat. Lapsen rikollisen kehityksen riskiä voivat lisätä esimerkiksi vanhempien mielenterveysongelmat ja vaihtuvat perhesuhteet. Esimerkiksi perheen köyhyys voi vaikuttaa välillisesti lapsen rikolliseen kehitykseen, mikäli perheen taloudelliset vaikeudet esimerkiksi lisäävät vanhempien keskinäisiä ristiriitoja.³⁶

Nuorten rikollisuuden torjunnassa on korostettu varhaisen ongelmiin puuttumisen merkitystä. Varhaisen kasvuympäristön riskitekijät, kuten vanhempien mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö ja rikollisuus ovat keskeisiä nuorten rikoskäyttäytymisen selittäjiä. Vanhempien mielenterveysongelmat voivat ennustaa lapsen myöhempää rikollisuutta monimutkaisten polkujen kautta. Esimerkiksi masentunut vanhempi ei välttämättä jaksa tukea lapsensa kehitystä systemaattisilla kasvatuskäytännöillä. Lapsen tunne-elämän ja älyllisten taitojen kehitys vaikeutuu, mikä voi johtaa heikkoon koulumenestykseen, käytösongelmiin ja sopeutumisvaikeuk-

32 Ks. lisää Haapasalo 2006.

33 Ks. Haapasalo 2006; Ferguson ym. 1992.

34 Haapasalo 2006.

35 Ks. Haapasalo 2006; Kivivuori 2013.

36 Haapasalo 2006.

siin koulussa. Lapsi putoaa lopulta koulunkäynnin kelkasta, käytösongelmat lisääntyvät ja lapsi ajautuu varhaiseen rikolliseen toimintaan.³⁷

Mikään yksittäinen tekijä ei ole lapsen rikollisen kehityksen syy. Yksittäisen riskitekijän sijasta on mielekäästä tarkastella useita perheen rakenteeseen ja sosioekonomiseen tilanteeseen liittyviä tekijöitä samanaikaisesti. Mikäli perheen elämäntilannetta varjostaa useat toisiinsa liittyvät stressitekijät, lapsen epäsosiaalisen kehityksen riskit helposti moninkertaistuvat.³⁸

2.1.3. Kaverit, oppiminen ja elämyshakuisuus

Nuorisirikollisuus on erittäin usein, varsinkin kaupungeissa, sosiaalisen ryhmämuodostuksen tulos. Nuorten rikollisuus on siis tavallisesti osa heidän sosiaalista ryhmäkäyttäytymistään. Rikosaktiivisten henkilöiden ystävät ovat usein hekin rikosaktiivisia. Nuoret, jotka osallistuvat laaja-alaisesti rikollisuuteen, ovat tutkimusten mukaan keskimääräistä useammin kokeneet kavერიensa ja ystäviensä petollisuutta.³⁹

Tarve kuulua johonkin sosiaaliseen ryhmään perustuu ihmisen vaistoon, mikä saattaa henkilön hakemaan itselleen samanvertaista seuraa, jossa hän ei tunne itseään vieraaksi tai muita huonommaksi. Näin valtaosa rikoksentekeijöistä etsii sen kavერიpiiriin, joka olosuhteidensa puolesta on heitä lähinnä.⁴⁰

Rikollisten nuorten ystävyssuhteisiin liittyy se, että rikosaktiiviset nuoret joutuvat muita enemmän ja useammin myös rikosten uhreiksi. Joutumalla ystävien tekemien rikosten uhriksi voi toimia opetuksena rikosten tekemisestä. Myös siitä, jos toiset pyytävät, vaativat tai jopa pakottavat tekemään rikoksen heidän puolestaan, voi oppia rikollisuutta, ns. sijaisrikoskokemuksena. Rikollisuuden oppiminen ei siis välttämättä ole vapaaehtoista, haluttua oppimista.⁴¹

Rikosaktiiviset henkilöt vaikuttavat tavoittelevan jo nuoruudessa suhteellisen alhaisia sosiaalisia asemia. He hakeutuvat heikkoon asemaan, eivät vain ajaudu tai päädy niihin (koulutus ja ammatti). Rikosaktiiviset nuoret valitsevat kavereikseen itsensä kaltaisia, mutta he myös saattavat jäädä toistensa kavereiksi, kun tavalliset nuoret ovat ensin hakeutuneet toistensa kavereiksi. Rikosaktiivisimmat henkilöt siis joutuvat torjuttuina muodostamaan ryhmiä keskenään. Kyse on siis sosiaalisesta valikoitumisesta eikä ryhmän jäsenten samankaltainen rikosalttius johdu näin ollen aina vain siitä, että seura tekee kaltaisekseen. Ryhmät, jotka ovat rikollisuuteen taipuvaisia, saattavat myös aktiivisesti rekrytoida joukkoonsa mukaan uusia henkilöitä.⁴²

Rikosuutisointi on lisääntynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Väkivalta on toistuva pääuutisotsikoiden ja etusivujen aihe. Nuorilla rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikosten tekemisen välinen yhteys on voimakas. Taustalla on osittain kiinnostusvaikutus: väkivaltainen nuori hakee mediasta rikoksia käsitteleviä uutisia. Yhteyttä selittää kuitenkin myös se, että rikosuutisointi lisää joidenkin nuorten rikollisuutta. Rikoksista kiinnostuneet nuoret hakeutuvat tilanteisiin, joissa voi oppia rikoskäyttäytymistä. Uutisointi voi aiheuttaa aggressiivisuutta ja toisaalta kyse voi olla oppimisesta. Mediasta saadaan tietoa paitsi rikoksentekomahdollisuuksista myös teko-tavoista. Rikosten lisääntyvä uutisointi voi myös ruokkia niiden kuviteltua normalisoitumista. Käsitys rikosten yleisyydestä auttaa osaa rikoksentekeijöistä selittämään ja oikeuttamaan toimintaansa. Lisäksi maineen tavoittelu julkisuuden avulla saattaa selittää rikosuutisoinnin ja

37 Kivivuori & Honkatukia 2006; Haapasalo 2006. Ks. myös Farrington 2005.

38 Haapasalo 2006.

39 Ks. Kaila 1946; Kivivuori 2013; Saarholm & Turkka 2023.

40 Kaila 1946.

41 Ks. Kivivuori 2013.

42 Kivivuori 2013. Ruotsin rikosentorjuntaneuvosto Brån raportin mukaan 15–20-vuotiaat pojat rekrytoivat toisia lapsia, 12–15-vuotiaita, rikollisverkostoihin. Tollin, Angerbrandt & Jonsson 2023.

rikosaktiivisuuden välistä yhteyttä. Rikollisuus, esimerkiksi vakava väkivalta, nähdään välineenä, jonka avulla tavoitellaan julkisuutta.⁴³

Miksi lapsi tai nuori syyllistyy rikokseen? Rikolliselle käytökselle altistavat riskitekijät luokitellaan tyypillisesti yksilön ominaisuuksiin, perheessä oleviin tekijöihin, kouluun sekä kaveripiiriin liittyviin riskeihin sekä asuinympäristöön. Nuorten rikollisuuden selitykset ovat monipuolisia, vaihtelevia sekä ristiriitaisia. Nuorten tekemiä rikoksia on yleisesti totuttu selittämään esimerkiksi köyhyyden, eriarvoisuuden tai työttömyyden näkökulmista. Lisäksi selitysmalleiksi on muun muassa esitetty yksinhuoltajavanhempia, vanhemmuuden haasteita, lapseen kohdistuvaa väkivaltaa tai lapsen heikkoa älykkyyttä. Syyt saavat perustansa eri rikollisuutta selittävistä teorioista. Nuoret itse näkevät myös jengit monentyyppisen pahanteon alkulähteinä. Lasten kohdalla selvästi yleisin rikosten tekemisen syy on ajattelemattomuus.⁴⁴

Nuorten rikoskäyttäytymisen monitahoisuutta – ja sitä, että sen selittäminen on vaikeaa pelkästään muutaman yksittäisen tekijän avulla – ilmentää se, että siihen yhdistyy useita sosiaalisia merkityksiä, jotka liittyvät muun muassa toisille nuorille pätemiseen ja vapaa-ajanviettoon. Lisäksi nuorten rikollinen käyttäytyminen liittyy esimerkiksi kapinointiin ja rajojen rikkomiseen. Valtaosa nuorten lainvastaisista teoista on ajattelemattomuutta, seurausten ymmärtämättömyyttä ja elämyshakuisuutta. Näyttämisen halu yhdistyy useisiin nuorten luvattomiin tekoihin.⁴⁵

Esimerkiksi nuorten liikenneonnettomuuksia liittyy vahvasti riskikäyttäytyminen, jota selittää tutkimusten mukaan asenne, kuten myös nuorten – erityisesti miesten – aivojen kehittymättömyys. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, että nuoret ovat valmiita ottamaan liikenteessä riskejä. Halutaan nopeaa mielihyvää. Välitön palkkio on arvokkaampaa kuin järkevä ja looginen harkinta. Nuorten riskikäyttäytymiseen liikenteessä liittyy tutkimusten mukaan yleisesti antisosiaalisen käyttäytymisen värittämä elämäntyyli, kuten päihteet, tupakointi, muu riskikäyttäytyminen ja kavereiden kanssa vietetty aika. Sosiaalinen paine ja kavereiden yllyttäminen liittyvät myös monien nuorten riskikäyttäytymiseen liikenteessä. Kanssamatkustajilla tiedetään olevan yhteys nuorten kuljettajien riskikäyttäytymiseen liikenteessä ja kasvaneisiin onnettomuusmääriin. Kanssamatkustajien luoma paine voi olla aktiivista (mm. verbaalinen rohkaiseminen) tai passiivista (kuljettajan koettu paine). Useille nuorille ajoneuvon kuljettajana toimiminen edustaa kilpailua, näyttämisen halua, jännityksen ja muiden elämysten hankkimista. Joillekin kyse on liikkumiseen liittyvien omien oikeuksien vaalimisesta riskeistä piittaamatta tai riskinoton, mielihyvän ja vaaran kokemisen etsimistä.⁴⁶

Moni nuori rikollinen on sama syrjäytynyt ja vähävarainen kuin aiemminkin, mutta rikollisen identiteetin ihannoiti on nyt paljon tärkeämpää kuin ennen. Lapset ja nuoret ihailevat nykypäivänä helppoa, nopeasti hankittua rahaa ja valtaa. Rikolliset ovat sosiaalisessa mediassa julkiksia ja tienaa rahaa rikoksilla hankkimallaan maineella. Rikollisen ”ura” saatetaan nähdä kiiltokuvamaisena ratkaisuna, joka tuo rikkauksia ja mainetta.⁴⁷

Koronapandemia kohteli nuoria kovalla kädellä. Vaikeimpina aikoina kaikki harrastepaikat, koulut, nuorisotalot ja pikaruokalatkin olivat suljettuja. Nuoret jäivät yksin julkisille pai-

43 Ks. Kivivuori 2004 ja 2013. Sambou ym. 2023.

44 Muncie 1999; Salmi 2004; Haapasalo 2006; Savolainen 2018.

45 Toisaalta on todettu, että nuorisirikollisuudessa ei ole kyse vain paremman tekemisen puutteesta. Ks. Huttunen ym. 2023; Uusitalo 2023; Erilaisista luvattomista teoista esimerkiksi vahingonteot nuoret näkevät tapana osoittaa uskallusta ja rohkeutta muille nuorille. Erityisesti graffitit toimivat erityisenä keinona esittää kekseliäisyyttä ja rohkeutta toisille nuorille. Varastamista nuoret perustelevat jännityksen ja vaihtelun hakemisella, rahan puutteella ja rohkeuden osoittamisella kaveripiirissä. Näpistely toimii vahingontekojen tavoin osoituksena uskalluksesta, mutta myös piittaamattomuudesta sääntöjä kohtaan. Ks. lisää Salmi 2004.

46 Ks. Rissanen & Sutela 2022.

47 Ks. Hämäläinen 2021; Hämäläinen 2023; Söderström 2023.

koille ilman tekemistä. Koronavuosien jälkeen ostoskeskuksiin hengaillemaan on tullut entistä enemmän entistä nuorempia, lapsia. ”Sosiaalisesti haastavia tilanteita” yritetään ratkaista muuten kuin keskustelemalla.⁴⁸

Miksi nuoret ostavat ja myyvät huumeita ja ajautuvat rikolliseen elämään? Suurimmat ongelmat itsessään päihteiden tai väkivallan sijaan ovat niiden taustalla olevat syvemmät syyt. Lastensuojelun asiantuntijan mukaan rikollista toimintaa pyörittävään ryhmään kuulumiseen liittyvät syyt voivat nuorelle olla inhimillisiä, kuten ystävien saaminen, turvallisuuden tunteen kokeminen ja rakkaaseen yhteisöön kuuluminen. Yksinkertaisia, mutta isoja asioita.⁴⁹

2.1.4. Internet ja sosiaalinen media rikollisuuden alustoina

Median käyttö on osa muuta sosiaalista toimintaa, kulttuuria ja yhteiskuntaa. Medioiden merkitys on kasvanut yhteiskunnassa, ihmisten ja erityisesti nuorten arjessa. Tätä voidaan kutsua medioitumiseksi. Ihmiset ammentavat identiteettinsä ja maailmankuvansa aineksia seuraamalla eri medioita. Lasten ja nuorten läsnäolo digitaalisessa mediassa ja sosiaalisen median sekä pelien eri palvelualueilla kasvaa jatkuvasti ja he käyttävät medioita rinnakkain ja useita samanaikaisesti. Suomalaiset nuoret viettävät sosiaalisessa mediassa noin kuusi tuntia päivässä. Media tarjoilee aineksia tiedollisen ja tunneperäisen suhteen muodostamiseksi maailmaan ja toisiin ihmisiin sekä myös antaa pinnan, jonka kautta on mahdollista pelata esimerkiksi omia ajatuksia ja arvoja.⁵⁰

Sosiaalisen median välittämä todellisuus on sen alusta lukien ollut eräänlainen valhetodellisuus, joka pitää ihmisiä otteessaan. Sosiaalinen media on ollut osaselitys sille, että ihmisten elämä on ottanut uusia kierroksia – sellaisiakin, joita moni ei ole arvannut itsessään olevankaan. Internet ja sosiaalinen media ovat näyttäneet rikosten tekemuodoissa jo 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä alkaen. Sosiaalinen media on tehnyt mahdolliseksi esimerkiksi seksuaalirikokset uusilla tavoilla, mikä on myös johtanut niiden yleistymiseen. Sosiaalinen media ja kännykkä ovat isossa osassa lasten ja nuorten elämää. Kaikki mikä alkaa sosiaalisessa mediassa ja loppuu sinne, näkyy muillakin elämän osa-alueilla. Nykyään lähes jokaiseen nuorten kohtaamaan rikokseen liittyy jollakin tavalla, suoraan tai välillisesti, kännykkä ja tietoverkot.⁵¹

Rikosten kuvaaminen ja jakaminen sosiaalisessa mediassa on nykypäivää. Kuvaaminen ja jakaminen lisäävät mahdollisen uhrin nöyryytystä. Sellaisia nuoria, jotka näpistelevät tai ratkaisevat kaikki ongelmat väkivallalla, on ollut aina, mutta nyt typerät ideat kertautuvat, kun ne jaetaan muille sosiaalisessa mediassa.⁵² Kun rikos jaetaan sosiaalisessa mediassa, voidaan sanoa, että tapahtuu sosiaalista oppimista, ja rikollisuus lisääntyy. Nuoret kokevat, että väkivallan näkeminen sosiaalisessa mediassa ei ole normaalista poikkeavaa.⁵³ Koska nuori elää hetkessä, kän-

48 Eskola 2022; Hahto 2023.

49 Ks. Nissinen 2023; Aarnio 2024.

50 Ks. Välvirronen & Seppänen 2015.

51 Forss 2014; Forss & Keinänen 2017; Hakala 2023; Joensuu 2023; Lauriala 2023; Jäntti 2023b.

52 Hahto 2023. Helsingin hovioikeus tuomitsi helmikuussa 2024 yli kymmenen hengen nuorisoporukan maaliskuussa 2021 tehdystä tapahtuma-aikaan 16-vuotiaan pahoinpitelystä. Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden tavoin, että asiassa oli esitetty riittävä näyttö siitä, että vastaajat olivat yhdessä pahoinpidelleet asianomistajan. Asiassa ei yksilöity esimerkiksi sitä, mitä kukin vastaajista olisi tarkkaan ottaen tehnyt. Vaikka osa vastaajista oli selvästi jättänyt kohdistamatta asianomistajaan väkivaltaa, eikä selvinnyt, kuka tai ketkä olivat tehneet väkivaltaa, kukin vastaaja oli osallistunut kokonaisuuden kannalta merkityksellisesti pahoinpitelyyn. Jokainen vastaaja oli näytön perusteella joko ostanut väkivallan tekoon sopivia välineitä, kuljettanut autoa, osallistunut suoraan itse väkivallan tekemiseen asianomistajalle tai ollut asianomistajan ympärillä ringissä tai sen välittömässä läheisyydessä niin, että se oli estänyt asianomistajan poistumisen paikalta tai muodostanut tälle uhan. Helsingin hovioikeus 15.2.2024 t. 24/106762.

53 Söderström 2023. Vrt. kun sosiaalisessa mediassa joku kertoo, että hänellä on ADHD, nuoret alkavat herkästi kuulostella, onko sellainen myös hänellä. On todettu, että nuorten mielenterveysoireiden yleistymistä voi osittain selittää niin sanottu sosiaalinen tartunta. Ks. Duodecim 2023.

nykällä kuvaamisen ja sisällön jakamisen mahdolliset seuraamukset eivät käy julkaisuhetkellä nuoren mielessä. Katumus voi tulla puolen tunnin kuluttua.⁵⁴

Moni yhteiskunnasta syrjäytynyt, itsetuhoinen ja päihteiden väärinkäyttäjä on joutunut nuorena rikollisen teon kohteeksi. Nykypäivänä niin koulussa kuin myös vapaa-ajalla lapset ja nuoret kohtaavat syrjimistä, huhujen levittelyä, uhkailua, kiristystä ja fyysistä väkivaltaa, muun muassa sosiaalisen median kautta.⁵⁵

Nuorten suosimien sosiaalisen median kanavien (Snapchat, Tiktok ja Telegram) myötä videoiden kuvaaminen ja jakaminen ilman lupaa ovat tulleet yleisemmiksi. Telegramissa julkaistaan todella paljon esimerkiksi väkivaltaa sisältäviä videoita, joita nuoret katsovat ja jakavat. Raa-kaankin väkivaltaan suhtaudutaan jopa arkipäiväisesti ja siihen kannustetaan. Telegram-kanavalle jaetut väkivaltavideot voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan: sovittuihin tai muuten tasaväkisiltä näyttäviin tappeluihin ja nöyryyttäviin tekoihin. Olipa kyseessä ennalta sovittujen tappeluiden tai nöyryyttävän väkivallan videointi, yhdistää niitä kolme asiaa: videoissa olevien nuori ikä, väkivalta ja sen kuvaaminen. Poliisille tietoa Telegram-kanavan väkivaltavideoista alkoi tihkua kesän 2023 lopulla. Vihjeitä videoista tuli kansalaisten ilmoitusten myötä. Syksyllä 2023 Tiktokissa pinnalla ollut ilmiö oli shippaaminen, mutta vastaavanlaista toimintaa on ollut aiemminkin. Koulumaailmassa suosituilla shippaamistileillä kahden henkilön kuvat yhdistetään pariaksi, usein ilman lupaa. Shippaamiseen liittyy usein olennaisesti myös kuvien ja videoiden kommentointi, joka saattaa karata käsistä.⁵⁶

Sosiaalinen media tuo joukkotappelutilanteet entistä enemmän näkyville ja houkuttelevat niiden järjestämiseen. Mitättömästäkin asiasta alkunsa saava sanaharkka ja välienselvittely voi levitä sosiaalisen median välityksellä ja innoittaa paikalle kymmeniäkin nuoria ja uteliaita sivullisia. Sosiaalinen media on vaikuttanut myös ryöstöihin. Nuorten vastaus poliisin kysymykseen siitä, miksi ryösti jonkun, on poliisin mukaan usein samankaltainen: sosiaalisessa mediassa on nähty kuva tai video ja siitä on saatu idea. Nuorten väliset ryöstöt liittyvät usein tilanteisiin, joissa sosiaalisessa mediassa on sovittu kaupat esimerkiksi vaatteista. Ostajalla ei ole aikomustakaan maksaa, vaan tuote viedään väkivallalla uhkaamalla.⁵⁷

Poliisi on huolissaan lisääntyneistä nuorten kuvaamista ja jakamista väkivaltaisista videoista. Väkivallassa kyse on muun muassa porukalla tehtävästä polvilleen käskemisestä ja pakottamisesta sekä uhriin kohdistettavasta fyysisestä väkivallasta. Poliisin mukaan kysymys on toisten nuorten nöyryyttämisestä ja oman maineen nostattamisesta. Poliisi muistuttaa, että tämän kaltaiseen toimintaan osallistumalla – joko pahoinpitelemällä, kuvaamalla, olemalla läsnä, yllyttämällä tai kuvamateriaalia jakamalla – lapsi tai nuori voi syyllistyä rikokseen. Videot tulevat ilmi poliisille usein muiden rikosten esitutkinnan yhteydessä tai vastuullisten aikuisten vihjeiden perusteella. Poliisi toivoo, että vanhemmat pysyvät kartalla myös siitä, mitä lapset tekevät sosiaalisessa mediassa ja minkälaista sisältöä puhelimista löytyy.⁵⁸

54 Saarela 2023. Tammikuussa 2024 Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus tuomitsi, syyttäjän vaatimuksen mukaisesti, tekoaikaan 13-vuotiaan syytetyn rikoksentekeväläneenä käyttämän iPhone-matkapuhelimen valtiolle menetetyksi. Tapauksessa (24/102705) oli kysymys siitä, että syytetty oli kuvannut salaa toista koulun oppilasta wc-tiloissa ja jakanut videoita sosiaalisessa mediassa. Syyttäjä oli todennut mm., että matkapuhelimen menettäminen valtiolle nimenoamaan alle 18-vuotiaiden väkivalta- ja seksuaalirikosten yhteydessä antaa nuorille selkeän ja tehokkaan viestin siitä, että tällaisten rikosten tekeminen ei ole hyväksyttävää. Kärjäoikeus katsoi asiassa olleen riidatonta, että tekijän menettely oli täyttänyt salakatselun ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen tunnusmerkit, ja totesi myös perusteluissaan puhelimen menetettäväksi tuomitsemisen osoittavan tekijälle, että hänen tekonsa ei ole ollut sallittua ja sillä on seurauksena, vaikka häntä ei voida ikänsä puolesta tuomita teosta rangaistukseen.

55 Ks. Söderström 2023.

56 Ks. Jäntti 2023c; Pakkala 2023.

57 Eskola 2022; Paastela 2023a; Jäntti 2023a.

58 Ks. Joensuu 2023; Jäntti 2023b.

Sosiaalinen media ja muut internetin osa-alueet ovat nousseet kunnianloukkausrikoksissa erittäin yleisiksi tekopaikoiksi, määrällisesti lähelle reaali maailmassa tehtyjä tekoja. Nämä teot olivat myös vakavampia, ainakin rangaistusten ankaruudella mitattuna. Ennako-odotusten vastaisesti internetissä korostuivat tuttuihin ihmisiin kohdistuvat teot, kun taas reaali maailmassa oli suhteellisesti enemmän tekoja, joissa uhri ja tekijä eivät tunteneet toisiaan ennalta. Kunnianloukkauksessa esitetyn väitteen sisällössä sen sijaan ei ollut eroja reaali maailman ja internetin välillä, sillä internetissä korostui lähinnä erilaisen yksityisyyttä loukkaava materiaalin jakaminen.⁵⁹

Sosiaalinen media ja älypuhelimet mahdollistavat myös esimerkiksi huumekauppaan liittyen asioita, joita ei ennen ole ollut. Älypuhelin, sellaisen jopa rajoittamaton käyttö, vie paljon aikaa lasten arjesta. Jopa muutaman vuoden ikäisille lapsille annetaan kännykkä käteen, jotta rai-vokohtaus menisi ohi. Koulumatkoilla moni lapsi kulkee keskittyen kännykkäänsä aiheuttaen vaaraa liikenneturvallisuudellekin. Kouluihin on toivottu kännykkärajoituksia, mutta ne eivät ole sellaisenaan ratkaisu ongelmiin. Nykypäivänä jopa liian nuoret lapset käyttävät sosiaalista mediaa. Siitäkin huolimatta, että monissa palveluissa ikäraja on 13 vuotta. Kännykän välityksellä on mahdollista kiusata ja toisaalta myös videoiden kautta jakaa nolojakin tilanteita laajan yleisön nähtäväksi. Älypuhelimien piinalliset vaikutukset iskevät eniten niihin, jotka ovat muutenkin heikoimmassa asemassa.⁶⁰

Eräs nykyisin nuorille ja myös viranomaisille arkipäiväinen asia on erilaiset sosiaalisessa mediassa, etenkin Tiktokissa kiertäviin haasteisiin liittyvät ilmiöt. Niiden aiheuttamat vaaratilanteet ovat olennainen osa hätäkeskusten arkea. Esimerkiksi tykkäysten tavoittelemineen, ryhmäpaine ja omien rajojen kokeileminen saattavat innostaa osaa, pientä joukkoa nuorista kokeilemaan vaarallisiakin haasteita. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Nuorten mediankäytön kyselyyn syksyllä 2023 vastanneet nuoret kertoivat terveydelle haitallisten tai vaarallisten haasteiden lisäksi myös haasteista, joissa tehdään jotain laitonta. Vaikka haasteet usein ovatkin vaarallisia tai laittomia, ne saatetaan kokea positiivisiksi haasteiksi, kun ne suoritetaan yhdessä kavereiden kanssa.⁶¹

Tietokoneiden ja sosiaalisen median käyttö vaikuttivat positiivisesti lapsiin arjessa selviytymiseen korona-aikana. Ne helpottivat yhteydenpitoa ystäviin, arkirutiineja sekä mahdollistivat etäkoulun. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen media (pelit, tietokoneet ja televisio mukaan lukien) voitiin nähdä korona-aikana niin sanottuina lasten selviytymisstrategioina. Positiivisista puolista huolimatta sosiaalisen median käyttöön toisaalta liittyy haittoja, jopa vielä tuntemattomia sellaisia, joille lapset ja nuoret ovat erityisen alttiita. Lapsi tai nuori voi törmätä sosiaalisessa mediassa häiritsevään sisältöön, kuten väkivaltaan tai disinformaatioon. Osa muun muassa sosiaalisen median sisällöstä antaa ammattimaisesta ja vakavasta rikollisuudesta valheellisen kuvan; rikollisuutta markkinoidaan helppona keinona menestyä elämässä. Tällaisen toiminnan vahvistumisen estämiseen tulisi löytää uusia keinoja.⁶²

Internetin keskustelupalstat ovat paikkoja, joissa ainakin osa elää maailmassa, jota luonnehtii olettamus liki kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden pohjattomasta osaamattomuudesta, pahantahtoisuudesta tai molemmista. Monen syrjäytyneen todellisuudentajua uhkaa hukuminen anonyymien nettikeskustelujen asiantuntemattomuuteen, harhaisuuteen ja mani-

59 Kunnianloukkausrikoksella on rikoksena useita erityispiirteitä verrattuna muihin rikostyyppeihin. Kunnianloukkaus voidaan tehdä sekä uhrin ollessa paikalla, uhrin ollessa muualla, että erilaisten viestintävälineiden kautta. Kunnianloukkaus voidaan myös tehdä yksittäisellä hetkellä loukkaamalla toisen kunniaa, tai loukkausta voidaan jatkaa jättämällä loukkaava ilmaisu muiden ihmisten nähtäville, esimerkiksi sosiaalisen median keskustelupalstalle. Kunnianloukkauksen vakavuutta on myös perinteisesti arvioitu itse teon loukkaavuuden lisäksi sillä perusteella, kuinka laajan henkilöpiirin tietoon loukkaus on tullut. Puhakainen & Pauku 2023.

60 Ks. Koivisto 2023; Oksanen 2023.

61 Ks. MLL 2024b; Mäkelä 2024.

62 Ks. Vasama 2022; Lindberg, Nygård, Hakovirta & Sarkia 2023; Jukarainen ym. 2023b.

puloivuuteen. Toisaalta on muistettava, että internet on myös todennäköisesti ehkäissyt rikoksia vaikuttamalla nuorten ajankäyttöön. Internetissä ja sosiaalisessa mediassa vietetty aika vie aikaa muilta vapaa-ajan toiminnoilta, ehkä laittomiltakin sellaisilta.⁶³

2.2. NUORTEN IKÄRYHMIEN MÄÄRITTELYÄ

2.2.1. Määritelmiä lainsäädännössä

Nuoruutta on vaikea määritellä, sillä yksilöt kehittyvät eri tahtiin ja omalla tavallaan. Rikosvastuun ikäraja Suomessa on 15 vuotta. Tätä nuorempi lapsi ei joudu rangaistusvastuuseen tekemästään rikoksesta (rikoslain (39/1889, jälj. RL) 3:4.1 (515/2003)). Yhteiskunta alkaa 15 vuoden iässä kuitenkin odottaa nuorelta uudenlaista vastuuta.⁶⁴

Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla.⁶⁵ Lainsäädännössä käsitteitä ”lapsi” ja ”nuori” käytetään päällekkäisissä merkityksissä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikosentekohetkellä on ollut 15–20-vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Rikoslaisissa nuorisorangaistus (6:1) koskee alle 18-vuotiaita rikosentekijöitä. Lastensuojelulaissa (417/2007, jälj. LSL) lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 18–24-vuotiaista henkilöä (6 §, 1489/2019). Suomen nuorisolaissa (1285/2016) nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita (3 §:n 1-kohta). Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 2 §:n mukaan *nuorella rikoksesta epäillyllä* tarkoitetaan henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15–20-vuotiaana. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991) mukaan jokainen alle 18-vuotias henkilö on lapsi. Esitutkintalaissa (805/2011, jälj. ETL) on myös tiettyjä ikämäärittelyjä, jotka liittyvät esitutkinnan toimittamiseen. Esimerkiksi lain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä, mutta alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti.

RL 20 luvun lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa niin sanottu suojaikäraja eli asianomistajan 16 vuoden ikä on keskeinen tunnusmerkistökäsite. Alle 16-vuotiaan henkilön ei lähtökohtaisesti katsota kykenevän antamaan pätevää suostumusta seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa. Suojaikäraja vaihtelee maittain, mutta Suomessa se on ollut vakiintuneesti 16 vuotta. Suojaikäraja kuitenkin on 18 vuotta, kun tekijänä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa oleva henkilö, joka asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Sukupuoliyhteys suojaikärajaa nuoremman asianomistajan kanssa lähtökohtaisesti täyttää lapsenraiskauksen tunnusmerkistön.⁶⁶

2.2.2. Lasten ja nuorten rikosasioiden käsittelystä rikosprosessissa

Alle 15-vuotiaiden epäillyksi tekemiä muutoin rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja ei tutkita, mikä on linjassa sen kanssa, että alle 15-vuotiaiden teoista päävastuu on sosiaaliviranomaisilla. Esitutkinta voidaan joka tapauksessa suorittaa tarvittaessa ETL 3 luvun 5 §:n edellytysten täytyessä. Pykälään tyhjentyvät mahdollisuudet aloittaa esitutkinta ja pääsääntönä on esitutkinnan toimittamatta jättäminen. Esitutkintaa ei tule suorittaa alle 15-vuotiaiden kohdalla lapsen ”nuhtelemistarkoituksessa” tai tietynlaisen laillisuuskasvatuksen muotona.⁶⁷

63 Ks. Kivivuori 2013; Lauerma 2014.

64 Ks. Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003; MLL 2024a.

65 Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös Rikosseuraamuslaitoksessa. Vanajan vankilan apulaisjohtaja *Tuija Muurisen* mukaan nuorten ikärajojen tulisi olla yhtenäiset, jotta jälkihuollon palvelut saadaan varmistettua eri viranomaisten kesken. Ks. Muurinen 2021; Eskola 2024

66 Aikaisemmin suojaikäraja liittyi lapsen hyväksikäyttörikkoksiin, mutta raiskausrikoksia arvioitiin suojaikärajaa nuorempien asianomistajien kohdalla vastaavalla tavalla kuin aikuisten kohdalla. Tapanila 2023; LaVM 10/2022.

67 HE 222/2010 vp; Forss 2022.

Poliisilla kuitenkin on LSL 25 §:n perusteella velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, matalalla kynnyksellä, esimerkiksi silloin, kun lapsi on rikoksen asianomistajana, lapsi on rikoksesta epäiltynä rikoksesta, jonka tekemisen hetkellä hän on ollut 15–17-vuotias, tai kun lapsi on epäiltynä rikollisesta teosta, jonka tekemisen hetkellä hän on ollut alle 15-vuotias. Tällöin on erityisesti kysymys siitä, että esitutkinta tehdään rikollisesta teosta epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen selvittämiseksi.

Nopeasti toimitettu esitutkinta voi ehkäistä nuorta tekemästä uusia rikoksia. Kuten edellä (luvussa 2.2.1) mainittiin, alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti (ETL 3:11.2). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 13 §:n 2 momentin (137/2023) mukaan, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on aloitettava 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. Saman pykälän 3 momentin (137/2023) mukaan, pääkäsittely on aloitettava myös 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta, jos rikosasian asianomistaja on alle 18-vuotias ja epäilty rikos on asianomistajaan kohdistunut seksuaalirikos tai hänen henkeensä, terveyteensä, vapauteensa, yksityisyyteensä, rauhaansa tai kunniaansa kohdistunut rikos. Myös syyttäjän tulee näissä tapauksissa ratkaista kiireellisesti, nostaako hän syytteen. Niin ikään syytteen nostamisen tulisi tapahtua ilman viivytystä. Vastaavasti tuomioistuimessa pääkäsittely on aloitettava 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta.⁶⁸

Alle 15-vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn vapauteen kohdistettavina poliisin toimivaltuussäännöksinä voidaan pitää poliisimiehen kiinniotto-oikeutta (PKL 2:1) ja noutoa esitutkintaan (ETL 6:2). Rikoksen selvittämistarpeeseen liittyen siis alle 15-vuotiaan kiinniottaminen ja noutaminen esitutkintaa on mahdollista. Näihin säännöksiin liittyy kiinteästi myös läsnäolon kestoa (ETL 6:5) ja poistumisen estämistä (ETL 6:6) koskevat säännökset.⁶⁹ ETL 6:5:1 §:n mukaan ketään ei saa pitää esitutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Saman pykälä 2 momentissa todetaan, että alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäilty on erittäin painavista syistä velvollinen olemaan läsnä kerrallaan yli 12 tuntia ja enintään 24 tuntia.

Esitutkintalakiin sekä pakkokeinolakiin (806/2011, jälj. PKL) sisältyvän hienotunteisuusperiaatteen mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti (ETL 4:6). Esitutkintaviranomaisen pitää siis suorittaa valittu toimenpide tahdikkaasti sekä henkilön persoonaa ja arvoja kunnioittaen. Erityisesti asianomistajan edut voivat vaatia tahdikkuutta silloin, kun tutkittavana on arkaluonteinen rikos. Periaate liittyy erityisesti siihen, että epäiltyä ei tulisi leimata syylliseksi muiden silmissä. Siten toimenpiteet, kuten nouto, kiinniotto ja kuulustelut, tulisi hoitaa siten, että epäilty välttyy tarpeettomalta julkisuudelta ja huomiolta (PKL 1:4). Periaatteen soveltamisalaa ovat kaikki esitutkintatoimenpiteet, jolloin se ei vaikuta esitutkintatoimenpiteiden valintaan, vaan nimenomaan niiden suorittamapaan. Korostunut merkitys hienotunteisuuden periaatteella on silloin, kun epäiltynä on nuori henkilö ja tällöin on usein kyse myös vähemmän haitan periaatteesta. Hienotunteisuusperiaate ohjaa yhdessä vähemmän haitan periaatteen kanssa esitutkintatoimenpiteen suorittamista.⁷⁰

Vähemmän haitan periaatteen mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (ETL 4:5). Poliisilain

68 Ks. HE 222/2010 vp; HE 144/2022 vp. Lapsiin kohdistuvien rikosten pitkiin käsittelyaikoihin onkin kiinnitetty paljon huomiota viimeisten vuosien aikana. Ks. esim. EOA 5625/2020; Fagerlund & Toivonen 2021.

69 Forss 2022.

70 Launiala 2013; Fredman, Kanerva, Tolvanen & Viitanen 2020; Silvennoinen 2020; Niemi 2021; Vuorenperä 2023. Hienotunteisuusperiaatteessa on kyse esitutkinnan laatuvaatimuksesta ja sen taustalla olevista odotuksista esitutkinnan inhimillisyydestä. Periaatteen, jonka voi myös oikeussäännöksi katsoa, tulkintaan vaikuttaa kulloinkin yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja arvostukset.

(872/2011) 1 luvun 4 §:ssä periaate on muotoiltu siten, että poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Jos esimerkiksi toimenpide, kuten kuulustelu, voidaan hoitaa päivällä, sitä ei saa tehdä muina vuorokauden aikoina⁷¹.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntö ja sen mahdollistama puuttuminen kansalaisten oikeuksiin on mitoitettu keskivertoihmisen sietokyvyn mukaisesti. Kuitenkin on olemassa myös erityisryhmiä, kuten nuoret, joille keskivertoihmisen mukaan mitoitettut esitutkinta- ja pakkokeinotoimenpiteet voisivat aiheuttaa kohtuuttomana pidettävää räsitystä ja voisivat jopa vaarantaa henkilön perusterveyden. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan mukaan alaikäisiin saadaan kohdistaa kiinniotto tai vapaudenriisto vain asian sitä ehdottomasti edellyttäessä. ETL 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei hänelle aiheuteta tarpeettomasti haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Tutkintatoimenpiteet tulee näin ollen suorittaa epäillyn ominaisuudet huomioivassa asiallisessa ilmapiirissä, jolla voidaan rikostutkinnallisten tavoitteiden lisäksi edistää mahdollisuutta puuttua vaikuttavasti ja parhaassa tapauksessa kasvattavalla tavalla rikoksesta epäillyn nuoren tekoon. Rikolliseksi leimaamisen estämiseksi tulisi välttää sitä, että tieto tutkintatoimenpiteistä leviäisi nuoren tärkeässä elinympäristössä. Säännös koskee kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä siitä riippumatta, missä asemassa he esitutkinnassa ovat, ja se on huomioitava kaikkia esitutkinnan aikana tehtäviä toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Henkilön ikäkriteeriä ei todeta rikosentekohetken mukaan, vaan ratkaisevaa on henkilön ikä esitutkintatoimenpiteen suorittamisen ajankohtana. Pykälässä on monia samoja elementtejä, jotka kuuluvat myös hienotunteisuusperiaatteeseen.⁷²

Kuulustelun tarvetta arvioitaessa tulee huomioida, että lapsen edustajan ja sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolosta sekä antamasta tuesta huolimatta esitöiden mukaan alle 12-vuotiaan epäillyn kuulustelemiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Pelkkä tapahtumapaikalla puhuttaminen voikin olla riittävä toimenpide. Ei pidä myöskään unohtaa tiedonsiirtovälineellä tapahtuvan kuulustelun mahdollisuutta. ETL 4:7.2 §:n mukaan lapsen kuulemisen suorittavat pääsääntöisesti lasten kanssa työskentelevään erikoistuneet poliisit. Käytännössä tämä tarkoittaa sellaisia lapsiin kohdistuneita seksuaali- ja väkivaltarikoksia tutkivia poliiseja, jotka ovat suorittaneet nykyisin Poliisiammattikorkeakoulussa täydennyskoulutuksena vuosittain järjestettävän lapsirikostutkinnan erityiskoulutuksen. Poliisi voi kuulustella alle 18-vuotiaan lapsen itse tai pyytää kuulusteluun virka-apua yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykiologian- tai psykiatrian yksiköistä. Lähtökohtaisesti poliisi eli lapsirikostutkinnan erityiskoulutuksen saaneet poliisit kuulustelevat itse noin 7–17-vuotiaat normaalisti kehittyneet lapset sekä nuoret ja pyytävät virka-apua pääsääntöisesti alle kouluikäisten tai kehityshäiriöisten tai muutoin erityisosaamista vaativien kuulustelujen osalla.⁷³

Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ovat muun muassa vapauten kohdistuvat pakkokeinot eli kiinniotto, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti. Pakkokeinojen käyttämisessä noudatetaan lähtökohtaisesti samoja yleisiä periaatteita kuin esitutkinnassa muutoinkin. Erityisesti vapauten kohdistuvissa pakkokeinoissa, mutta myös poliisin toiminnassa yleisemmin on otettava huomioon asian laatu sekä pakkokeinon kohteeksi joutuvan henkilökohtaiset olot, kuten ikä.⁷⁴

PKL 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää ja vangitsemisen kieltää lain saman luvun 11 §:n 4 momentti. Pykälän 5 momen-

71 Niemi 2021.

72 HE 222/2010 vp; Launiala 2013; Silvennoinen 2020.

73 HE 222/2020 vp; Niemi 2021; Forss 2022; Lehtinen & Rossi 2022.

74 Jokela 2024.

tin perusteella alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi (323/2019). PKL 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa määrätä matkustuskieltoon. Se, ettei ankarampia vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja kohdisteta alle 15-vuotiaaseen lapseen, ei ole välttämättä aineellisen totuuden tavoittelun tai erityisesti uhrin oikeussuojan näkökulmasta tyydyttävä tilanne.⁷⁵

Rikoksesta epäillyllä on oikeus huolehtia itse puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Alle 18-vuotiaalle epäillylle tuomioistuimen kuitenkin on määrättävä puolustaja viran puolesta. Alaikäinen tarvitsee sellaista tukea ja apua, jota rikosprosessissa antaa parhaiten lainoppinut avustaja. Rikoksen tekoajankohdalla ei kuitenkaan ole merkitystä alaikäisyyttä arvioitaessa, vaan ratkaisevaa on henkilön ikä silloin, kun puolustajan tarve tuomioistuimessa aktualisoituu.⁷⁶

Lapsen etu on lapsiin kohdistuvan viranomaistoiminnan ja päätöksenteon ensisijainen tavoite. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklassa todetaan, että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edulla on siis merkitystä myös rikosprosessissa. Esitutkinnasta alkaen lapsen etu on huomioitava kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Lapsen etu rikosprosessissa tulee ymmärtää menettelyllisenä velvollisuutena. Lapsen etu on oikeus tulla kuulluksi, osallistua rikosprosessiin ja oikeus saada suojaa. Lapsen etu voi olla myös se, ettei rikosprosessia ole tarkoituksenmukaista jatkaa, jos asia tulee muutoin selvitettyksi. Silloin, kun sekä epäilty että asianomistaja molemmat ovat nuoria, lapsen etu tulisi huomioida molempien osalta tasapainoisesti. Lapsen oikeuksia tulisi siis tällaisissa tapauksissa soveltaa molempiin osapuoliin yhdenvertaisesti.⁷⁷

2.2.3. Ikäryhmien määritelmiä muualla

Kielitoimiston sanakirjassa nuorisoriikollisuudella tarkoitetaan 15–20-vuotiaiden rikollisuutta. Ruotsalaisessa kriminologisessa kirjallisuudessa on käytetty neljää olennaista kriteeriä nuoruuden määrittelyssä: psykologiset, kulttuuriset, sosiaaliset sekä fysiologinen ja biologiset tekijät. Nämä rajaukset määrittelevät yksilön nuoreksi ikävälillä 12–25 vuotta. Nuorisoriikollisuudeksi on määritelty nuorten, suurimmassa määrin 15–20-vuotiaiden tekemä rikollisuus.⁷⁸

Liikenneturva käyttää nuorista kirjoitettaessa 15–24-vuotiaiden ikärajausta. Nuoreksi aikuiseksi on määritelty 18–24-vuotiaiden ryhmä. Onnettomuustietoinstituutti OTIn nuorisoraportissa on tarkasteltu 18–24-vuotiaiden osallisuutta liikenneonnettomuuksien tutkijalautakuntien tutkimissa kuolemaan johtaneissa tieliikenneonnettomuuksissa sekä liikennevakuutuksesta korvatuissa vahingoissa.⁷⁹

Valtion nuorisoneuvoston, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Nuorisotutkimusverkoston yhteistyössä toteuttama Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus käsittelee 7–29-vuotiaiden vapaa-aikaa. Vuosittain toteutetun valtion nuorisoneuvoston ja Nuorisotutkimusverkoston haastattelututkimuksen eli Nuorisobarometrin kohteena ovat puolestaan Suomessa asuvat 15–29-vuotiaat.⁸⁰

75 Forss 2022.

76 Helenius 2021.

77 Ks. Hirvelä 2006; Silvennoinen 2020; Lehtinen & Rossi 2022; Silvennoinen & Koskela 2023.

78 Kotimaisten kielten keskus 2022. Ks. Estrada, Flyghed & Nilsson 2022.

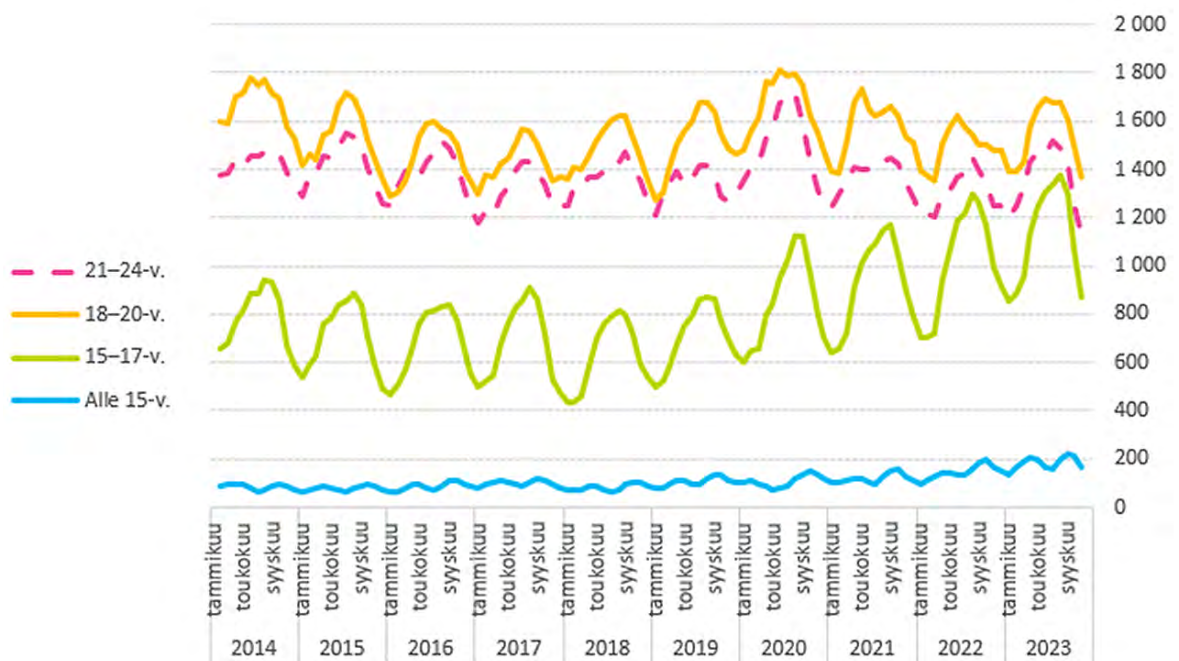
79 Salenius & Sihvola 2021; Liikenneturva 2024.

80 Aapola-Kari 2023; Nuorisotutkimusseura 2023.

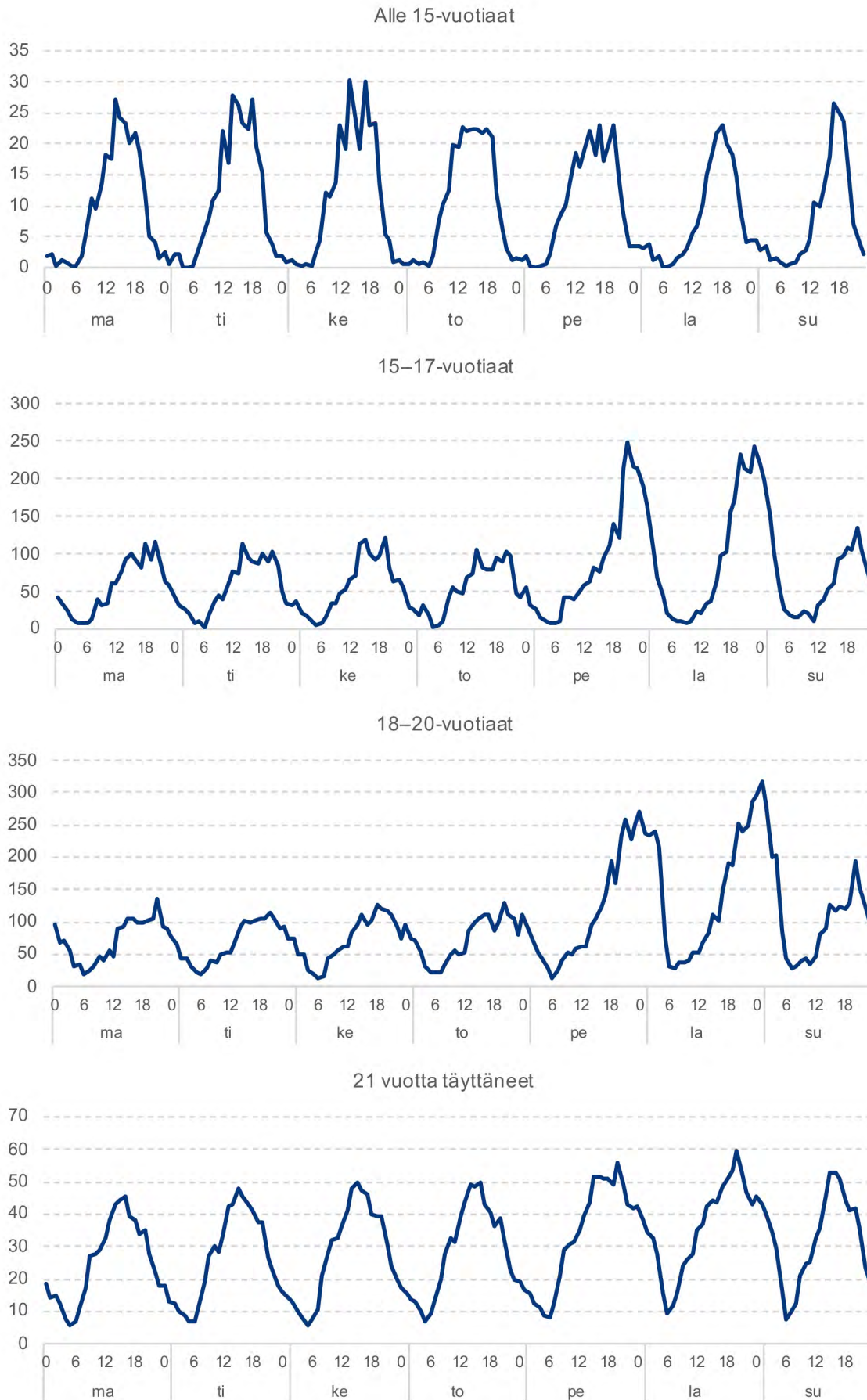
2.3. NUORISORIKOLLISUUDEN LAJEJA

2.3.1. Nuorten tyypillisimmät rikosepäilyt

Miten nuorten rikollisuus on viime vuosina kehittynyt? Entä eri ikäryhmissä? Alussa todettiin, että nuorten rikollisuus on pidemmällä aikavälillä vähentynyt. Kuvassa 4 on esitetty rikoslakirikoksista epäillyn asemaan kirjattujen nuorten määrä eri ikäryhmissä 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden kuukausitasolla vuodesta 2014 alkaen. Kaikissa alle 21-vuotiaiden kolmessa eri ikäryhmässä sekä 21–24-vuotiaiden myöhäisnuorten ryhmässä rikollisuuskehitys tällä mittarilla mitattuna pysyi melko vakaana vuoteen 2020 asti. Koronapandemian alussa myöhäisnuorten ryhmän osalta on havaittavissa selkeä hetkellinen nousu. Voitaneen kuitenkin todeta, että sekä alle 15-vuotiaiden että 15–17-vuotiaiden ryhmässä kasvava trendi on alkanut kehittyä viimeistään koronapandemian alettua vuonna 2020. Kaikkien ikäryhmien kohdalla kuvasta on hyvin havaittavissa rikosepäilyjen kausittainen luonne. Kuukausittaisia rikosepäilyjen jakaumia tarkastellaan erikseen eri ikäryhmien tilannekuvien yhteydessä raportissa jäljempänä. Ajallisesti nuorilla henkilöillä ja täysi-ikäistyneillä rikollisuus vaikuttaa keskittyvän erityisesti viikonloppuihin, perjantai- ja lauantai-iltoihin (kuva 5), mutta rikollisia tekoja tapahtuu toki myös arkisin päiväsaikaan. Kouluikäisillä ja aikuisväestöllä sitä vastoin jakaantuu eri viikonpäiville melko tasaisesti ja pitkälti ilta- ja yöaikaan.

Kuva 4. Rikoslakirikoksista epäillyiksi kirjatut nuoret ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvan kohden kuukausitasolla 2014–2023, 3 kk liukuva ka.

Kuva 5. Rikoslakirikoksista epäiltyjen tapaukset (asianimikkeet) nuorten eri ikäryhmissä 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden viikonpäivän ja kellonajan mukaan vuonna 2023.

Liikenne rikokset ovat rikoslakirikoksista yleisin alle 21-vuotiaiden nuorten rikollisuuslaji (taulukko 1), kun rikollisuutta mitataan rikosepäilyjen määrällä. Toinen selvästi yleinen rikollisuuslaji on omaisuusrikokset.⁸¹ Liikenne rikosepäilyissä on vuosien 2014–2016⁸² ja 2021–2023 välisenä aikana tapahtunut noin neljänneksen kasvu. Suurinta kasvu tilaston perusteella kuitenkin on ollut seksuaalirikoksissa sekä muissa rikoslakia vastaan tehdyissä rikoksissa. Kaksi yleisintä rikosnimikettä ovat viime vuosina olleet liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja näpistys (kuva 6). Suurin osa nuorten liikenne rikoksista on ylinopeudella ajamista. Liikenne rikosepäilyissä tapahtuneen kasvun, määrällisesti lähes viidentuhannen rikosepäilyn, taustalla on pitkälti poliisin tietoon tulleiden törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten lisääntyminen. Monet nuoret ovat kokeneet muun muassa koronapandemian ja sen aiheuttamien rajoitusten vuoksi ahdistuneisuutta sekä jopa itsetuhoisuutta ja ovat hakeneet elämyksiä liikenteestä. He ovat olleet normaalia valmiimpia ottamaan riskejä. Eräs taustatekijä, jota ei sovi unohtaa, on 17-vuotiaille ikäpoikkeusluvalla myönnettävien ajo-oikeuksien yleistymisen kesästä 2018 alkaen.

Taulukko 1. Alle 21-vuotiaiden nuorten rikosepäilyjen määrät rikollisuuslajeittain, keskiarvot 2014–2016 ja 2021–2023 ja niiden välinen ero (%)

Rikollisuuslaji	ka. 2014–2016	ka. 2021–2023	Ero (%)
Liikenne rikokset	19 566	24 210	24
Omaisuusrikokset	22 563	23 190	3
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	5 929	8 881	50
Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	3 730	6 583	76
Huumeaineriikokset	3 928	4 463	14
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan	2 109	2 459	17
Seksuaalirikokset	534	1 303	144
Kaikki rikoslakirikokset	58 358	71 089	22

81 Omaisuusrikokset sisältävät tässä raportissa mm. ryöstörikokset, jotka niihin liittyvän väkivallan tai sen uhan perusteella usein katsotaan osaksi henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikollisuutta.

82 Tässä ja myös jäljempänä raportissa vertaillaan kolmen vuoden keskiarvoja 2014–2016 ja 2021–2023, jotta yksittäisten vuosien mahdolliset sattumanvaraiset poikkeavat arvot eivät pääsisi merkittävästi vaikuttamaan vertailuihin. Vertailukohtana käytetään vuosien 2014–2016 keskiarvoa sillä perusteella, että ajanjaksosta on tällä hetkellä jo noin vuosikymmenen aikaa ja samoihin aikoihin myös poliisihallinnossa toteutettiin hallintorakenteen uudistus (Pora III), jolloin mm. poliisiyksiköiden määrää vähennettiin (vuoden 2014 alusta lukien).

Kuva 6. Yleisimmät rikosnimikkeet, joista nuoria alle 21-vuotiaita on kirjattu epäillyn asemaan vuosina 2021–2023.

Seksuaalirikokset sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat taulukossa 1 näkyvistä rikollisuuslajeista tavallista enemmän painottuneet nuoriin. Vuosina 2021–2023 seksuaalirikoksista epäillyn asemaan kirjatuista alle 21-vuotiaita oli keskimäärin noin 31 prosenttia, henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista puolestaan noin 26 prosenttia. Kaikissa rikoslakirikoksissa keskiarvo oli 21 prosenttia.

Taulukossa 2 on esitetty niin sanotusti nuorisovaltaisimmat rikokset viime vuosien yleisimmistä rikosnimikkeistä koko väestössä (vähintään 1 000 rikosepäilyä vuosittain 2021–2023). Rikosnimikkeet ovat taulukossa suuruusjärjestyksessä sen mukaan, kuinka suuri osuus alle 21-vuotiaita on ollut kaikista rikoksista epäillyksi kirjatuista keskimäärin vuosina 2021–2023. Mukana on sellaiset rikosnimikkeet, joissa nuorten osuus on ollut keskimääräistä (21 %) suurempi kyseisinä vuosina. Taulukossa on esitetty nuorten rikoksista epäillyksi kirjattujen määrät ja prosenttiosuudet keskimäärin vuosina 2014–2016 ja 2021–2023 sekä mainittujen ajanjaksojen välissä tapahtuneet muutokset prosentteina ja prosenttiyksiköinä.

Luvut osoittavat, että tavanomaiset ryöstö- ja vahingontekorikokset ovat nuorisorikollisuuden ydintä. Myös pahoinpitelyrikokset sekä useat liikennesrikokset ovat nuorisorikollisuuden keskeisiä rikosmuotoja. Hyvin monen viime vuosina nuorisopainotteisen rikosnimikkeen osalta nuorten osuus epäillyksi kirjatuista on vieläpä kasvanut muutaman vuoden takaisesta. Esimerkiksi juuri ryöstön osalta, jossa nuorten osuus on ollut noin 51 prosenttia, prosentuaalisesti alle 21-vuotiaita oli jo verrattain paljon jo aiemmin, vuosien 2014–2016 välisenä aikana. Ryöstöjen ohella yli kymmenen prosenttiyksikköä kasvua on tapahtunut kunnianloukkauksissa ja laittomissa uhkauksissa.

Taulukko 2. Eräisiin rikoksiin epäillyksi kirjatut alle 21-v. ja heidän osuutensa kaikista epäillyksi kirjatuista 2014–16 ja 2021–2023

Rikosnimike	ka. 2014– 2016	ka. 2021– 2023	Muutos (%)	Alle 21- v. (%) (ka. 2014– 2016)	Alle 21- v. (%) (ka. 2021– 2023)	Muutos (pros. yks.)
Ryöstö	425	789	85,6	39,6	51,0	11,4
Vahingonteko	2 877	3 083	7,2	37,8	39,0	1,2
Lievä vahingonteko	1 231	1 172	-4,8	35,6	38,8	3,2
Törkeä liikenneturvallisuu- den vaarantaminen	1 042	1 701	63,3	28,3	35,3	7
Niskoittelu poliisia vastaan	266	440	65,7	26,9	31,0	4,1
Kunnianloukkaus	392	1 026	161,5	17,9	29,9	11,9
Raiskaus	116	302	159,9	19,2	28,0	8,8
Pahoinpitely	3 757	6 195	64,9	19,9	27,3	7,4
Laiton uhkaus	1 022	2 267	121,8	15,3	25,9	10,6
Lievä pahoinpitely	1 446	1 696	17,2	19,2	24,1	5
Näpistys	8 581	9 345	8,9	21,9	23,1	1,3
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	4 516	5 072	12,3	20,4	21,8	1,4
Toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito	746	782	4,8	18,1	21,7	3,7
Törkeä pahoinpitely	244	352	43,9	16,3	21,5	5,2
Kotirauhan rikkominen	393	498	26,6	16,1	21,4	5,3

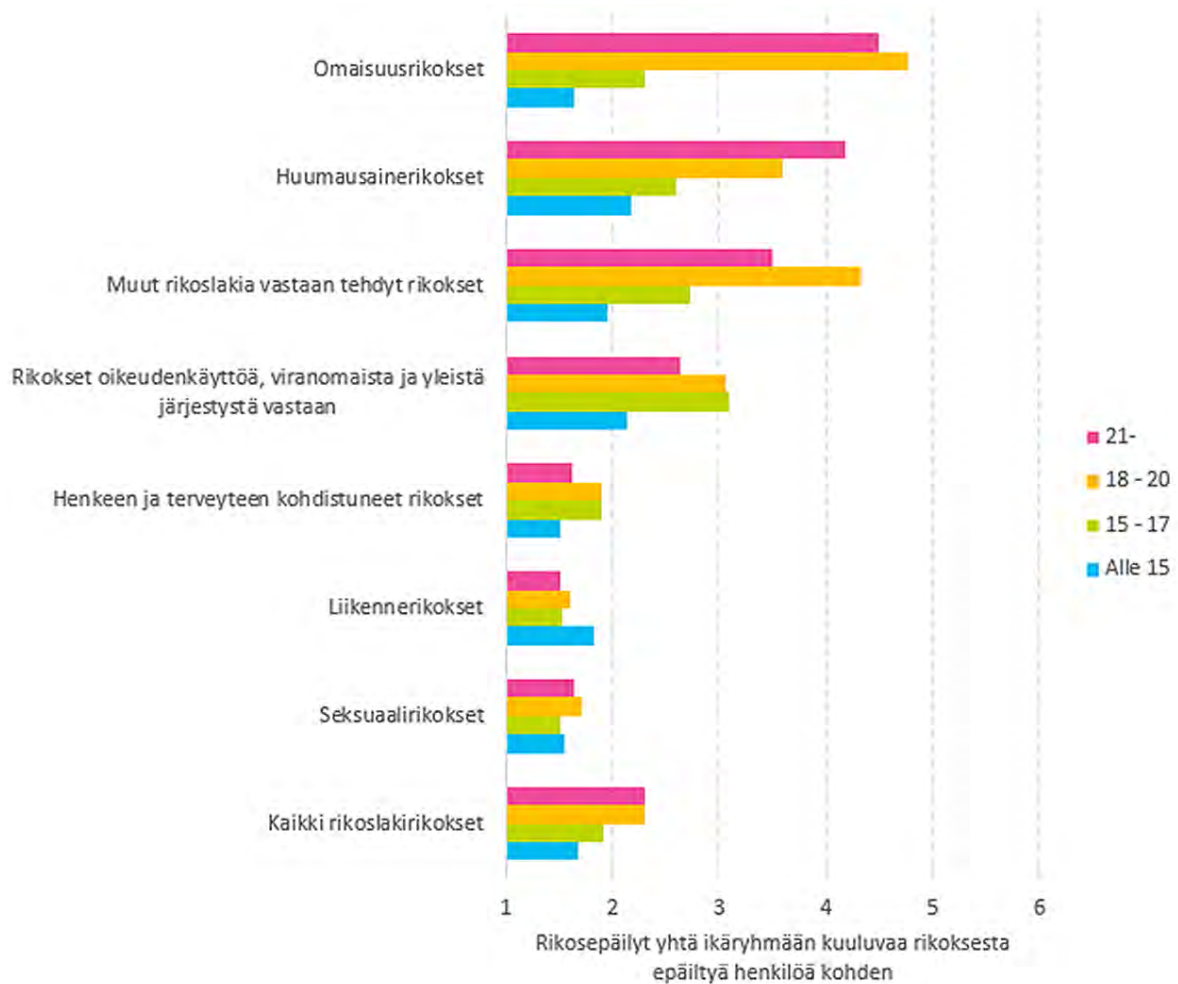
Hyvin pieni joukko ihmisiä syyllistyy lopulta rikoksiin. Kolme prosenttia miehistä ja yksi prosentti naisista syyllistyy yli puoleen kaikista oman sukupuolensa tekemistä rikoksista. Rikollisuuden kasautumisen tutkimuksessa tarkastellaan usein käytännössä rikosten lukumäärää ja jakaumaa yksilötason aineistolla. Rikollisuuden kasautumisen muutoksista yksilötasolla ei ole olemassa juurikaan kotimaista tutkimustietoa, mikä voi johtua siitä, että kasautumisen luotettava tutkiminen edellyttää laajoja aineistoja ja samojen yksilöiden seuraamista pitkällä seuranta-ajalla.⁸³

Missä määrin eri ikäryhmissä nuorille kasaantuu rikosepäilyjä eri rikollisuuslajeista? Kun katsotaan rikosepäilyjen määrä suhteessa yhtä epäiltyä kohti eri rikollisuuslajeissa, keskimäärin vuosina 2021–2023, merkittävimmät kasaumat vaikuttavat tulevan niille nuorille – ja myös aikuisiässä oleville – joiden ankarin tai törkein rikos vuoden aikana on ollut jokin omaisuusrikos, huumausainerikos, muu rikoslakia vastaan tehty rikos (esim. kunnianloukkaus (RL 24:9), laiton uhkaus (RL 25:7) tai toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito

83 Elonheimo ym. 2014; Pitkänen, Aaltonen, Suonpää, Heiskanen & Martikainen 2023.

(RL 41:6) tai rikos oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan tehty rikos (esim. järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen (RL 17:6) tai virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 16:1) (kuva 7). Eniten kasaantumista alle 15-vuotiailla on tapahtunut heillä, joita on vakavimmillaan epäilty jostakin huumausainerikoksesta (2,2), 15–17-vuotiailla oikeudenkäyttöä, viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan tehdystä rikoksesta epäillyillä (3,1) ja 18–20-vuotiailla omaisuusrikoksesta epäillyillä (4,8).

2.3.2. Rikollisuuden kasaantuminen

Kuva 7. Rikosepäilyt yhtä epäiltyä henkilöä kohden ikäryhmittäin eri rikollisuuslajeissa keskimäärin vuosina 2021–2023.

Rikosten keskittymisellä on kriminaalipoliittista merkitystä, sillä esimerkiksi rikoksia aktiivisesti tekevät henkilöt ovat todennäköisesti poliisin ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen tai sosiaalitoimen tuttuja. Heihin voidaan vaikuttaa esimerkiksi ennalta estävällä työllä, rangaistusten sekä hoidon avulla.⁸⁴

84 Kivivuori 2023b.

2.4. NUORET RIKOSTEN UHREINA

Rikosten uhrit ovat olleet pitkään niin tutkimuksen kuin myös kriminaalipolitiikan marginaalissa. Viimeisten vuosikymmenten aikana rikoksen uhri on kuitenkin noussut keskiöön niin kansallisilla kuin kansainvälisilläkin kentillä. Kiristynyt kriminaalipolitiikka, jossa vannotaan lain ja järjestyksen nimeen, on saanut yhä enemmän jalansijaa, ja uhrin aseman korostaminen on tässä keskeisellä sijalla.⁸⁵

Rikoskäyttäytymisen lisäksi myös rikosten kohteeksi joutuminen on ikään liittyvä ilmiö. Usein unohdetaan, että nuorten tekemien rikosten uhrit ovat myös nuoria.⁸⁶ Tekijät myös usein joutuvat myöhemmin itse uhreiksi. Sen lisäksi että rikokset keskittyvät harvoille tekijöille, myös rikosten uhriksi joutuminen kasaantuu. Vain pieni osa lasten ja nuorten kokemasta väkivallasta kuitenkin tulee viranomaisten tietoon. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta saadaan tietoa nuorisoriikollisuus- ja kouluterveyskyselyistä, kansallisista uhritutkimuksista sekä lapsiuhritutkimuksesta. Useimmiten väkivaltakokemuksista kerrotaan ystäville tai perheenjäsenelle, erityisesti äidille. Moni lapsi tai nuori jättää kertomatta väkivallasta sen takia, että ajattelee tapahtuman olleen lievä tai ettei kertomisesta ole mitään hyötyä. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisy vaatii varhaista puuttumista jo äitiys- ja lastenneuvoloissa ja päivähoitossa sekä väkivallattomuus- ja turvallisuuskasvatusta kouluissa.⁸⁷

Lapsen tärkeimpiä oikeuksia on oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan elämään. Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Lapsi tai nuori voi joutua väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi monissa eri ympäristöissä. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on sisarusten tai toisten nuorten tekemää. Nuorten keskuudessa henkistä väkivaltaa ilmenee etenkin internetissä, koulussa ja harrastusten parissa. Vaikka suuri osa väkivaltaa kokeneista lapsista ja nuorista ei kerro asiasta viranomaisille, väkivaltaepäilyjä tulee silti lastensuojelun tietoon verrattain paljon.⁸⁸

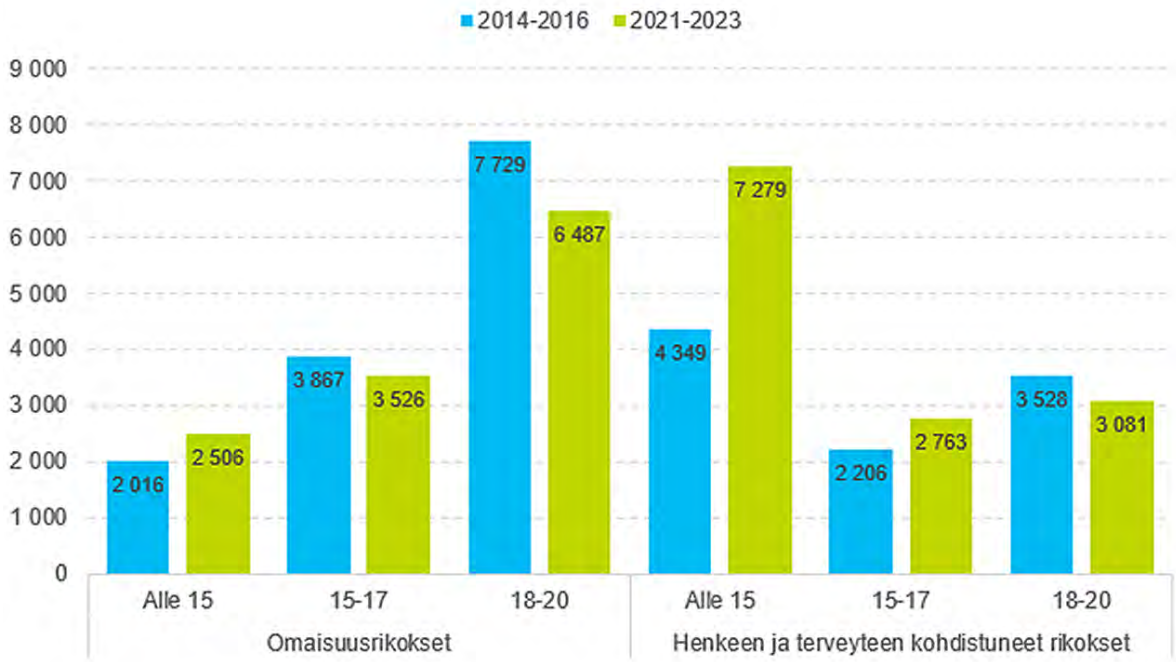
Uhrinäkökulmasta rikollisuutta tarkastellaan asianomistajien tapauksien eli asianimikkeiden kautta. Kuvassa 8 on vertailtu nuorten eri ikäryhmissä asianimikkeiden määriä omaisuus- ja väkivaltarikoksissa (henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa). Määrät on esitetty vuosien 2014–2016 ja 2021–2023 keskiarvoina. Alle 15-vuotiailla asianimikkeiden määrät ovat lisääntyneet edellä mainituista rikollisuuslajeista riippumatta. Väkivaltarikosten osalta kasvua on ollut peräti noin 67 prosenttia noin 4 300 asianimikkeestä 7 300 asianimikkeeseen. Kouluikäiset ovatkin nuorista suurin ikäryhmä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten asianomistajista, kun taas täysi-ikäistyneet ovat omaisuusrikoksissa suurin ikäryhmä.

85 Ks. Kainulainen ym. 2014; Pirjatanniemi 2007.

86 Myös yleisemmin lapsen asema rikoksen uhrina ja rikosprosessin osapuolena on jäänyt vähemmälle huomiolle esimerkiksi näytönarviointiin keskittyvässä keskustelussa. Silvennoinen 2020.

87 Ks. Lauritsen, Sampson & Laub 1991; Jennings, Piquero & Reingle 2012; Cops & Pleysier 2014; Kivivuori 2023b; Rikoksentorjuntaneuvosto 2024.

88 Hakalehto & Toivonen 2021; Vauhkonen 20213; Rikoksentorjuntaneuvosto 2024; Ståhlberg, Svetloff, Vaitomaa & Yliruka 2024. Väkivaltarikoksen uhriksi joutuneen lapsen auttamiseksi on Kaarinassa kehitetty malli, jonka ideana on koordinoita eri viranomaisten työtä siten, että uhrin ja hänen perheensä tilannetta käsitellään mahdollisimman nopeasti. Ks. Lähtenmäki 2023

Kuva 8. Asianomistajien omaisuus- ja väkivaltarikostapaukset (asianimikkeet) nuorten eri ikäryhmissä keskimäärin 2014–2016 ja 2021–2023.

Lapsen ja nuoren kohtaamat rikoskokemukset voivat olla haavoittavia ja saattavat vaikuttaa pitkälle elämässä. Rikoksen kohteeksi joutuminen voi näkyä lapsesta tai nuoresta ulospäin monimuotoisesti ja sitä voi olla hankala tunnistaa normaaleista ikään kuuluvista kehitysvaiheen muutoksista. Rikoskokemukset voivat johtaa myös jopa pitkäaikaiseen psyykkiseen traumaan. Traumatisoiva tapahtuma saattaa aiheuttaa epätavallisen voimakkaita reaktioita. Aina näkyviä merkkejä ja viitteitä rikoksen kohteeksi joutumisesta ei kuitenkaan edes ole tai ne ilmaantuvat vasta pitkän ajan kuluttua.⁸⁹

Ruotsissa kriminaalipoliittisissa lainvalmisteluasiakirjoissa rikoksen uhri on usein kuvattu yhdeksi meistä, ”hyväksi tyypiksi”, kun taas rikosentekijä on esitetty pahana. Uhreja on kuvattu samalla tavalla rikoksesta riippumatta. Lapsia on kuvattu yksinomaan kotona tapahtuvan, aikuisen miespuolisten perheenjäsenten harjoittaman väkivallan uhreina. Nuoret ovat asiakirjoissa nousseet esiin erityisryhmänä, joka tasapainoilee uhriksi joutumisen ja rikosten tekemisen sekä lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Nuoret symboloivat ennakoimattomuutta ja jopa rikosten uhreina he eivät istu perinteiseen uhrin muottiin, koska he saattavat itsekin syyllistyä vielä jonakin päivänä rikoksiin.⁹⁰

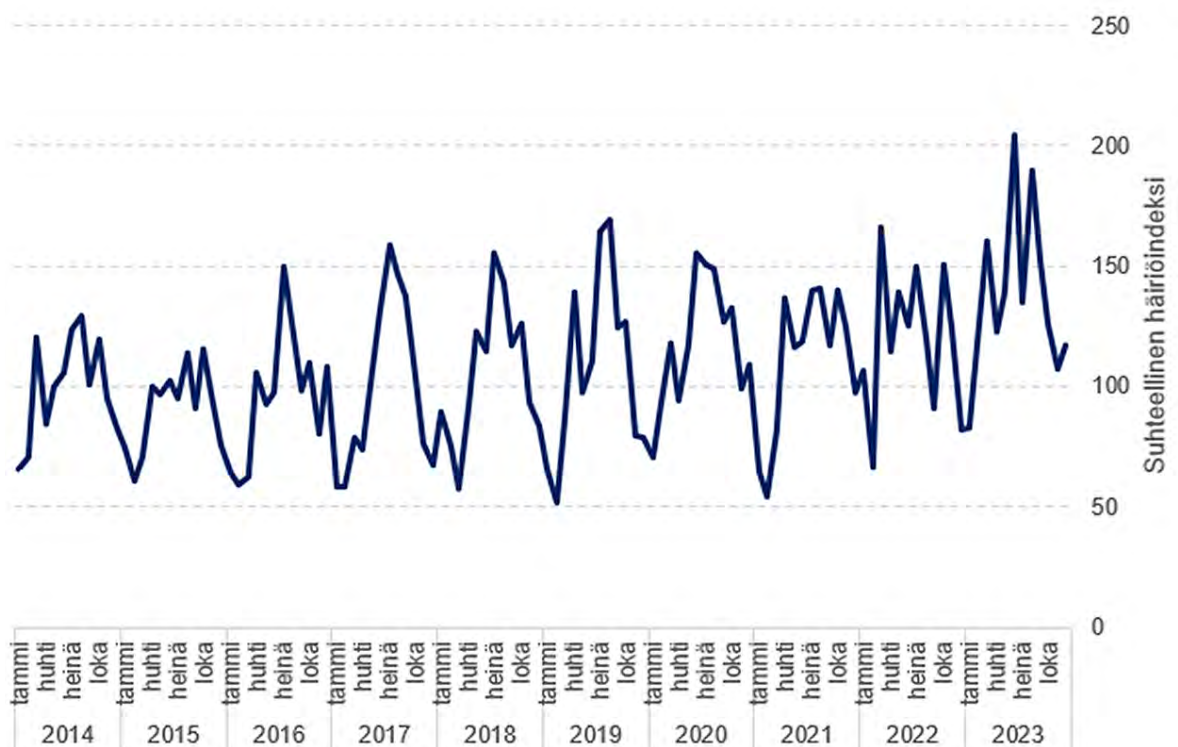
89 Ks. RIKU 2024.

90 Heber 2014.

2.5. YLEISTEN PAIKKOJEN HÄIRIÖILLÄ JA NUORISORIKOLLISUUDELLA YHTEYS TOISIINSA

Poliisin valvonta- ja hälytystoiminnassa on otettu käyttöön muun muassa valvontatoiminnan tuloksellisuutta mittaavat häiriö- sekä valvontaindeksit. Niiden tavoitteena on osoittaa, että valvontaa lisäämällä häiriöt yleisillä paikoilla vähenevät myös tilastollisesti. Tässä yhteydessä keskitytään häiriöindeksiin, joka on negatiivinen ilmiö.⁹¹ Mitä korkeampi häiriöindeksin arvo on, sitä enemmän häiriötä esiintyy suhteessa asukaslukuun. Rikosnimikkeiden sijaan laskennassa ovat mukana tietyt rikoslajit (esim. tahalliset henkirikokset) PolStat-tulostietojärjestelmässä käytettyjen tasojen mukaisesti. Huomioituna on muulla yleisellä paikalla, yleisellä paikalla liikekeskuksessa ja yleisessä tilaisuudessa tapahtunut rikollisuus.

Kuvassa 9 on esitetty häiriöindeksin arvot kuukausittain koko maan tasolla vuosina 2014–2023. Indeksini esitetään suhteellisenä indeksinä (2014 = 100). Vuonna 2023 aikana häiriöindeksi on ollut korkeammalla tasolla kuin kertaakaan aiemmin. Voidaan havaita, että indeksin käyttäytymisessä on ollut selkeää kausittaisuutta etenkin vuosina 2016–2020 siten, että suurin arvo on ollut tyypillisesti heinäkuussa, mutta sittemmin indeksin arvo on ollut melko korkealla läpi vuoden talvikuukausia lukuun ottamatta. Vuonna 2023 indeksin arvo oli suurin kesäkuussa (204,2).

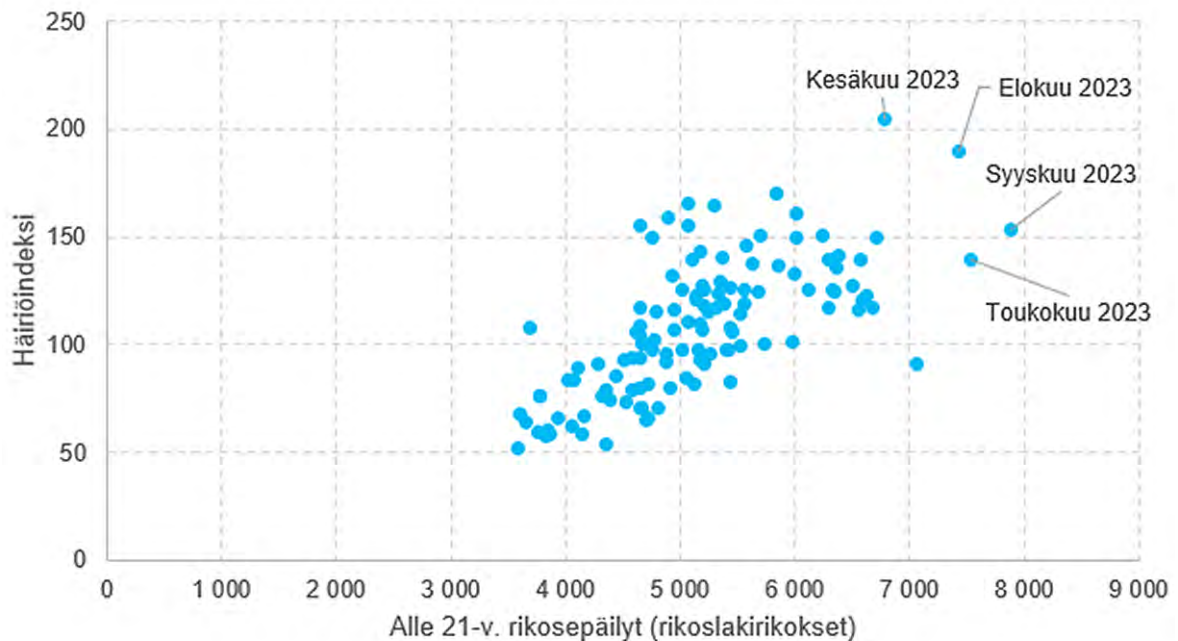
Kuva 9. Suhteellinen häiriöindeksi valtakunnan tasolla kuukausittain 2014–2023 (2014 = 100).

Kuvassa 10 on verrattu kymmenen vuoden ajalta (2014–2013) kuukausitasoisia alle 21-vuotiaiden rikosepäilyjä ja häiriöindeksin arvoja toisiinsa hajontakuviolla. Havaintojen välillä vallitsee kohtalainen lineaarinen yhteys⁹². Nuorten rikosepäilyillä ei kuitenkaan ole välttämättä suoraa seurausvaikutusta häiriöindeksiin eli esimerkiksi epäilyjen määrän kasvu ei aiheuta indeksin heikentymistä (ts. kasvua), mutta niiden välillä kuitenkin on yhteys toisiinsa. Kuvaan on mer-

91 Häiriöindeksi on korvannut poliisin katuturvallisuusindeksin vuonna 2023.

92 Pearsonin korrelaatiokerroin $r = 0,69$; p -arvo $< 0,001$.

kitty erikseen vuodelta 2023 neljä kuukautta, jolloin ainakin jompikumpi luvuista oli korkealla tasolla. Elokuussa sekä rikosepäilyjen määrä että häiriöindeksin arvo olivat hyvin korkeita.

Kuva 10. Vuosien 2014–2023 kuukausitasoisten alle 21-vuotiaiden nuorten rikosepäilyjen (kaikki rikoslakirikokset yhteensä) ja häiriöindeksin välinen hajontakuva.

Taulukossa 3 häiriöindeksin arvoja on esitetty ja vertailtu alueellisesti vuosien 2014–2016 ja 2021–2023 keskiarvoina. Alueellinen tarkastelu tässä kuten myös myöhemmissä tilannekuvaluvuissa perustuu poliisin toimintavalmiusaika raportissa⁹³ käytettyyn riskialueluokitteluun, jossa alueet on jaettu viiteen eri ryhmään⁹⁴:

- Riskialue 1: *Isot kaupungit* ovat ne kaupungit, joissa on yli 120 000 asukasta
- Riskialue 2: *Kaupunkimaisiin kuntiin* luetaan ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 90 % asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000.
- Riskialue 3: *Taajaan asuttuja kuntia* ovat puolestaan ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 %, mutta alle 90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4 000, mutta alle 15 000.
- Riskialue 4: *Maaseutumaisiin kuntiin* kuuluvat ne kunnat, joiden väestöstä alle 60 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000 sekä ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 %, mutta alle 90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000.
- Riskialue 5: *Maaseutumaiset kunnat*, joissa edellisen viiden vuoden aikana on ollut keskimäärin enintään 50 A-kiireellisyyden hälytystehtävää vuodessa.

93 Poliisi 2020.

94 Aineistossa on 7 isoa kaupunkia, 50 kaupunkimaista kuntaa, 65 taajaan asuttua kuntaa, 36 maaseutumaista kuntaa ja 136 maaseutumaista kuntaa, joissa on edellisen viiden vuoden aikana ollut keskimäärin enintään 50 A-tehtävää.

Pääsääntönä voidaan todeta, että mitä suurempi väestöltään riskialue on, sitä suurempi on myös häiriöindeksi. Tosin väestöltään pienimmällä riskialueella (maaseutumaiset kunnat, joissa 5 vuoden ka 50 tai alle A-tehtävää) häiriöindeksi oli vuosina 2021–2023 maaseutumaisia kuntia hieman korkeammalla tasolla. Tähän vaikuttaa se, että vuonna 2023 indeksin arvo oli jopa 63,0 mikä oli huomattavasti korkeampi kuin kahtena edellisellä vuotena (n. 29,2). Lukujen perusteella yleistä häiriötä esiintyy tyypillisimmin ajallisesti kesäaikaan ja alueellisesti kaupungeissa, mutta tilannetta on tältä osin seurattava vastaisuudessa myös sellaisilla alueilla, joissa poliisilla ei perinteisesti ole juuri ollut kiireellisiä hälytystehtäviä.

Taulukko 3. Suhteellisen häiriöindeksin arvot riskialueittain vuosien 2014–2016 ja 2021–2023 keskiarvona

Riskialue	ka. 2014–2016	ka. 2021–2023
Isot kaupungit	130,0	179,4
Kaupunkimaiset kunnat	87,6	104,2
Taajaan asutut kunnat	55,8	56,5
Maaseutumaiset kunnat	50,4	39,5
Maaseutumaiset kunnat, joissa 5 vuoden ka. 50 tai alle A-tehtävää	43,7	40,4

2.6. ULKOMAILLA SYNTYNEILLÄ NUORILLA RIKOSRISKI KOHOLLA

Vaikka kriminologista tutkimusta on kansainvälisesti tehty runsaasti ulkomaalaistaustaisten tekijöiden yliedustuksesta rikollisuustilastoissa, usein väitetään, ettei asiaa ole otettu vakavasti tai tutkittu tarpeeksi. Tutkimusten mukaan yliedustavuuden taso riippuu kulloinkin käytetyistä indikaattoreista ja tutkimuksen kohteena olleista rikoksista.⁹⁵

Ulkomaalaistaustaiseksi katsotaan henkilö, jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Vuonna 2022 Suomessa oli reilut puoli miljoonaa (508 173) ulkomaalaistaustaista henkilöä, mikä on noin yhdeksän prosenttia koko Suomen väestöstä. Heistä ulkomailla syntyneitä ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia oli 422 121 (83 %) ja Suomessa syntyneitä toisen polven 86 052 (17 %). Alle 21-vuotiaita nuoria ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista oli noin 13 prosenttia ja Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista noin 86 prosenttia. Alle 15-vuotiaita lapsia ulkomailla syntyneistä oli noin 8 prosenttia ja Suomessa syntyneistä noin 73 prosenttia.⁹⁶

Tilastokeskuksen avoimesta tietokannasta löytyy tietoa selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä iän ja syntyperän mukaan koko Suomen tasolla. Selvitettyyn rikokseen syyllisellä tarkoitetaan poliisin selvittämäksi merkitsemään rikokseen epäiltyä. Sama henkilö voi olla vuoden aikana epäiltynä useammasta samanlaisesta tai erilaisesta rikoksesta. Selvitetty rikokset tilastoidaan selvitysvuoden mukaan. Teko on siten voinut tapahtua jopa useitakin vuosia rikosilmoitusta aiemmin.⁹⁷

Tilastokeskuksen yliaktuaari *Kimmo Haapakangas* on todennut, että koko Suomen tasolla ulkomaalaistaustaisten alle 18-vuotiaiden väestöön suhteutettu epäiltyjen määrä pieneni käytännössä koko 2000-luvun vuoteen 2018 asti. Myös suomalaistaustaisilla nuorilla kehitys

95 Estrada 2019.

96 Tilastokeskus 2024a. Ks. Haapakangas 2023.

97 Haapakangas 2023.

oli myönteinen, kunnes vuonna 2019 yleinen myönteinen kehitys katkesi ja rikosten määrä kääntyi kasvuun.⁹⁸

Keskusrikospoliisin raportin mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat yliedustettuna väkivaltarikoksista epäillyissä, mutta väestöön suhteutettu rikosepäilyjen määrä on 2010-luvun loppupuolella kasvanut yhdenmukaisesti sekä suomalaistaustaisilla että ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten nuorten rikostaso on matalampi kuin ulkomailla syntyneillä nuorilla.⁹⁹

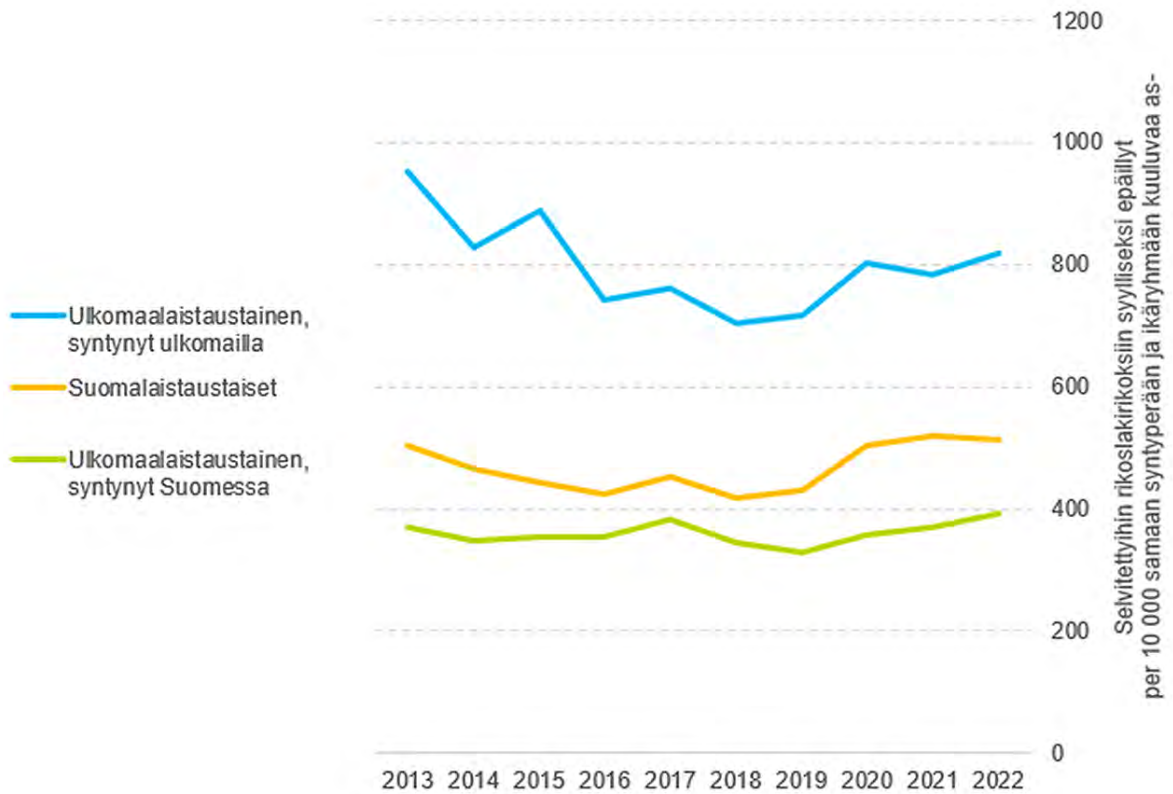
Poliisi on lehtihaastattelussa todennut vieraskielisten osuuden korostuvan koulujen tappeluissa.¹⁰⁰ Poliisin kokemusten perusteella lasten ongelmallisessa käyttäytymisessä maahanmuuttotilasta näkyy muun muassa siten, että huoltajilla tai vanhemmilla on vääriä tai vajavaisia tietoja esimerkiksi suomalaisesta koulujärjestelmästä. Lapsi ei pärjää koulussa, kun vanhemmilla ei ole käsitystä koulunkäynnin vaatimuksista. Kotona kukaan ei osaa auttaa läksyissä tai välttämättä kielimuurin takia ymmärrä koulusta tulevia viestejä. Lisäksi jos vanhemmat tulevat kulttuurista, jossa väkivallalla ratkaistaan asioita, vanhemmat eivät välttämättä osaa ratkaista asioita muilla tavoin. Jos viranomaisten toiminta lähtömaassa on lähtökohtaisesti korruptoitunutta, hyvin epäluotettavaa tai jopa vaarallista, Suomen kouluun tai poliisiin on vaikea luottaa.

Poliisin tiedot eivät mahdollista ulkomaalaistaustaisuuden tarkastelua tilastollisella tasolla, minkä vuoksi analyysissä tukeudutaan Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoon, josta on mahdollista erotella Suomessa ja ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset syntyperäluokituksen avulla. Kuvassa 11 on esitetty selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten alle 21-vuotiaiden nuorten määrät suhteessa 10 000 samaan syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa asukasta kohden vuosina 2013–2022. Ulkomaalaistaustaiset on eritelty ulkomailla ja Suomessa syntyneiden mukaan. Kuvasta voidaan havaita, että epäillyt ovat kaikissa ryhmissä käytännössä olleet kasvussa viimeiset vuodet pitkähkön, jopa melko positiivisen kehityksen jälkeen. Ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten rikoslakirikoksiin syylliseksi epäiltyjen taso on ollut huomattavasti muita tarkasteltavia ryhmiä korkeampi. Suomessa syntyneillä Vuonna 2022 ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia epäiltyjä oli noin 818 ja Suomessa syntyneitä 392 per 10 000 samaa syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa asukasta. Suomalaistaustaisilla vastaava luku oli 515. Ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia epäiltyjä on vuoden 2015 jälkeen ollut noin 2,1-kertainen määrä suhteessa Suomessa syntyneisiin, kun ero tätä aiemmin oli vielä noin 2,5-kertainen. Vuonna 2022 ero ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten välillä oli noin 1,6-kertainen ja suomalaistaustaisten ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten välillä noin 1,3-kertainen.

98 Haapakangas 2023.

99 Keskusrikospoliisi 2022.

100 Ks. Kantola 2022.

Kuva 11. Selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäilty syntyperän mukaan 10 000 samaan syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa asukasta kohden.

Rikollisuuslajeittain tarkasteltuna vuonna 2022 ero ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten epäiltyjen välillä oli seksuaalirikoksissa noin 3,7-kertainen (ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset 34,7 vs. suomalaistaustaiset 9,3 per 10 000 samaan syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa as.) ja henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa noin 2,8-kertainen (ulkomailla syntyneet ulkomaalaistaustaiset 143 vs. suomalaistaustaiset 51 per 10 000 samaan syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa as.). Lukuja tarkasteltaessa ja tulkittaessa on huomattava, että muutaman tekijän joukko saattaa aiheuttaa suuriakin muutoksia vuosien välillä, kun tilastoissa sama henkilö voi olla epäiltynä useamman kerran¹⁰¹.

Nuorisotutkimusverkoston ja Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2021 toteuttaman tutkimuksen mukaan sosioekonomiset tekijät ja sosiaalinen huono-osaisuus eivät juurikaan näytä selittävän ulkomailla syntyneiden korkeammaksi todettua seksuaalirikollisuuden riskiä. Tutkimus osoittaa nuorten kokeman seksuaalisen väkivallan tapahtuvan yleensä nuorten keskuudessa tuttujen välillä.¹⁰²

101 Ks. Haapakangas 2023.

102 Vauhkonen, Kaakinen & Hoikkala 2021.

Luvun 2 yhteenveto

- Mikään yksittäinen tekijä ei ole lapsen rikollisen kehityksen syy. Yksittäisen riskitekijän sijasta on mielekästä tarkastella useita perheen rakenteeseen ja sosio-ekonomiseen tilanteeseen liittyviä tekijöitä samanaikaisesti.
- Nuorten rikosepäilyt huipentuvat 18 vuoden iässä, jonka jälkeen niiden määrä vähenee voimakkaasti.
- Nuorten rikollisuus on tavallisesti osa heidän sosiaalista ryhmäkäyttäytymistään. Kaveripiirillä on suuri vaikutus nuorten käyttäytymiseen.
- Valtaosa nuorten rikollisista teoista on ajattelemattomuutta, seurausten ymmärtämättömyyttä ja elämishakuisuutta.
- Rikoksista kiinnostuneet nuoret hakeutuvat tilanteisiin, joissa voi oppia rikoskäyttäytymistä.
- Ryöstö- ja vahingontekorikokset ovat nuorisoriikollisuuden ydintä. Myös pahoinpitelyrikokset sekä useat liikenne-rikokset ovat nuorisoriikollisuuden keskeisiä rikosmuotoja.
- Alle 15-vuotiaiden ja 15–17-vuotiaiden ryhmässä kasvava trendi rikosepäilyissä on alkanut kehittyä viimeistään koronapandemian alettua vuonna 2020.
- Vuonna 2022 ero ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten ja suomalais-taustaisten välillä selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyissä oli noin 1,6-kertainen.
- Kouluikäiset ovat nuorista suurin ikäryhmä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten asianomistajista.
- Rikosten kuvaaminen ja jakaminen sosiaalisessa mediassa on nykypäivää.
- Nuoret käyttävät medioita rinnakkain ja useita samanaikaisesti. Sosiaalinen media ja kännykkä ovat isossa osassa lasten ja nuorten elämää.
- Nuorten rikosepäilyillä ja häiriöindeksillä on kohtalainen yhteys toisiinsa.
- Lasten ja nuorten asioiden käsittelyyn rikosprosessissa liittyy paljon lainsäädännöllisiä vaatimuksia ja myös erityissääntelyä eri ikäryhmien osalta.
- Nuorista puhuttaessa eri laeissa ja viranomaisissa käytetään erilaisia ikäryhmäjaotteluita.

3. NUORTEN RIKOLLISUUS JULKISESSA KESKUSTELUSSA

3.1. POLIISIN NÄKÖKULMA

Nykyisin positiivinen uutinen ei ole uutinen, vaan yleensä normaalista poikkeavat asiat saavat tilaa sosiaalisessa mediassa ja muussa viestinnässä. Medialle olennaista on tapahtumien uutisarvo. Media kertoo tavallisesti pääasiassa vakavista ja poikkeuksellisista rikoksista ja kielteisistä kehityskuluista. Rikoksista, joilla on uhri. Suurin osa viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on kuitenkin liikenne- ja omaisuusrikoksia, jotka jäävät lopulta uutisoinnissa herkästi taka-alalle. Uutisarvon kriteerinä toimii rikosten dramaattisuus. Ajankohtaiset rikollisuuskysymykset, kuten nuorten käyttäytyminen, ovat keino pitää yleisön mielenkiintoa yllä. Toki jo vuosittain alussa iltapäivälehtien etusivuilla uutisointi oli sitä näkyvämpää, mitä vakavammasta rikoksesta oli kyse. Henkirikos, jonka tekijänä oli iältään nuori henkilö, synnytti suurimman etusivun otsikon. Muun rikostyyppin kuin väkivallan käsittely lehdissä vaati keskimääräistä suuremman joukon tekijöitä tai uhreja.¹⁰³

Julkinen keskustelu nuorten tekemistä rikoksista voi antaa vääränlaisen kuvan nuorisoriikollisuudesta ja muun muassa ruokkia kansalaisten pelkoa sekä lisätä toisaalta vastaavanlaisen toiminnan kopioimista. On kuitenkin huomioitava, että todellisen rikollisuuden ja julkisen keskustelussa esiintyvän rikollisuuden tasapainon horjumisesta huolimatta ne ovat tiiviisti kiinni toisissaan. Ilman aitoa rikollisuutta ei olisi keskusteluakaan.¹⁰⁴

Itä-Uudenmaan poliisipäällikkö on esittänyt lehtihaastattelussa huolensa nuorten hyvinvoinnin polarisoitumisesta ja putoajien ryhmästä, johon kuuluvat lapset ja nuoret ovat suurella vaarassa ajautua rikoksien pariin ja tehdä niistä elämäntavan. Usein julkisessa keskustelussa on tuotu esille, kuinka huolta herättää muun muassa se, että nuoret kantavat nykyään mukanaan entistä useammin myös ns. kättä pidempää eli esimerkiksi veitsiä, puukkoja, nyrkkirautoja, viidakkoveitsiä ja asereplikoita. Poliisin mukaan alaikäisen yleisin perustelu teräaseen kantamiselle on oma turvallisuus. Kun nuorilta kysytään, miksi heillä on teräase mukanaan, nämä kertovat tarvitsevänsä sitä ”puolustautumiseen”. He kuitenkin eivät osaa edes määritellä, mikä se uhka on. Mukana voi myös olla näyttämisen halua ja tietynlaista kapinointia. Puukkojen ja muidenkaan yllä mainittujen asioiden kantaminen mukana ei kuitenkaan ole normaalia eikä hyväksyttävää toimintaa. Hämmennystä on aiheuttanut se, että osa vanhemmista suhtautuu teräaseisiin niin, että jos opettaja ottaa koulussa puukon pois oppilaalta, vanhemmat kyseenalaistavat sen, onko koululla oikeus ottaa puukkoa pois.¹⁰⁵

Korona-aikana poliisi oli huolestunut mm. perheväkivallan ja ilmoittamatta jääneiden rikosten kasvusta sekä lasten ja nuorten ahdistavasta tilanteesta. Pandemian aikana poliisin tietoon tulleissa tapauksissa lisääntyivät erityisesti huumeiden käyttö, kaahailu liikenteessä sekä tietoverkkorikollisuus.¹⁰⁶

Helsingin poliisilaitoksella työskentelevän poliisin mukaan nuorten törkeät rikokset eivät ole yleensä suunnitelmallisia tekoja. Toinen saman laitoksen poliisi on arvellut, että jos nuorten lievempi väkivaltarikollisuus yleistyy, niin samalla yleistyvät myös vakavimmat teot. Tekojen määrä kuitenkin saattaa tuki vain näyttäytyä tilastoissa korkeampana ilmoittamiskynnyksen

103 Ks. Harrikari 2008; Koskela 2009; Mantsinen 2020. Poliisihallitus 2022.

104 Ks. Koskela 2009; Kivivuori 2004 ja 2013; Sambou ym. 2023.

105 Ks. Eskola 2022; Kantola 2022; Karppi, Köngäs & Tihilä 2023; Koivisto 2023; Söderström 2023.

106 Poliisi 2021.

alentumisen myötä. Eräs Helsingin poliisi on todennut lehtihaastattelussa, että rikollisuus vaka-
voituu ja järjestäytyminen menee syvemmälle, kun nuorille tulee hieman enemmän ikää.¹⁰⁷

Oulun poliisilaitoksen nuorisorikosryhmää johtavan poliisin mukaan nuorten teot tuntuvat menevän yhä hullummiksi. Toisen ihmisen kunnioittaminen on ollut toisinaan aivan hukassa. Poliisi kohtaa nuoria, jotka eivät osoita minkäänlaista katumusta. Tilanne on niin hälyttävä, että kokenut poliisikin joutuu kysymään, eikö mikään enää tunnu missään. Vakavasta rikoksesta epäillyksi päätyminen ei enää kaikkia nuoria hätkäytä. Tutkintavankeuteen joutuminen kuitenkin on useimmille kovempi paikka.¹⁰⁸

Helsingin poliisilaitoksen rikostutkintayksikön johtaja on perännyt selvästi nykyistä kovempia toimia alaikäisten rikoskierteiden katkaisemiseksi. Keskeinen ongelma tällä hetkellä on se, että poliisi ei pysty katkaisemaan alle 15-vuotiaiden rikoskierteitä, koska pakkokeinoja pidättämiseen ja vangitsemiseen ei heidän osaltaan voi käyttää. Kovassa päihde- tai rikoskierteessä olevan lapsen paikka ei ole oman onnensa nojassa kaupungin kaduilla, vaan suljetussa laitoksessa tukipalveluiden piirissä. Nykyisistä sijoituskodeista karkaaminen eli hatkaan lähteminen on aivan liian helppoa. Hatkassa rikoskierteet jatkuvat ja joka neljäs lastensuojelulaitoksesta karannut lapsi joutuu seksuaalirikoksen uhriksi.¹⁰⁹

Varsin usein alle 15-vuotiaat tekevät rikoksia ryhmissä, joihin kuuluu heitä vanhempia nuoria. Hämeen poliisilaitoksen poliisi on haastattelussa korostanut, että nuoria käytettäessä rikosten tekijöinä, joita vanhemmat nuoret käskyttävät, tällaisissa tapauksissa poliisin ja viranomaisyhteistyön varhaisella puuttumisella on erittäin tärkeä merkitys, jotta nuoret saadaan takaisin oikealle raiteelle yhteiskunnassa. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella työskentelevän poliisin mukaan viranomaisten välistä yhteistyötä voitaisiin lisätä ja jalkautua enemmän nuorten pariin. Poliisi voisi näkyä nykyistä enemmän katujen lisäksi myös nuorisotiloissa. Eri viranomaiset voisivat kartoittaa yhdessä huolta aiheuttavat lapset ja nuoret, jotta heitä voitaisiin yhdessä auttaa.¹¹⁰

Mikä on pieni, söpö ja värikäs? Vastaus on sähkötupakka eli vape, jonka käyttö on lasten ja nuorten parissa leviävä ilmiö. Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyn mukaan sähkösavukkeita päivittäin käyttävien nuorten osuus kasvoi hieman vuodesta 2021 kaikissa ikäryhmissä. Käytännössä vapestä on jo tullut jopa ongelma kouluissa. Poliisissa sekä kouluissa ollaan huolissaan tilanteesta. Sähkösavukkeiden myyminen ja maahantuonti on kiellettyä Suomessa. Niitä kuitenkin hankitaan laittomasti katukaupasta. Kaupankäyntiä tapahtuu esimerkiksi Telegramissa. Niiden myynti toimii pitkälti huumekaupan tavoin. Ostotapahtumiin liittyy väkivallan uhka. Nuorimmat käyttäjät todennäköisesti saavat vapensa kaveripiiristä, mutta esimerkiksi 13-vuotiaita on jäänyt kiinni ostoaikeissa ollessaan. Alle 15-vuotiailta paljastuvat vapet otetaan pois ja heistä tehdään lastensuojeluilmoitus.¹¹¹

Rikosvastuun ikärajan alentamisesta on aika ajoin käyty keskustelua julkisuudessa. Helsingin poliisilaitoksessa työskentelevän poliisin mukaan ikärajan alentaminen voisi olla hyvä asia pakkokeinojen osalta, muttei rangaistusten näkökulmasta. Alempi ikäraja voisi toisinaan edesauttaa rikosten selvittämistä.¹¹²

Vähättelettä syrjäytymisen vaikutusta rikollisuuteen sen merkitystä ylikorostetaan keskusteluissa. Suurin osa syrjäytyneistä ei ole rikollisia. Rikos on aina enemmän tai vähemmän oma

107 Ks. Eskola 2022; Makkonen 2022; Karppi ym. 2023.

108 Ks. Suominen 2023.

109 Ks. Poliisi 2024c; Karppi & Karhu 2024; Lehtinen & Palmén 2024.

110 Ks. Kerkelä 2023; Lähdetluoma 2023.

111 Ks. Helenius & Kivimäki 2023; Korkki 2024.

112 Paastela 2023b.

valinta. Yhteiskunnan syyllistämisen sijasta nuorisorikollisuutta ja sen torjuntaa tulisi lähestyä enemmän yksilönvastuun näkökulmasta kuin syyllistämällä muut.¹¹³

Julkinen keskustelu on osa poliisin toimintaympäristöä. Poliisin viestintäverkoston vuoden 2023 joulukuisen julkisen keskustelun kuukausikatsauksen perusteella sosiaalisessa mediassa koko vuoden aikana eniten poliisiin liittyviä mainintoja keräsivät heinäkuussa puhututut neet sosiaalisessa mediassa levitetyt väkivaltavideot sekä itsenäisyyspäivän mielenosoituksiin liittyvät tapahtumat. Yleisesti ottaen poliisin tapauksista kiinnostusta julkisessa keskustelussa herättävät muun muassa henkirikokset ja liikenne.

3.2. POLIITTINEN NÄKÖKULMA

Suomen hallituksessa on tunnistettu nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen vakavaksi ongelmaksi. Pääministeri *Petteri Orpon* hallitusohjelmassa todetaan, että kansakuntamme menestys riippuu siitä, miten meidän nuorillamme menee. Nuorten syrjäytyminen ja pahoinvoinnin kasvu ovat suomalaisen yhteiskunnan suurimpia haasteita. Nuorten mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet. Joka neljännellä nuorella on mielenterveyden ongelmia.¹¹⁴

Hallituskauden aikana aiotaan muun muassa

- selvittää vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuutta
- laatia laaja-alainen toimenpideohjelma nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi.
- vahvistaa moniammatillista työtä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.
- kehittää nuorisorangaistussäätelyä siten, että teon vakavuus korostuu nykyistä paremmin, esimerkiksi tuomalla sen piiriin yhdyskuntapalvelun elementtejä ja lisäämällä sen käyttöä.
- kehittää ankkuritoimintaa tai vastaavaa toimintaa yhä kattavammaksi ja toimivammaksi.
- hyödyntää oikeusministeriön kehittämää toimintamallia ankkuritoiminnan jälkeisenä tukena.
- koordinoida yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa lastensuojelulakiin tarvittavat, lapsia turvaavat lainsäädäntömuutokset, joilla alle rikosvastuun olevien lasten rikoskierre saadaan katkaistua.
- selvittää myös muilta osin tarve lisätoimille nuorten vakavan rikospolun katkaisemiseksi ja törkeän rikollisuuden torjumiseksi.¹¹⁵

Lasten ja nuorten ongelmiin täytyy kyetä puuttumaan aikaisemmin. Lapset altistuvat rikolliseen toimintaan, jos vanhemmat eivät ole juurikaan mukana yhteiskunnassa. Tämän seurauksena lapset eivät näe Suomessa muuta mahdollisuutta menestyä kuin rikoksia tekemällä. Nuorisorikollisuuden ehkäisemiseen tarvitaan poliisiin lisäksi myös sosiaaliviranomaiset ja nimenomaan lastensuojelupuoli, mutta myös varhaiskasvatus, neuvolat, ja koulut.¹¹⁶

Rikosvastuun ikäraja ei ole koskaan ollut samanlaisen kiinnostuksen ja kiivaan keskustelun kohteena Suomessa kuin 2000-luvun vaihteessa. Eduskuntakeskustelussa ikäraja sai erilai-

113 Koskimäki 2023.

114 Hallitusohjelma 2023; Rantanen M. 2023.

115 Hallitusohjelma 2023.

116 Ks. Hirvonen & Svahn 2023.

sia merkityksiä riippuen siitä, mitä näkökulmaa siihen haluttiin painottaa. Ikärajasta puhuttiin ensinnäkin syyntakeisuuden, rikosvastuun ja rangaistavuuden ikärajana, toisekseen nuorten keskimääräisenä ymmärryskyknä. Viime aikoina on jälleen esitetty, että Suomessa aloitettaiisiin keskustelu, pitäisikö rikosoikeudellisen vastuun alkaa sillä hetkellä, kun ihminen täyttää 14 vuotta. Rangaistus 14-vuotiaalle rikosentekijälle olisi erikseen harkittava asia.¹¹⁷

Tanskassa rikosvastuuikää laskettiin 15:stä 14:ään ikävuoteen vuonna 2010, mutta se nostettiin noin puolentoista vuoden jälkeen takaisin. Sillä ei saavutettu toivottuja tavoitteita ja seuraukset vaikuttivat olevan jopa kielteisiä. Ikärajan laskemisen jälkeen 14-vuotiaat jopa uusivat rikoksiaan aiempaa enemmän. Koska ihmiset tarkastelevat herkästi rikosoikeusjärjestelmää symbolisesta näkökulmasta, ja rangaistus symboloi keinoa, jolla viranomaiset voivat vähentää rikollisuudesta aiheutuvia haittoja sekä vahvistaa yhteiskunnan moraalisia rajoja, nuorten rikollisuuden osalta vaatimukset kovien keinojen muutoksista helposti kohentavat kansalaisten mielialaa.¹¹⁸

3.3. MUUT TOIMIJAT

Lapsiasiavaltuutetun mukaan lapsen oikeuksien toteutumiseen liittyy ongelmia sekä silloin, kun lapsi on rikoksen uhrina että silloin kun lapsi on rikoksesta epäiltynä. Kumpaankin näkökulmaan ja rikosten ehkäisemiseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ongelmaksi on nostettu myös se, että suhtautuminen lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin on viime aikoina jälleen ankaroitunut 2000-luvun alun tapaan. Kontrollikulttuurin ilmapiiirissä myös alle 15-vuotiaiden epäilyihin rikoksiin halutaan puuttua kovemmin rangaistuksin ja rikosvastuuikärajan mielekkyydestä keskustellaan.¹¹⁹

Mediakohujen ja moraalipaniikin käänköpuoli on se, että ne harvoin johtavat pitkäkestoiseen muutostyöhön ja käytäntöjen, palvelujärjestelmien tai normien muutokseen. Kun kohu unohtuu ja tekijät saavat rangaistuksensa, jatketaan kuten ennenkin. Nuorisorangaistusta on toivottu otettavan käyttöön hanakammin ehdollisen vankeusrangaistuksen rinnalla. Se ei ole pelkkä rangaistus vaan on muutostyöväline, jolla on kuntouttava ja sosiaalistava ulottuvuus. Myöskään lasten joutuminen rikosten uhriksi ei saa yhteiskunnassa tarvitsemaansa huomiota. Ongelmana on, että helposti tuodittaudutaan siihen, että ”kaikki on hyvin eikä meidän koulussa kiusata”. Sitten kun jotain ilmenee, tehdään vähän aikaa kaikkea paljon ja sitten asia taas unohtuu.¹²⁰

Rikoksiin syyllistyneet lapset ovat avun ja tuen tarpeessa. Heidän elämänkulkunsa ajautuminen elämäntaparikollisen suuntaan on ehkäistävä silloin, kun siihen on parhaat mahdollisuudet ja se on tehokkainta, ts. mahdollisimman varhain. Se on viisasta myös inhimillisten kärsimysten ja talouden näkökulmasta. Rikosten toivotaan kiinnostavan enemmän esimerkiksi päättäjiä, sosiaalitoimea ja nuorisoalaa. Rikollisuutta arvioidaan pidettävän marginaalisena asiana eikä nähdä, miten yleistä se on. Pitäisi osoittaa, kuinka kalliiksi rikokset itsessään ja myös niihin reagointi tulee. Rikokset kuormittavat poliisia, syyttäjälaitosta, tuomioistuimia ja vakavimmissa tapauksissa vankiloita, joissa ongelman hoito on erittäin kallista ja raskasta. Sosiaalihuollon toimijoille voitaisiin vastaavasti kertoa inhimillisestä kärsimyksestä. Nuorisoalan kiinnostusta puolestaan voisi herätellä sillä tosiasialla, että rikoksiin syyllistyminen on yleisintä nuorena. Rikosentekoon kytkeytyy päihteidenkäyttö, kuljeskelu, koulun käymättömyys, lastensuojelusiakkuus eli seikat, jotka usein yhdessä tekevät kumuloituvan ongelmien kehän.¹²¹

117 Ks. Harrikari 2008; Nurmi 2023.

118 Ks. Damm, Larsen, Nielsen & Simonsen 2017; Lähteenmäki 2022; Rikander, Sutela & Rikander 2023.

119 Ks. Kostiainen 2021.

120 Ks. Kostiainen 2021.

121 Ks. Kostiainen 2021.

Myös lapsiasiavaltuutetun mukaan rikoskierteessä olevien lasten tilanteeseen pitäisi pystyä puuttumaan tehokkaammin. Vakavien rikosten kierteessä oleville alle 15-vuotiaille lapsille nykyistä suljetumpaa hoitoa antaville lastensuojelulaitoksille saattaa olla tarvetta. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että suljetummissa yksiköissä lähestymistavan tulisi olla hoidollinen. Tällaisten yksiköiden perustaminen vaatisi huolellisen lainsäädäntövalmistelun ja perustuslaillisen tarkastelun sekä riittävästi resursseja. Vakavia rikoksia tekeville 15–17-vuotiaille nuorille tulisi mahdollisesti avata puolestaan aivan omia yksiköitä.¹²²

Nuorisorikollisuuden kasvun taustalla on useita monimutkaisia kehityskulkuja. Kierre, joka johtaa lopulta rikoksen polulle voi alkaa hyvinkin aikaisin. Nuoria, joilla on erityispiirteitä käytöksessä tai muussa, saatetaan alkaa leimaamaan jo päiväkodissa. Tämä tarkoittaa, että he eivät luota aikuisiin kouluun mennessään. Koulujärjestelmässä tapahtunut murros ja muutokset erityisopetuksessa ovat vähentäneet koulujen kykyä puuttua nuorten ongelmiin. Erityistä tukea tarvitsevat nuoret jäävät usein leimatuiksi eivätkä koe saavansa tukea tai hyväksyntää opettajilta.¹²³

Nuorisotyössä nähdään, että kaveripiiriin merkitystä nuorten tekemiin rikoksiin ei ole katsottu huomioidun riittävästi. Jos kaveripiiriin ei onnistuta vaikuttamaan, niin rikollisuus yleensä ei myöskään lopu. Melko harvoissa paikoissa suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärretään kaveripiiriin merkitys. Esimerkiksi sosiaali- ja päihdetyö puuttuvat lähes ainoastaan yksilöön, eivät kavereihin.¹²⁴

Puolet nuorten tekemistä pahoinpitelyistä on kostoja. Jos aikuiset eivät pääse lasten ja nuorten konflikteihin väliin, niin aiheutuu koston kierre, jossa halutaan puolustaa mainetta ja kunniaa. Yhdeksi erityispiirteeksi nuorten väkivaltaisuuden kasvun taustalla on nostettu sosiaalisen median vaikutus.¹²⁵

Nuorisotyössä katsotaan, että koulun, poliisin ja muiden toimijoiden on aloitettava korjausliike yhdessä. Eräänä uudistuskohteena on mainittu kotouttamisjärjestelmä. Esimerkiksi Helsingissä oli aiemmin perheluokkia, joissa huoltajat olivat mukana auttamassa alaluokilla koulunkäynnissä, jolloin myös perheet oppivat kielen. Pääsääntöisesti ne kuitenkin lopetettiin rahanpuutteen takia ja yhteistyötä jälleen heikennettiin.¹²⁶

122 Karppi & Karhu 2024. Lapsiasiavaltuutetun selvitys osoittaa, että sosiaaliset suhteet ovat merkittävä lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistumista ja sinne palaamatta jättämistä eli hatkaamista motivoiva tekijä. Yleisiä syitä ovat myös laitokset ja vapauden tai jännityksen kaipuu. Hatkaaminen on monitahoinen sosiaalinen ongelma. Hatkassa olevat lapset ovat risteävien haavoittuvuuksien leikkauspisteessä. Ks. Kekkonen & Pekkarinen 2024. Poliisilla oli vuonna 2023 reilut 2 600 kirjausta hälytystehtävistä, joissa oli kyse lapsen tai nuoren karkaamisesta tai katoamisesta. Poliisi 2024b.

123 Ks. Kaskela 2022.

124 Ks. Kaskela 2022.

125 Ks. Kaskela 2022.

126 Ks. Kaskela 2022.

Luvun 3 yhteenveto

- Nuorisorikollisuuden lisääntyminen on Suomen hallituksessa tunnistettu vakavaksi ongelmaksi.
- Hallituskauden aikana aiotaan laatia erilaisia toimenpideohjelmiä ja kehittää mm. ennalta estävän työn toimintamuotoja entistä kattavammiksi ja toimivammiksi.
- Julkisessa keskustelussa on usein tuotu esille, kuinka poliisissa huolta herättää muun muassa se, että nuoret kantavat mukanaan yhä useammin myös ns. ”kättä pidempää”.
- Julkinen keskustelu rikoksista voi muun muassa antaa vääränlaisen kuvan nuorisorikollisuudesta.
- Lasten joutuminen rikosten uhriksi ei saa yhteiskunnassa tarvitsemaansa huomiota.
- Nuorisotyön näkökulmasta kaveripiirin merkitystä nuorten tekemiin rikoksiin ei huomioida riittävästi.
- Rikosten toivotaan kiinnostavan enemmän esimerkiksi päättäjiä, sosiaalitoimeja ja nuorisoalaa.

4. IKÄRYHMÄKOHTAINEN TILANNEKUVA

4.1. LASTEN (ALLE 15-V.) RIKOSEPÄILYT

4.1.1. Rikollisuuden kehitys

Keskusrikospoliisin selvityksen mukaan nuorten väkivaltarikollisuus vähentyi useimpien eri tietolähteiden mukaan 2010-luvun alkupuolella, mutta vuoden 2015 jälkeen alaikäisten, erityisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet merkittävästi. Havaittu kehitys voi joiltakin osin selittyä ilmoitusalttiuden lisääntymisellä tai lainsäädännöllisillä muutoksilla. Toisaalta Nuorisoriikollisuuskyselyn havaintojen perusteella ei voi päätellä, että väkivaltarikollisuuden kasvussa olisi kyse pelkästään ilmoitusalttiuden lisääntymisestä, sillä kyselyt eivät todennäköisesti tavoita kaikkein rikosaktiivisimpia nuoria.¹²⁷

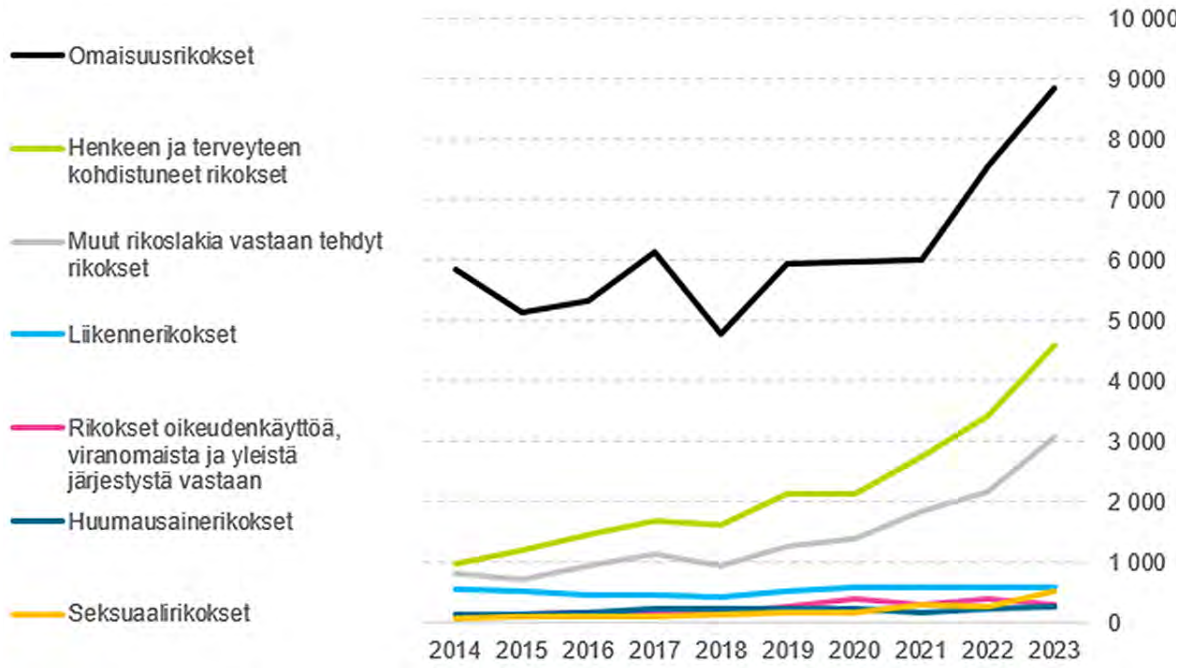
Omaisuusrikoksissa anastettua omaisuutta ovat yleensä merkkivaatteet ja puhelimet sekä kuulokkeet ja muu pienelektroniikka, jota nuoret usein kantavat mukanaan. Poliisin selvityksen mukaan vuoden 2015 jälkeen alaikäisten ja erityisesti alle 15-vuotiaiden väkivaltarikoksia, kuten pahoinpitelyjä ja ryöstöjä, koskevat rikosepäilyt ovat lisääntyneet selvästi. Kasvu ei siis kytkeydy korona-ajan rajoituksiin.¹²⁸

Omaisuusrikollisuus muodostaa yksistään puolet alle 15-vuotiaiden nuorisoriikollisuudesta vuosien 2021–2023 keskiarvon ollessa 50 prosenttia. Vuonna 2023 nuorten alle 15-vuotiaiden omaisuusrikosepäilyjä oli yli 8 800. Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten sekä muiden rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten osalta lasten rikosepäilyissä on ollut tasaista kasvua jo vuosien ajan (kuva 12)¹²⁹. Näpistykset yksinään muodostavat reilun neljänneksen (v. 2021–2023 n. 28 %) kaikista lasten rikosepäilyistä. Näpistykset ja perusmuotoiset pahoinpitelyt yhdessä muodostavat lähes puolet (46 %) kaikista rikosepäilyistä. Pahoinpitelyissä kasvua on ollut melko tasaisesti viime vuosina (kuva 13).

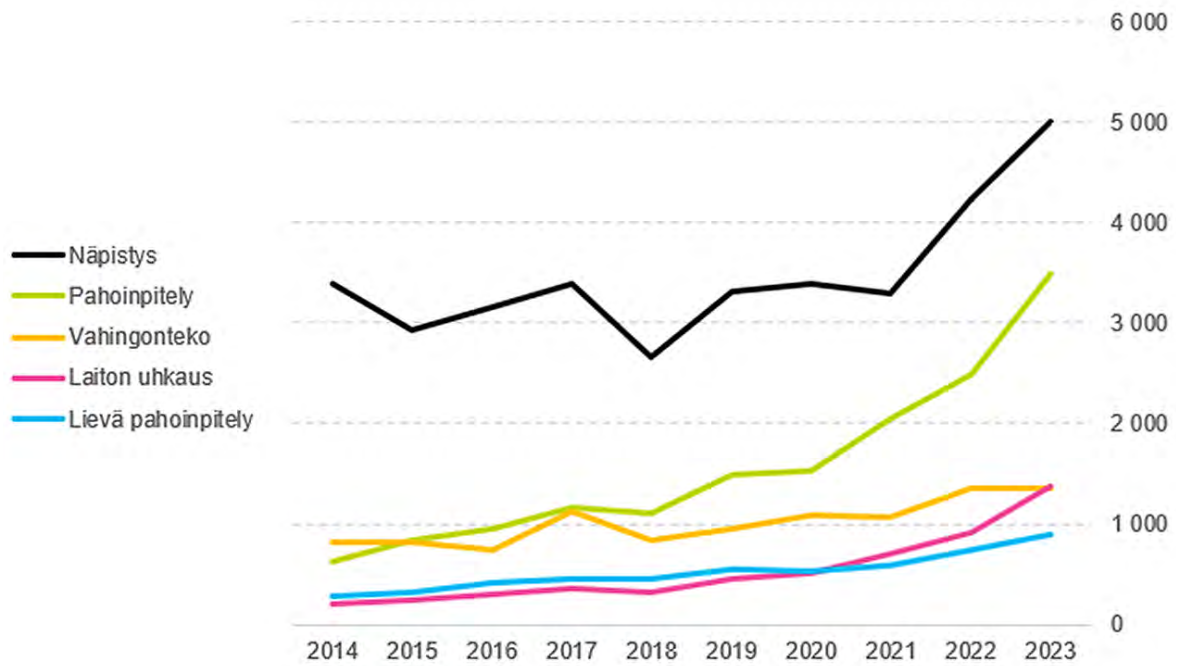
127 Ks. Alanko ym. 2023.

128 Alanne 2023a: Keskusrikospoliisi 2022.

129 PolStatissa esiintyvät ”Rikokset rikoslain 42, 43 tai 44 lukua vastaan” ja ”Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset” on yhdistetty jälkimmäiseen rikollisuuslajiryhmään.

Kuva 12. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 alle 15-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

Kuva 13. Yleisimpien rikosnimikkeiden kehitys 2014–2023 alle 15-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

4.1.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen

Ylikomisario *Jari Taponen* väitöstutkimuksessa havaittiin, että nuorten väkivalta saatiin lähes loppumaan konkretisoimalla kiinnijäämisriski. Tutkimustulokset tukevat tilannetorjuntateorian ajatusta, että tiettyyn aikaan ja paikkaan kohdistetuilla rikosentorjuntatoimenpiteillä voidaan vähentää rikostilaisuuksia. Valvonnan lisäksi poliisi pyrkii vähentämään rikostilanteita rikosalttiissa paikoissa yhdessä asukkaiden ja paikallisten toimijoiden kanssa. Poliisin tehtävänä on aktivoida paikallisia viranomaisia, järjestötoimijoita ja asukkaita yhteistyöhön rikoksista ja häiriöistä aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi. Toimenpiteet voivat vaihdella rikoksenteon vaikeuttamista uhriksi joutumisriskin vähentämiseen tai rikosten syiden poistamiseen.¹³⁰

Poliisin mukaan nuorten tekemiksi epäillyissä rikosepäilyissä nähtiin huomattava kasvu koulujen alettua alkusyksystä. Kesän aikaiset erimielisyydet ovat saattaneet nousta esille, kun nuoret ovat jälleen tavanneet toisiaan. Kesälomien aikaisista tapahtumistakin koulut saattavat ilmoittaa viiveellä.¹³¹ Taulukosta 4 voidaan havaita, kuinka kouluikäisten rikosepäilyjä etenkin henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta tulee kesä-heinäkuussa eli kesälomien aikaan tavallista vähemmän poliisin tietoon. Eniten rikosepäilyjä poliisille on tullut tietoon syyskuussa ja yleisestikin syyskuukausina. Tämä kuvastaa koulujen merkitystä ja sitä, että kouluista tehdään sekä rikosilmoituksia että lastensuojeluilmoituksia. Jos niitä ei tehtäisi, nuorten henkeen ja terveyteen kohdistuva rikollisuus jäisi piilorikollisuudeksi.

Taulukko 4. Alle 15-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien suhteellinen (%) jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023

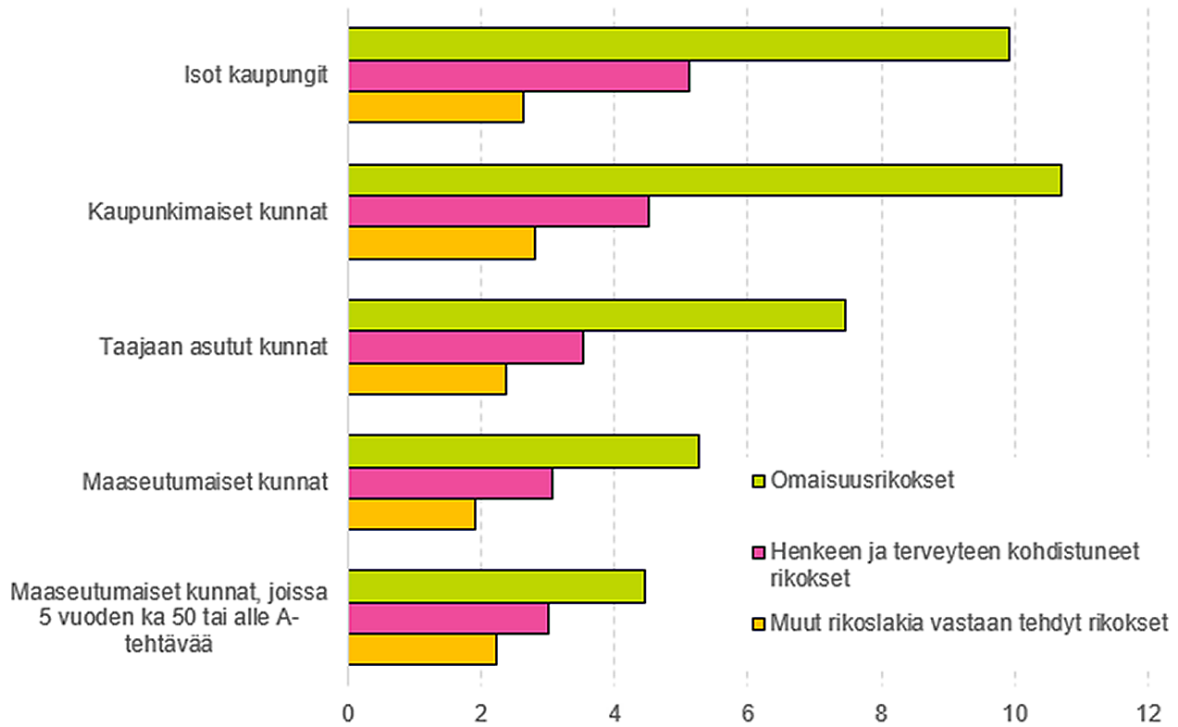
Rikollisuuslaji	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
Omaisuusrikokset	6,0	5,9	7,5	8,3	9,8	8,8	6,6	9,8	12,1	10,9	9,0	5,2
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	6,5	9,3	9,6	9,7	9,6	4,1	3,0	8,1	12,3	9,9	11,2	6,7
Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset	6,4	8,0	8,6	8,2	10,5	5,5	5,0	7,6	12,1	10,6	10,4	7,1
Kaikki rikoslakirikokset yhteensä	6,2	7,2	8,1	8,5	9,9	7,3	5,7	9,1	12,1	10,4	9,6	5,8

Alle 15-vuotiaiden omaisuusrikosepäilyistä noin 80 prosenttia on vuosien 2021–2023 aikana tapahtunut kaupungeissa (kaupunkimaisissa kunnissa tai isoissa kaupungeissa). Tilanne muuttuu, suhteutettaessa keskimääräiset vuosittaiset rikosepäilyt kuntatasolla tuhanteen ikäryhmään kuuluvan asukkaaseen, jolloin osuus on enää kolmannes (32 %). Kuvassa 14 on esitetty alle 15-vuotiaiden rikosepäilyjen ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät riskialueittain alle 15-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien osalta. Käytännössä rikollisuuslajista riippumatta tilanne on se, että mitä suurempi tai kaupunkimaisempi kunta, sitä yleisempää lasten rikollisuus on.¹³²

130 Taponen 2023.

131 Ks. Alanne 2023b.

132 Tämä on sinänsä mielenkiintoinen havainto, että toisaalta voidaan puhua ns. 20–40-kaupungeista, joissa ei liiku lapsia eikä myöskään ikääntyneitä ihmisiä. Ks. Koskela 2009. Vaikka siis lapsia asuu ja liikkuu yhä vähemmän kanta-kaupungeissa, ja lapsiperheet usein asuvat esimerkiksi isompien kaupunkien kehyskunnissa, lapset kuitenkin ovat tilastojen perusteella rikollisista teoista epäiltyinä vahvasti kaupungeissa.

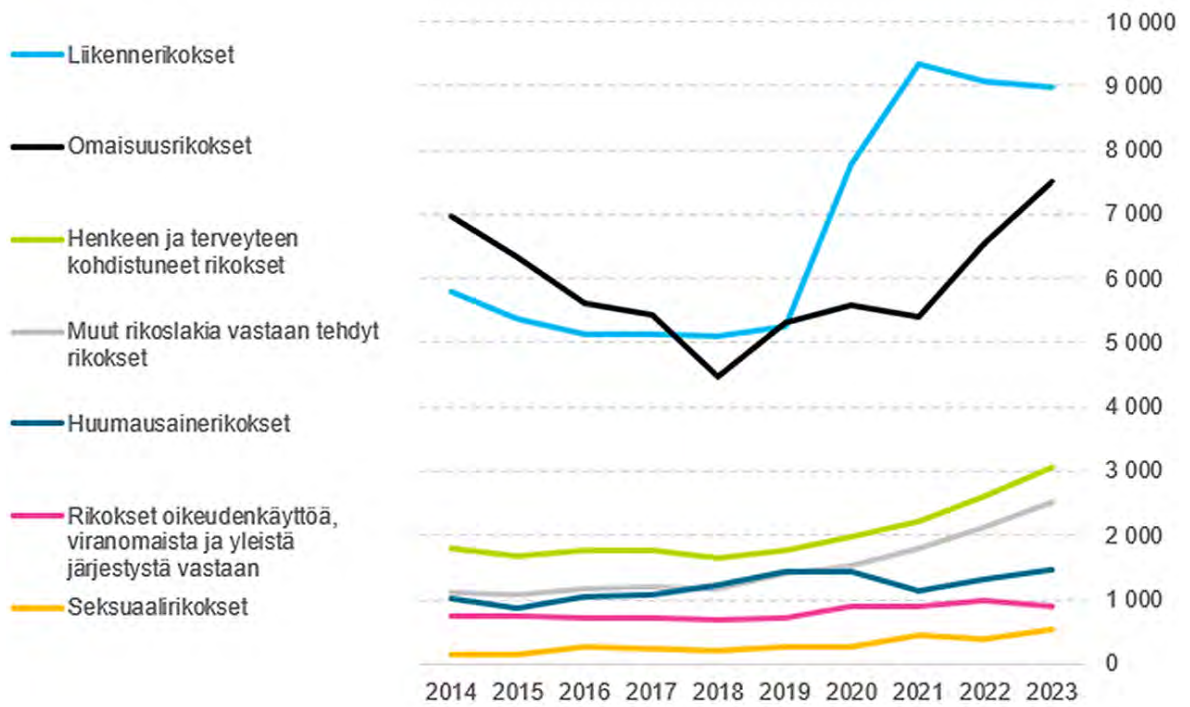
Kuva 14. Alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialueluokituksen mukaisella jaottelulla keskimäärin vuosina 2021–2023.

4.2. NUORTEN HENKILÖIDEN (15–17-V.) RIKOSEPÄILYT

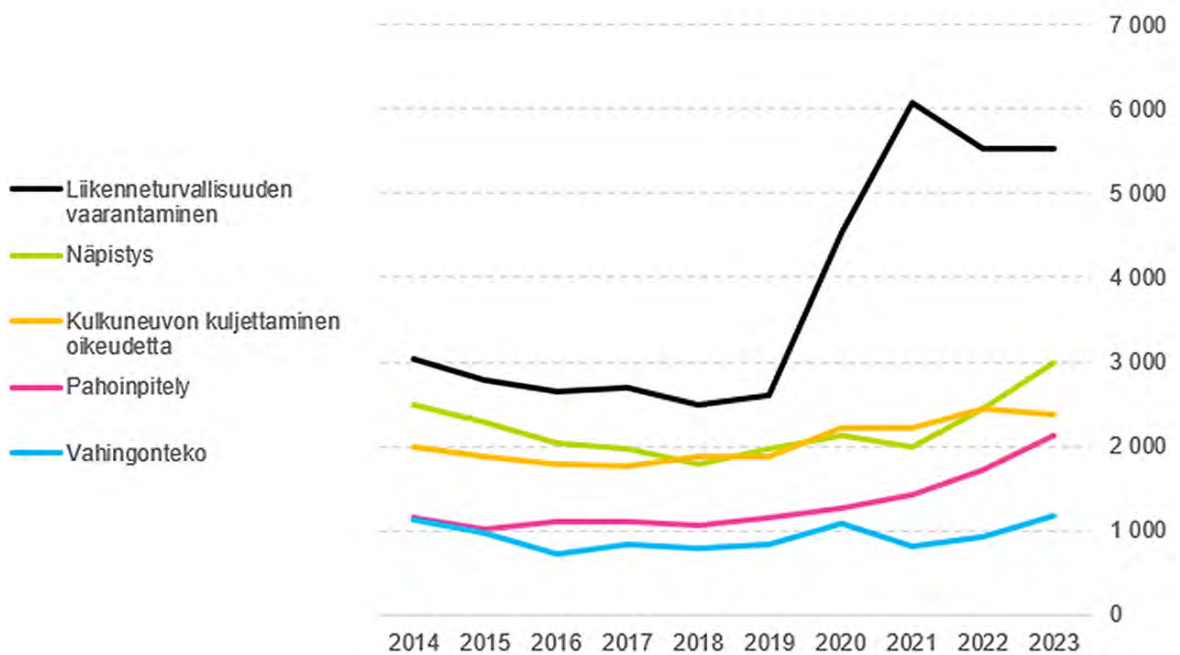
4.2.1. Rikollisuuden kehitys

Nuorilla, 15–17-vuotiailla henkilöillä rikosepäilyt ovat viime vuosina kasvaneet kaikissa tälle ikäryhmälle tyypillisimmissä rikollisuuslajeissa. Erityisesti liikennesrikokset ja yksittäisenä rikosnimikkeenä liikenneturvallisuuden vaarantamiset ovat rikosepäilyinä lisääntyneet merkittävästi (kuva 15 ja 16). Myös kortitta ajaminen eli kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta vaikuttaa hieman yleistyneen viimeisten vuosien aikana.¹³³

¹³³ Ajo-oikeudetta ajamista pidetään moitittavana tekona Suomen oikeusjärjestelmässä. Rikoksen rangaistusasteikko on sama kuin esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantamisessa tai rattijuopumuksessa. Ks. Sutela & Rissanen 2023b.

Kuva 15. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 15–17-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

Kuva 16. Yleisimpien rikosnimikkeiden kehitys 2014–2023 15–17-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

4.2.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen

Jos alle 15-vuotiailla kesäaika näyttyy rikosepäilyjen osalta melko rauhallisena, niin 15–17-vuotiailla kesäaika ja erityisesti loppukesä (elokuu) on ollut rikosaktiivista aikaa (taulukko 5). Tähän osittain vaikuttanee liikennerikollisuuden keskittyminen tuohon ajankohtaan ja yleisesti ottaen kesäaikaan.

Taulukko 5. 15–17-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien prosentuaalinen jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023

Rikollisuuslaji	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
Liikennerikokset	4,6	3,6	4,7	7,1	12,4	10,6	11,6	13,5	12,6	8,0	6,1	5,2
Omaisuusrikokset	7,2	6,7	7,7	7,5	9,1	8,8	8,6	9,9	10,0	9,3	8,0	7,2
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	6,5	6,6	8,0	8,3	9,2	9,5	6,7	9,7	10,4	9,4	8,4	7,2
Kaikki rikoslakirikokset yhteensä	6,3	5,6	6,6	7,6	10,3	9,4	9,5	11,1	10,9	8,8	7,4	6,5

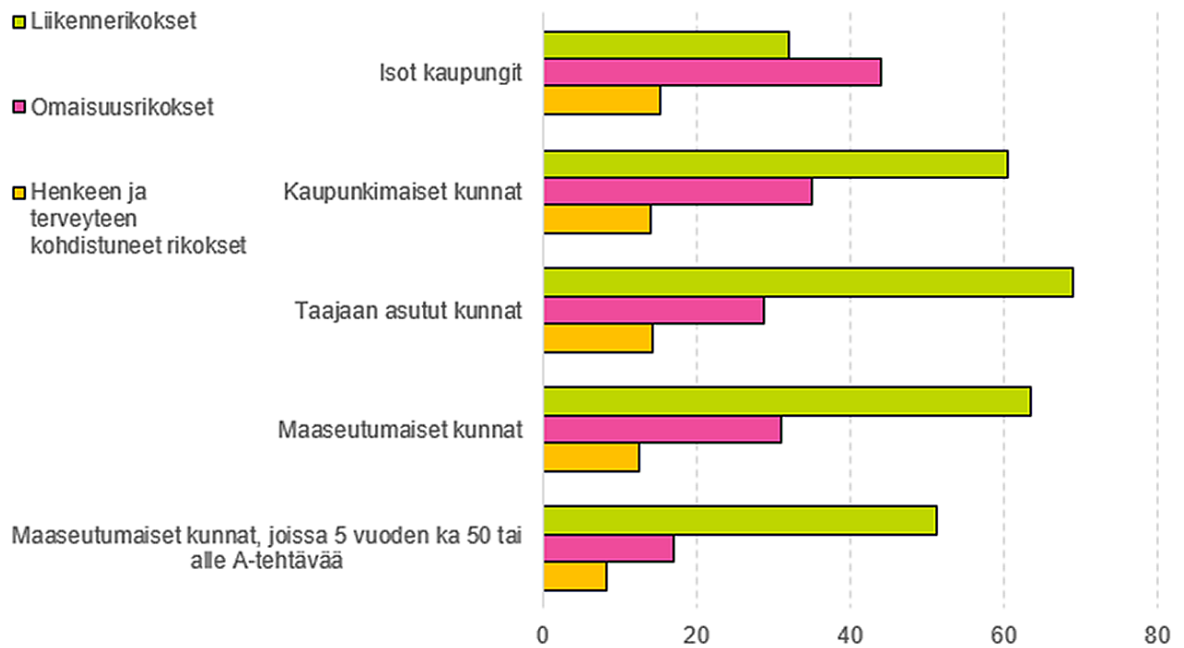
Rikollisuus painottuu laajoille kaupunkialueille ja poliisin resurssit myös kohdennetaan sellaisille alueille, joilla ongelmia esiintyy eniten. Kriminologiassa onkin tyypillisesti keskitytty kaupungeissa tapahtuvaan rikollisuuteen, mutta kaupunkien ulkopuolisen rikollisuuden määrä ja luonne yhteiskunnallisena haasteena on kuitenkin ollut esillä yhä enemmän viime vuosina. Vaikka rikokset määrällisesti sekä myös rikollisuuden pelko painottuvat kaupunkialueille, ja rikollisuus vaihtelee voimakkaasti kaupunki-maaseutu-akselilla, rikollisuus ei kuitenkaan loista poissaolollaan maaseutualueilta. Maaseutu tavallisesti saatetaan nähdä idyllisempänä, ystävällisempänä ja ongelmattomampana kuin kaupungit, mutta maaseutujen rikollisuuteen ja turvallisuuteen olisi kuitenkin syytä yhteiskunnan, päättäjien ja tutkijoidenkin kiinnittää huomiota. Matalat rikollisuustasot maaseuduilla otetaan usein virheellisesti merkinä siitä, ettei rikollisuus ole ongelma siellä asuville ihmisille.¹³⁴

Vaikka nuorten tekemästä rikollisuudesta ja myös heidän joutumisestaan rikosten uhreiksi monimutkaisena yhteiskunnallisena ongelmana ollaan yhä enemmän huolissaan, alueellisten tekijöiden vaikutuksia näihin ilmiöihin ei kuitenkaan ole juuri tutkittu. On myös havaittu, että nuoret ovat maaseuduilla suuremmassa riskissä joutua rikoksen uhriksi kuin kaupungeissa. Pienet väestömäärät ja se, että pariaatteessa ”kaikki tuntevat toisensa” maaseutupaikkakunnilla, johtaa siihen, että nuorten toiminta on enemmän epävirallisen sosiaalisen kontrollin vaikutuksen alaisuudessa kuin isoissa kaupungeissa.¹³⁵

Omaisuusrikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta 15–17-vuotiailla rikosepäilyt painottuvat myös kaupunkeihin, alle 15-vuotiaiden tapaan, mutta liikennerikoksissa suurin riskialue onkin taajaan asutut kunnat ja maaseutumaiset kunnat (kuva 17). Tähän voi varmasti paljon vaikuttaa erilaisten läpikulkuväylien sijainti sekä liikenneinfra, joka mahdollistaa esimerkiksi ylinopeudet.

134 Ks. Kokoravec, Meško & Marshall 2021; Abraham & Ceccato 2022.

135 Ceccato 2016; Kokoravec ym. 2021.

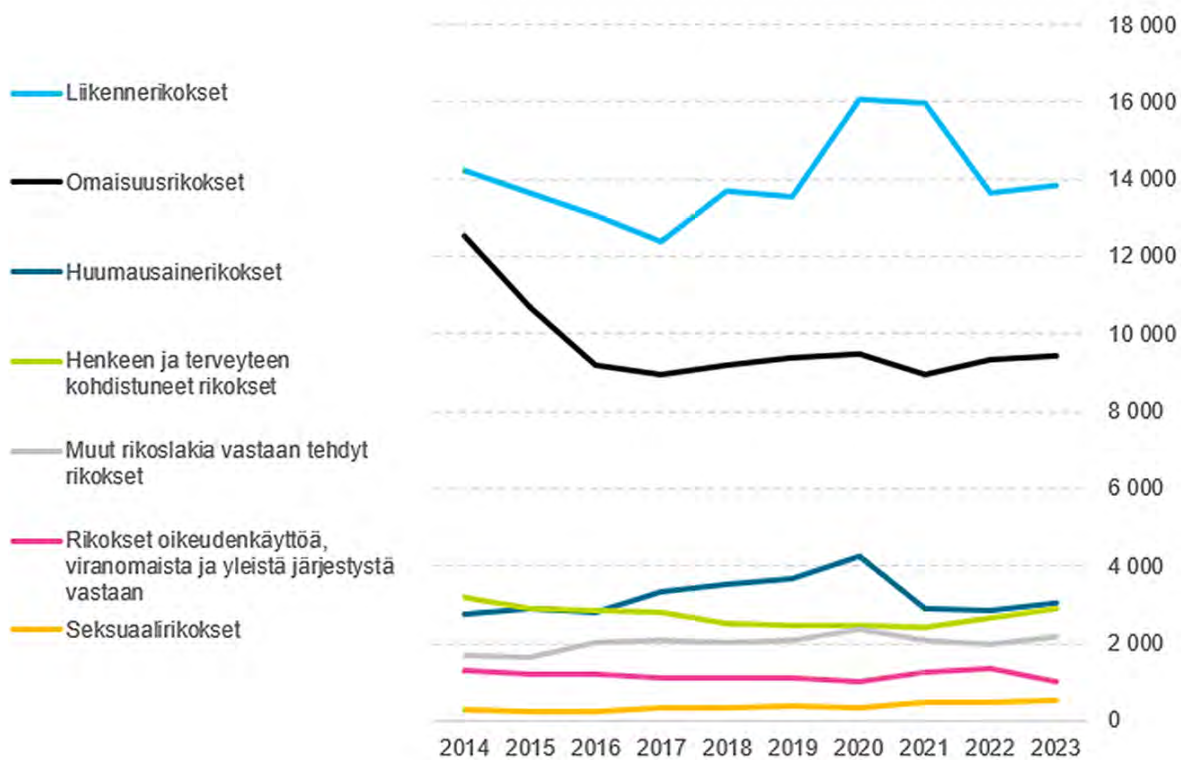

Kuva 17. 15–17-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialuealuokituksen mukaisella aluejaotellulla keskimäärin vuosina 2021–2023.

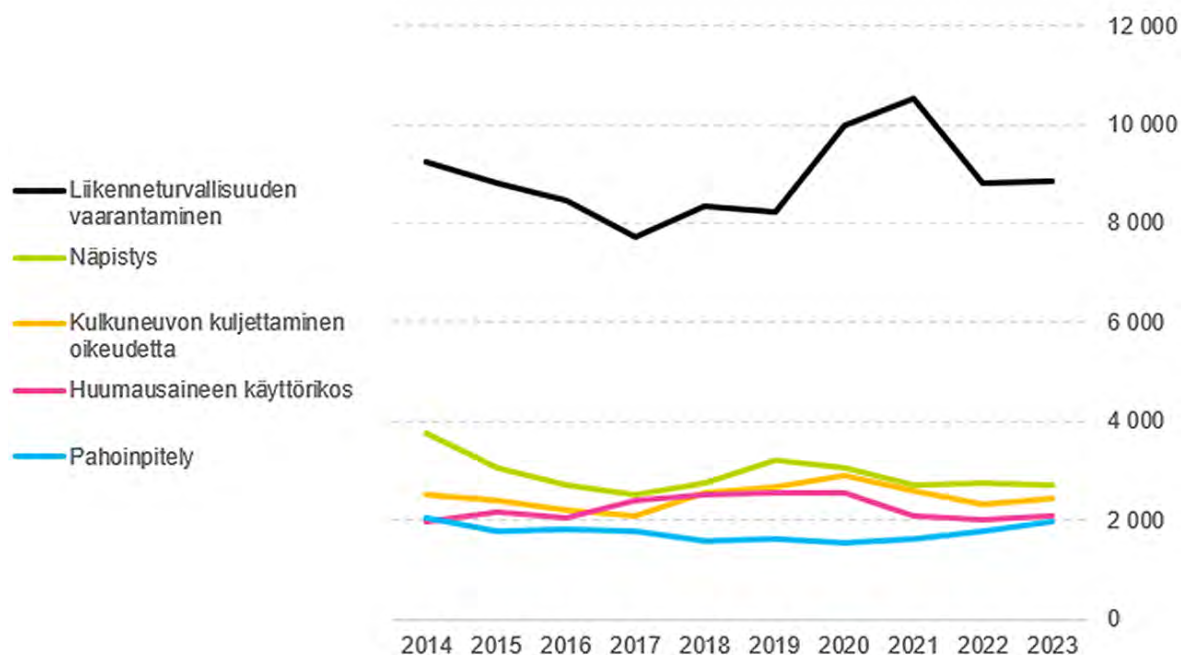
4.3. TÄYSI-IKÄISTYNEIDEN (18–20-V.) RIKOSEPÄILYT

4.3.1. Rikollisuuden kehitys

Liikenne- ja omaisuusrikollisuus ovat täysi-ikäistyneillä 18–20-vuotiailla nuorilla 15–17-vuotiaiden tapaan tyypillisimmät rikollisuuslajit. Omaisuusrikollisuus vaikuttaa vähentyneet viime vuosina, mutta on tapahtunut kasvua vuoden 2017 jälkeen (kuva 18). Liikenne-rikosepäilyt koskevat myös tässä ikäryhmässä tyypillisesti liikenneturvallisuuden vaarantamisia ja kulkuneuvon oikeudettomia kuljettamisia. Omaisuusrikosepäilyt puolestaan ovat tyypillisesti näpistyksiä (kuva 19).

Kuva 18. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 18–20-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

Kuva 19. Rikollisuuden kehitys 2014–2022 yleisimpien rikosnimikkeiden osalta 18–20-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatulla.

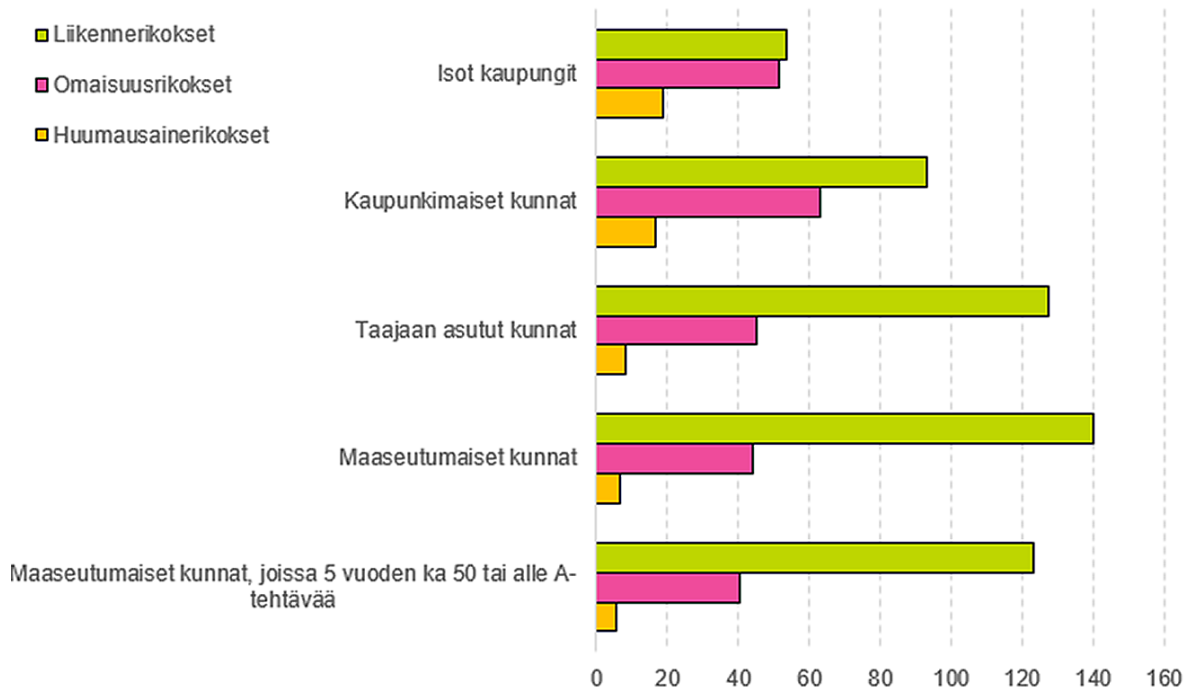
4.3.2. Tekojen ajallinen ja alueellinen jakautuminen

Täysi-ikäistyneillä nuorilla rikosepäilyt jakautuvat melko tasaisesti eri vuodenaikoihin ja kuukausiin. Liikennerikoksissa helmikuu ja huumausainerikoksissa kesäkuu näyttävät jo taulukko 6 hyvin tavallisesta poikkeavina kuukausina positiivisessa mielessä.

Taulukko 6. 18–20-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien prosentuaalinen jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023

Rikollisuuslaji	tammi	helmi	maalis	huhti	touko	kesä	heinä	elo	syys	loka	marras	joulu
Liikennerikokset	8,0	6,4	7,2	9,3	9,4	9,3	8,7	8,9	9,1	8,2	7,8	7,7
Omaisuusrikokset	7,9	7,6	8,5	8,4	9,3	8,6	8,6	8,7	8,8	8,2	8,7	6,8
Huumausainerikokset	9,0	7,6	7,8	9,0	7,9	7,1	8,3	8,9	8,8	7,7	9,3	8,6
Kaikki rikoslakirikokset yhteensä	8,1	6,8	7,8	8,8	9,3	8,9	8,8	8,8	8,8	8,3	8,1	7,5

Päinvastoin kuin 15–17-vuotiailla liikennerikosepäilyt ovat täysi-ikäistyneillä eniten keskittyneet maaseutumaisiin kuntiin (kuva 20). Tässä ikäryhmässä kyseiset rikosepäilyt näkyvät myös maaseutumaisissa kunnissa, joissa hälytystehtäviä on ollut hyvin vähänlaisesti. Tähän mahdollisesti vaikuttaa paitsi valvonnan kohdentaminen myös sen tarve.

Kuva 20. 18–20-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialueen mukaisella aluejaottelulla keskimäärin vuosina 2021–2023.

Luvun 4 yhteenveto

- Omaisuusrikollisuus muodostaa yksistään puolet alle 15-vuotiaiden nuorisoriikollisuudesta,
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten sekä muiden rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten (esim. kunnianloukkaus, laiton uhkaus ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito) osalta alle 15-vuotiaiden rikosepäilyissä on ollut tasaista kasvua jo vuosia.
- 15–17-vuotiailla sekä 18–20-vuotiailla liikenneirikokset ovat omaisuusrikosten ohella toinen hyvin yleinen rikollisuuden laji.
- Alaikäisten rikosepäilyjä tulee poliisin tietoon tyypillisimmin alkusyksystä.
- Viime vuosina alle 15-vuotiailla rikosepäilyjä on tavallisimmissa rikollisuuslajeissa, ikäryhmän koko huomioiden tullut ilmi yleisimmin kaupunkimaisissa kunnissa ja isoissa kaupungeissa.
- Rikosepäilyt 15–20-vuotiailla ovat viime vuosina keskittyneet harvemmin asutuille alueille, maaseutumaisiin kuntiin, mihin vaikuttaa osaltaan liikenneirikosten yleisyys tämän ikäisillä epäillyillä.

5. ERITYISET RIKOLLISUUSTEEMAT

5.1. SEKSUAALIRIKOLLISUUS

Suurin osa seksuaalisesta väkivallasta on piilorikollisuutta eli se jää raportoimatta viranomaisille. Suomalaisten uhritutkimusten tulosten perusteella seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen kokeneita henkilöitä olisi Suomessa vuositasolla useita kymmeniä tuhansia. Uhritutkimusten perusteella on arvioitu, että kokonaisrikollisuudessa ei olisi tapahtunut viime aikoina merkittäviä muutoksia. Poliisille ilmoitettujen seksuaalirikosten määrä kuitenkin on kasvanut voimakkaasti. Tilastoidun rikollisuuden kasvu heijastaa muita tekijöitä, erityisesti ilmoitusalttiuden kasvua, kuin väestön todellisuudessa kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Myös seksuaalinen itsemääräämisoikeus on saanut aiempaan verrattuna yhä laajemman ja väestön keskuudessa merkittävämmän aseman. Sen loukkaukset koetaan entistä moitittavampana.¹³⁶

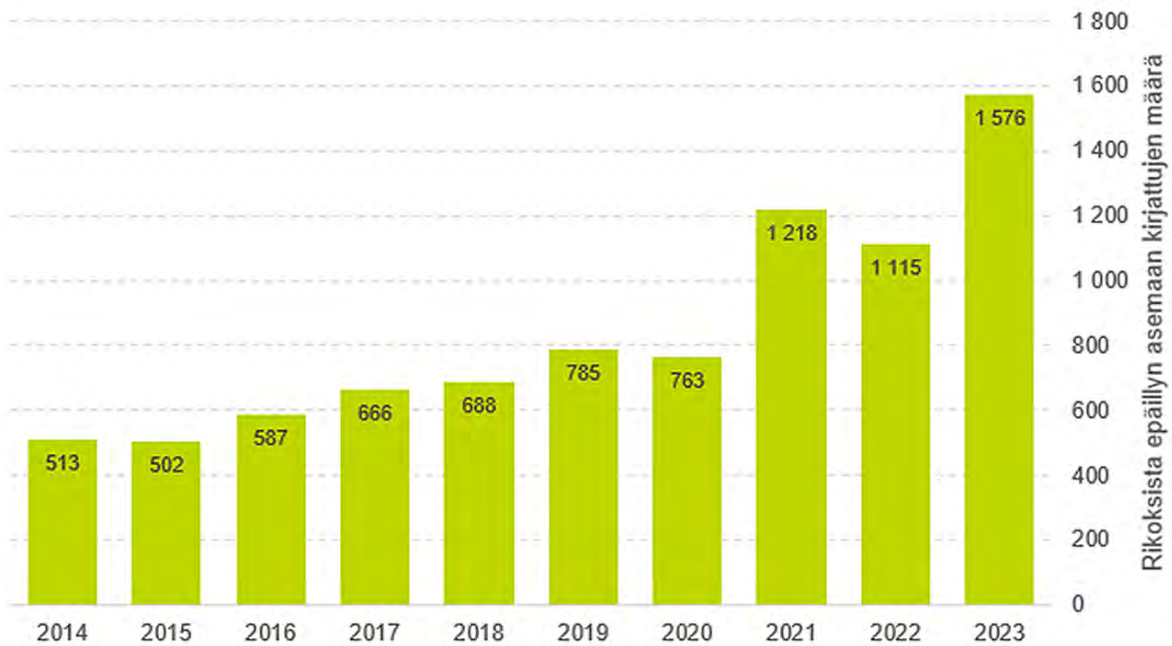
Tuoreimman Kansallisen rikosuhritkimuksen mukaan yleisimmät verkkorikosten muodot vuonna 2021 olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä. Kuten muussakin rikollisuudessa, yleisimmät verkkorikokset näyttävät kohdistuvan voittopuolisesti nuorimpaan tarkasteltuun ikäryhmään (15–24-v.). Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.¹³⁷

Lähes kolmannes (31 %) seksuaalirikoksista epäillyn asemaan kirjatuihin on viime vuosina (2021–2023) ollut alle 21-vuotiaita. Nuorten seksuaalirikollisuus vaikuttaa poliisin tilastojen perusteella yleistyneen viimeisen kolmen vuoden aikana (kuva 21). Kasvua kuitenkin vuoden 2023 osalta selittää 1. tammikuuta 2023 voimaan tullut lakimuutos, jossa uudistettiin RL 20 luvun (723/2022) seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Lisäksi on otettava huomioon, että lainsäädäntöuudistus on saattanut vaikuttaa siihen, että erityisesti raiskausrikokset ovat voineet olla enemmän esillä mediassa jo uudistusta edeltävinä vuosina, mikä saattaisi esimerkiksi lisätä ihmisten tietoisuutta siitä, minkälaisia tekoja voidaan lain mukaan laskea raiskauksiksi tai vaikuttaa muuten ilmoitusalttiuteen.¹³⁸

136 Ks. Ojala 2023 sekä Koltola & Näsi 2022 ja Haikonen ym. 2017.

137 Koltola & Näsi 2022; Malin, Vauhkonen & Latvala 2023.

138 Malin ym. 2023.

Kuva 21. Seksuaalirikoksista epäillyn asemaan kirjattujen nuorten (alle 21-v.) määrä vuosina 2014–2023.

Vuoden 2023 kokonaisuudistuksen yleisenä tavoitteena oli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan turvan parantaminen. Edelleen tavoitteena oli parantaa lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa. Kuten aieminkaan uusilla säännöksillä ei ole tarkoitus puuttua lähes samanikäisten nuorten keskinäisiin seksuaalisiin suhteisiin silloin, kun teot eivät loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.¹³⁹ RL 20 luvussa on yhä rajoitussäännös, jonka mukaan lapsenraiskausena, seksuaalisena kajoamisena lapseen tai lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä kypsyydessä ei ole suurta eroa (17 §).

Seksuaalinen ahdistelu, raiskaus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja sen törkeä tekemuoto ovat yhdessä muodostaneet aiemmin yli 80 prosenttia nuorten seksuaalirikosepäilyistä, mutta vuoden 2023 lainsäädäntöuudistuksen jälkeen osuus on vähentynyt noin puoleen eli 41 prosenttiin. Tätä selittää se, että rikosepäilyjen joukkoon on tullut mukaan esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:19), lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21), seksuaalinen kajoaminen lapseen (RL 20:14) sekä lapsenraiskaus (RL 20:12). Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettiin uudistuksessa RL 20 lukuun ja seksuaalinen kajoaminen lapseen sekä lapsenraiskaus tulivat rikoslakiin uusina rikoksina lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa vahvistamiseksi.¹⁴⁰

Lapseen kohdistuva seksuaalirikos usein jättää elinikäiset psyykkiset jäljet asianomistajaan. Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet teot arvioidaan rikosoikeudellisesti osittain eri lähtökohdista tekojen erityispiirteet ja vahingollisuus huomioon ottaen. Lapsiin kohdistuvien tekojen nimikkeet on lainsäädäntöuudistuksessa muutettu siten, että koskettelua sisältäviä hyväksikäyttötekoja nimitetään pääsääntöisesti ”kajoamiseksi”. Teot, jotka sisältävät sukupuoliyhteyden, ovat lapsenraiskauksia.¹⁴¹

139 HE 216/2013 vp; HE 13/2022 vp; Korkka-Knuts 2023.

140 HE 13/2022 vp.

141 HE 13/2022 vp; Tapanila 2023.

Rikoslain 20 luvun 14 §:n mukaan, joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle muun kuin 12 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomitava seksuaalisesta kajoamisesta lapseen vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tuomitaan myös se, joka tekee 1 momentissa tarkoitetun teon kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneelle lapselle, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden.

Seksuaalinen kajoaminen lapseen vastaa aikaisempaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa lainkohtaa. Tunnusmerkistö edellyttää paitsi seksuaalisesti olennaista tekoa myös sitä, että teko on lapselle vahingollinen. Teon pitää yleisesti ottaen olla omiaan aiheuttamaan vahinkoa lapselle, mutta konkreettisesti yksittäistapauksessa vahinkoa ei tarvitse erikseen osoittaa. Vahinkoedellytyksen vuoksi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät vähäisimmät teot, jotka sinänsä ovat seksuaalisia, mutta jotka eivät ole omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Esimerkiksi seksuaalinen loukkaava huutelu tai eleiden esittäminen kadulla ohikulkijoille voi kohdistua lapseen, muttei välttämättä ole omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Tällaisetkin teot voisivat kuitenkin olla omiaan loukkaamaan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja tulla siten arvioitaviksi seksuaalisena ahdisteluna. Voidaan arvioida, että seksuaaliselta kajoamiselta edellytetään jonkinlaista vakavuutta eikä tekijä voi syyllistyä tekoon esimerkiksi huudellessaan humalassa ohikulkijoille seksuaalisia ehdotuksia tai kommentteja. Tällaisessa tilanteessa tahallisuus tekoon voi puuttua jo siitä syystä, että tekijä ei ole tarkoittanut kohdentaa huutojaan nimenomaisesti alle 16-vuotiaisiin lapsiin.¹⁴²

Kaiken kaikkiaan seksuaalisen kajoamisen tekotavat ovat varsin moninaiset. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö osoittaa, että seksuaaliseen kajoamiseen voi syyllistyä myös muutoin kuin koskettelemalla. Syyllisyyden kannalta ei ole ratkaisevaa, onko ehdottelua, seksuaalissävytteistä keskustelua tai kuvien lähettämistä tai pyytämistä tapahtunut tapaamisessa kasvokkain vai tietoverkossa.¹⁴³

RL 20 luvun 12 §:n mukaan, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremmalla lapsen kanssa, on tuomittava lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Lapsenraiskauksesta tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Yritys on rangaistava. Rangaistusasteikko osoittaa rikoksen olevan törkeä. Lapsenraiskauksen tunnusmerkistön kategorisuus yhdistettynä erittäin ankaraan rangaistusasteikkoon merkitsee sitä, että arvioitavaksi tulee väistämättä keskenään varsin erilaisia tekoja. Rangaistavuuden kannalta ei ole merkitystä, kumpi osapuoli on ollut aloitteellinen sukupuoliyhteyteen. Tekoon voi syyllistyä lähtökohtaisesti kuka tahansa rikosoikeudellisen vastuukärajan ylittänyt eli yli 15-vuotias. Nuorten tekijöiden kohdalla on kuitenkin erikseen arvioitava, onko ikäero niin vähäinen, että sukupuoliyhteys tulee arvioitavaksi lievemmän tunnusmerkistön perusteella. Lainsäätäjä on ottanut huomioon tilanteet, joihin saattaa liittyä lieventäviä seikkoja. Tekijä voidaan tuomita lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jos teko lapsen ja tekijän ikä ja kypsyys, osapuolten suhde sekä muut teko-olosuhteet huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.¹⁴⁴

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten joukossa merkittävä osa-alue on erilaiset lapsipornografisen aineiston hallussapitoon, valmistamiseen ja levittämiseen liittyvät kriminalisoinnit. RL 20 luvun 21 §:ssä on erikseen kriminalisoitu lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito.

142 HE 13/2022 vp; Tapanila 2023.

143 HE 13/2022 vp.

144 Ks. Tapanila 2023.

Lainkohdassa viitataan lapsipornon määritelmän kannalta 19 §:ään. Lainkohtaa nykyisellään sisältyy myös vapaasti saatavilla olevan aineiston hankkiminen. Rangaistavuus koskee siten esimerkiksi internetistä ladattua aineistoa, vaikka se olisi ollut saatavilla sivustoilla, joille pääsyä ei ole mitenkään rajoitettu. Teon syyksilukeminen kuitenkin edellyttää tahallisuutta sikäli, että tekijä on mieltänyt hankkivansa lapsipornoa ja on siinä tarkoituksessa mennyt sivustolle.¹⁴⁵

Sosiologian professori *Jukka Savolaisen* mukaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön syistä puhuminen ei syyllistä uhria, vaan ehkäisee tällaista toimintaa. Ilmiön syyt ja henkilön syyllisyys ovat eri asioita. Vain rikosten tekijä ovat syyllisiä rikoksiin, mutta tehokkain tapa ehkäistä rikoksia on vähentää tilaisuuksia niiden tekemiselle. Esimerkiksi lasten riskihakuinen elämäntapa on seksuaalisen hyväksikäytön keskeinen syytekijä. Hyväksikäytön riski on erityisen suuri lapsilla, jotka käyttävät päihteitä, varastelevat, valehtelevat ja tappelevat – toisin sanoen lapsilla, joilla on suurin todennäköisyys päätyä lastensuojelun asiakkaisiksi. Usein ns. ”hatkanuorten” seksuaalisessa hyväksikäytössä tapahtuvat etenevät siten, että hatkassa olevat tytöt hengailevat kaupungilla, ja nuoret miehet lopulta houkuttelevat heidät yksityiseen tilaan, missä heitä hyväksikäytetään päihteiden vaikutuksen alaisina. Olisi siis panostettava toimenpiteisiin, joilla puututaan hyvissä ajoin näihin ajanviettotilanteisiin julkisissa tiloissa.¹⁴⁶

Poliisin kokemusten mukaan nuorten tekemissä seksuaalirikoksissa näkyy vahvasti sosiaalisen median läsnäolo: Tyypillisissä tilanteissa nuorta saatetaan kuvata tämän ollessa alasti esimerkiksi koulun liikuntatilojen pukuhuoneessa. Liiallisen päihtymystilan vallitessa nuoren intiimi-alueita voidaan paljastaa ja kuvata ja niitä jaetaan edelleen sosiaalisessa mediassa. Toinen tyypillinen tilanne on nuorten parisuhteen aikana toisistaan otetut intiimit kuvat ja parisuhteen päätyttyä ne jaetaan sosiaalisessa mediassa. Huolestuttavaa on lisäksi ”uusi normaali”, jossa edellä mainittujen tapausten asianomistaja (nuori henkilö) suhtautuu tekoon itsekin vähätellen toteamalla ”kaikkihan tätä tekee, se on ihan normaalia”.

Seksuaalirikokset ovat uhrille traumaattisia rikoksia, iästä riippumatta, mutta itse rikoksen lisäksi myös rikoksen käsittely voi muodostua uhrille raskaaksi. Tämän vuoksi seksuaalirikosten tutkinnassa ja tuomioistuimessa tapahtuvassa käsittelyssä uhrin suojeleminen ja uhrin koskevat näkökohdat tulee ottaa asianmukaisesti huomioon. Seksuaalirikokset eivät ole helppoja myöskään niitä käsitteleville tahoille, kuten poliiseille.¹⁴⁷

5.2. RIKOKSET VIRANOMAISIA VASTAAN

Julkista valtaa käyttävien virkamiesten, kuten poliisien, tehtäviin kuuluu usein puuttua niin luonnollisten kuin oikeushenkilöidenkin oikeuksiin ja asemaan tavalla, joka ei ole muille sallittua. Tehtävien hoitamisen on oltava mahdollista myös silloin, kun kohteena oleva henkilö tai joku muu asettuu sitä vastustamaan. RL 16:1–4 b §:n säännösten tavoitteena on turvata virkamiestä henkilönä sekä virkaan liittyvien tehtävien suorittamista erilaisissa vastarinta- ja vastustamistilanteissa.¹⁴⁸

Viranomaisvastaisuuden yleistymisen on havaittavissa vahvasti poliisityössä. Viime vuosina uhkaaminen ja jopa fyysisen voiman käyttäminen poliisia kohtaan on koko väestön tasolla lisääntynyt. Vuonna 2023 poliisi kirjasi yhteensä 1 251 poliisin kohdistuvaan väkivaltaan tai uhkaamiseen liittyvää toimenpidettä, kun vielä vuonna 2020 kirjauksia tehtiin 467.¹⁴⁹ Useimmiten, yli puolessa tapauksia, kyse on nimenomaan fyysisellä voimalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä. Rikoksia viranomaisia kohtaan on poliisin tilastoihin kirjattu keskimäärin noin

145 Tapanila 2023.

146 Ks. Savolainen 2021; Felson, Savolainen, Whichard, Fry & Ellonen 2021; Felson, Savolainen, Fry, Whichard & Ellonen 2019.

147 Ks. Ojala 2023.

148 Ks. Viljanen 2023.

149 Poliisi 2024b.

viisi tuhatta vuodessa (2021–2023)¹⁵⁰. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuonna 2022 virkamiesten vastustamisrikoksista (RL 16:1–3) valtaosa (93 %) kohdistui poliisiin henkilökuntaan.¹⁵¹

Nuorten poliisia kohtaan osoitettujen negatiivisten näkemysten on havaittu ennakoivan heidän rikoskäyttäytymistään. Nuorten asenne poliisia kohtaan muuttunut. Poliisin operatiivisesta toiminnasta kantautuvien tietojen perusteella poliisin toimivaltaa kyseenalaistetaan jatkuvasti. Poliisia kohtaan uhitellaan ja niskoitellaan, huudellaan ja käyttäytyään hyökkäävästi sekä kaiken lisäksi kaikki usein kuvataan ja julkaistaan sosiaalisessa mediassa. Poliisiautoista varastetaan rekisterikilpiä ja poliisia provosoidaan. Sosiaalisen median materiaalista katsotaan mallia ja toisaalta myös oletetaan, että esimerkiksi suomalainen oikeusjärjestelmä on samankaltainen kuin Yhdysvalloissa. Hälytysmerkkejä on poliisille tullut vastaan myös siitä, että tietyillä alueilla nuoret hakeutuvat aktiivisesti poliisipartioiden ”iholle” ja joissain tapauksissa häiritsevät poliisin työntekoa. Rikostutkinnassa on esiintynyt esimerkiksi kuulustelevan tutkijan nimittelyä ja halventamista sekä aggressiivista käytöstä. Tämä kaikki voitaneen tulkita jossain määrin viranomaisauktoriteetin kyseenalaistamisen kasvuna.¹⁵²

Suomalaisten nuorten mielestä turvallisuusviranomaisten ja -instituutioiden rooli turvallisuudessa on merkittävä. Epäluottamuksen lisääntyminen turvallisuusviranomaisia kohtaan on yksi yhteiskuntaa sisältä hajottavista voimista, joka kuitenkin on vaarallisimpia uhkakuvia Suomessa. Vanhempien luottamus tai epäluottamus poliisiin ja laajemmin yhteiskuntaan periytyy usein lapsille. Harvaan asutuille alueille kuitenkin on muodostunut pieniä nuorten ryhmiä, jotka eivät enää luota poliisiin vanhempiensa tapaan, ja myös erilaisiin väkivaltaisiin ääriryhmiin kuuluvat tai näitä tukevat nuoret kokevat poliisin usein vihollisenaan. Voidaan kysyä, ilmentääkö kontrollitoimijoihin, kuten poliisiin, kohdistuva vastustaminen toisaalta juuri sitä, että lapset ja nuoret evät enää luota kontrollityötä tekeviin entiseen tapaan. Jos poliisin ja nuorten kohtaaminen tapahtuu vain tilanteissa, jotka ovat nuoren kannalta epämiellyttäviä ja kielteisiä, voi tämä synnyttää epäluottamusta ja negatiivista suhtautumista poliisiin. Tutkimuskirjallisuudessa on todettu, että suorat ja epäsuoratkin kontaktit poliisiin voivat lisätä nuorten ”oikeudellista kyynisyyttä”. Tätä ei selitä teini-ikäisten käyttäytyminen, kouluympäristö eikä myöskään perhetausta. Kyynisyys on yleisempää sellaisilla nuorilla, joilla on kokemuksia ”tunkeilevista” kontakteista, mutta vähäisempää prosessuaalisesti oikeudenmukaisiksi koettuja kokemuksia omaavilla.¹⁵³

Nuorten väkivaltarikollisuutta koskevissa tutkimuksissa ei juurikaan ole kiinnitetty huomiota siihen, miten väkivaltainen toiminta kohdentuu kontrollityöntekijöihin, kuten poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen virkahenkilöihin.¹⁵⁴ Poliisin tilastojen perusteella kolmen viimeisen vuoden (2021–2023) aikana viranomaisia kohtaan tehdyistä rikoksista epäillyn asemaan kirjatuista noin neljännes (24 %) on ollut alle 21-vuotiaita. Viranomaisiin kohdistuvat rikosepäilyt nuorilla ovat olleet samalla ajanjaksolla korkeammalla tasolla kuin aiemmin (kuva 22).

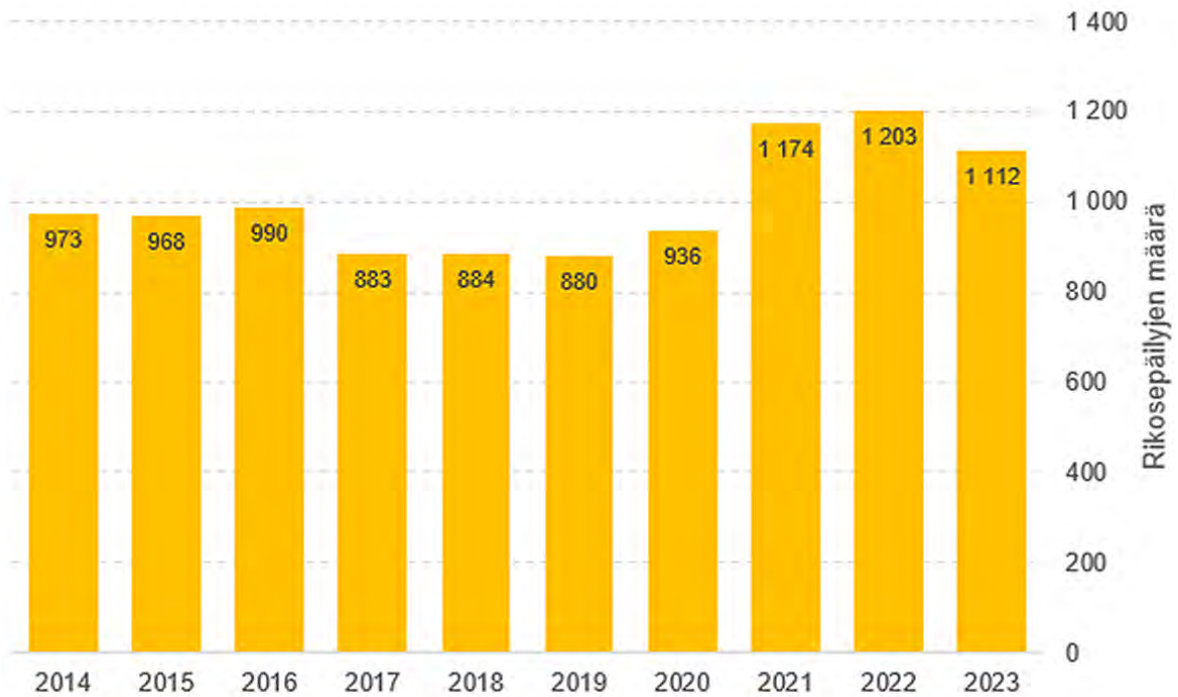
150 Tässä huomioituina ovat virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 16:1), virkamiehen vastustaminen (RL 16:2), haitanteko virkamiehelle (RL 16:3) ja niskoittelu poliisia vastaan (RL 16:4).

151 Tilastokeskus 2024a.

152 Ks. Baz & Fernández-Molina 2017; Kilpeläinen 2020; Suominen 2023; Rantanen 2024.

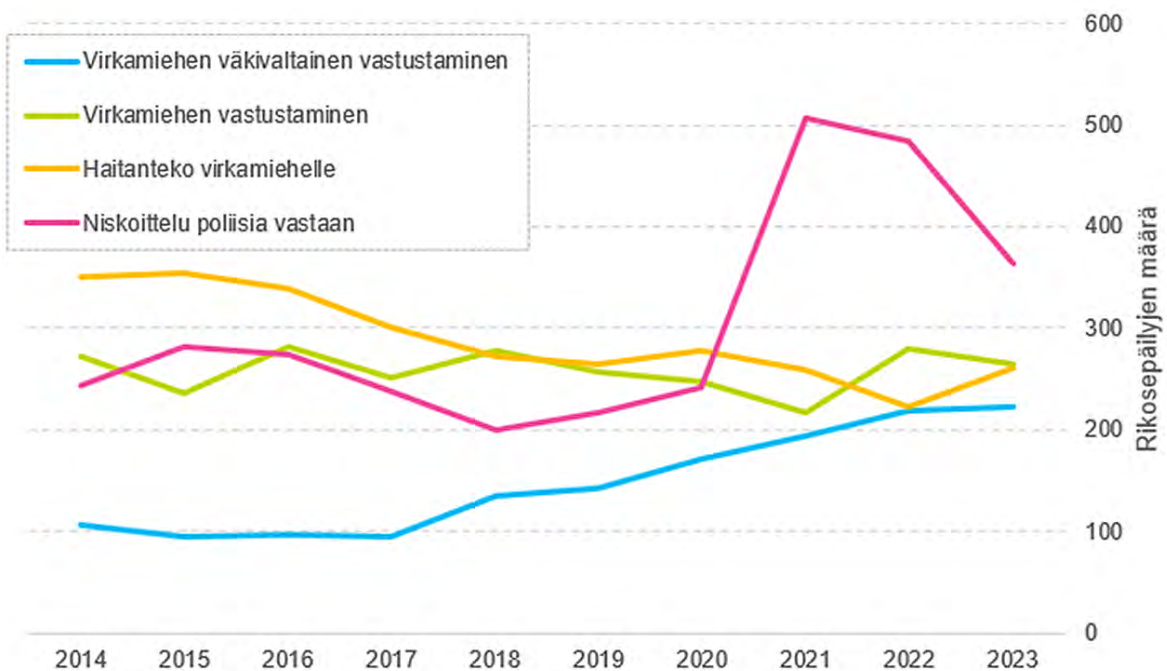
153 Ks. Limnell & Iloniemi 2018; Sisäministeriö 2019; Geller & Fagan 2019.

154 Kontrollitoimijoihin kohdistunutta väkivaltaa poliisien osalta ovat aiemmin tutkineet Suomessa Leino 2013, Rikander 2019 ja Rikander & Sutela 2020.

Kuva 22. Viranomaisiin kohdistuneiden alle 21-vuotiaiden rikosepäilyjen määrä vuosina 2014–2023.

Yksittäisistä rikosnimikkeistä virkamiehen väkivaltaisten vastustamisten ja poliisia vastaan niskoittelun osalta nuorten rikosepäilyissä on tapahtunut huomattavaa kasvua viime vuosina (kuva 23). Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen osalta määrällinen kehitys on osoittanut ollut melko tasaista kasvua vuoden 2017 jälkeen. Rikosepäilyjen määrä on viimeisen kuuden vuoden aikana kasvanut tältä osin lähes 2,5-kertaiseksi. Samalla myös nuorten suhteellinen osuus kaikista epäillyn asemaan kirjatusta on kasvanut: alle 21-vuotiaiden osuus oli vuonna 2015 noin 18 prosenttia ja vuonna 2023 noin 30 prosenttia.

Kuva 23. Viranomaisiin kohdistuneiden alle 21-vuotiaiden rikosepäilyjen määrät rikosnimikkeittäin vuosina 2014–2023.

Yleensä väkivallan motiivina on välttää poliisin kiinniotto, kun rikoksesta epäilty pyrkii esimerkiksi potkimalla ja lyömällä karkuun. On kuitenkin viitteitä siitä, että väkivalta ei ole välttämättä enää lyömistä ja potkimista, vaan siihen sisältyy jopa poliisin vahingoittamistarkoitus. Tämän tyyppisen teon motiivina voi olla esimerkiksi kostonhalu, jos ihminen on kokenut useita pettymyksiä yhteiskunnassa ja pitää väkivaltaa ainoana keinona purkaa aggressiota.¹⁵⁵

Rikoksen tekeminen voi joskus saada yksilön kokemaan olonsa paremmaksi. Rikollisuus voi selittyä stressin vähenemisellä. Tutkimuksissa on havaittu tilanteita, joissa rikos on onnistunut ratkaisu kielteiseen elämäntilanteeseen. Yksittäisessä stressaavassa tilanteessa, kuten esimerkiksi väkivalta- tai kiinniottotilanteessa, vastarinta, vastaan kamppailu ja tappelu, voi toimia väkivallan uhrille tai poliisin suorittamaa kiinniottoa vastustavalle itsessään tyydyttävänä tekona tai pelotteena hyökkääjää tai voimakeinoja käyttävää poliisia kohtaan.¹⁵⁶

Noin kymmenen vuotta vanhaan tutkimusaineistoon perustuvan empiirisen tutkimuksen perusteella poliisiin kohdistuvan väkivallan voidaan katsoa suurimmaksi osaksi olevan pikeminkin proaktiivista ja harkittua kuin reaktiivista ja/tai kostonhaluista. Väkivaltatapauksista lähes 90 prosenttia tapahtui kaupunkialueella, alkuvaiheessa tehtävää, esimerkiksi kiinniottotilanteessa. Tämä korostui erityisesti alaikäisillä asiakkailla. Ikäluokalla ei poliisia kohtaan osoitetun vastarinnan vaarapotentiaaliin ollut suurta merkitystä.¹⁵⁷ Tältä osin uusi tutkimuksellinen tieto on tarpeen, onko tilanne muuttunut nuorten viranomaisia kohtaan tehdyn rikollisuuden ja erityisesti alle 15-vuotiaiden väkivaltarikollisuuden lisääntymisen seurauksena.

län perusteella haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tunnistetaan hyvin myös poliisin voimankäyttötilanteissa. Poliisin voimankäyttöpotentiaali eli voimankäyttövälineiden keskinäinen hierarkia suhteessa vastarinnan vaarapotentiaaliin karkeasti ottaen kasvaa ja siihen tulee sitä enemmän vaihtelua, mitä vanhemmasta asiakasikäluokasta on kyse. Alaikäisiin asiakkaisiin kohdistetut voimakeinot ovat keskimäärin olleet lievimpiä ja tasalaatuisimpia.¹⁵⁸

Suurimpia riskit väkivallalle ovat usein poliisin tavallisilla tehtävillä. Eniten poliisi kohtaa väkivaltaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta ylläpitävillä tehtävillä. Tulevaisuudessa poliisia kohtaan suunnattua väkivaltaa tutkittaessa tulisi tarkastella muun muassa tilannetekijöitä ja tapahtumapaikan rakenteellisia ominaisuuksia.¹⁵⁹

Poliisista on tullut kansalaisten silmissä kasvoton. Nähdään vain univormut, ei tavallista ihmistä niiden alla. Tästä on viitteitä niin Suomessa kuin koko Euroopassa. Ruotsissa Polisförbundetin syksyllä 2023 toteutettuun kyselyyn vastanneista reilusta tuhannesta poliisista noin kolmannes (37 %) on kohdannut työhön liittyvää uhkailua ja väkivaltaa vastaamista edeltäneen viimeisen vuoden aikana. Noin joka kymmenes vastaaja (11 %) kertoi, että on kokenut vastaavaa myös työajan ulkopuolella.¹⁶⁰

Väkivalta poliisia kohtaan nähdään yleisesti ottaen järkyttävämpänä ja paheksuttavampana kuin muut väkivaltarikokset. Poliisiin kohdistettu väkivalta on väkivaltaa koko yhteiskuntaa kohtaan ja kertoo hyvin tuhoisista, radikaaleista ja itsekeskeisistä asenteista yhteiskuntaa ja poliisia kohtaan.¹⁶¹

155 Sutela & Rikander 2020.

156 Kivivuori 2013.

157 Rikander & Sutela 2020a.

158 Rikander & Sutela 2020b.

159 Rantanen 2024; Gibbs, Lee, Moloney & Olson 2018.

160 Rantanen 2024; Polisförbundet 2024.

161 Rantanen 2024.

5.3. VÄKIVALTARIKOLLISUUS PERHEISSÄ

Perheväkivalta on vakava ihmis- ja perusoikeusongelma. Naisiin ja lapsiin kohdistuva väkivalta ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Tavallisesti perheessä, jossa paljastuu lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, naiseen kohdistuva väkivalta jää havaitsematta. Monet naiset salaavat itseensä kohdistuneen väkivallan esimerkiksi sosiaalitoimen mahdollisten toimenpiteiden ja edelleen jatkuvan väkivallan pelossa. Polisille perheväkivalta on sekä oikeudellinen asia että sosiaalinen huoli.¹⁶²

Poliisi saa Suomessa runsaasti ilmoituksia, joissa epäillään lapsen joutuneen kokemaan erilaista kaltoinkohtelua aikuisten taholta. Riskiin kohdistaa lapseen väkivaltaa vaikuttavat esimerkiksi vanhemmuuden haasteet. Vanhemman puutteelliset tunnesäätelyn keinot, päihdehäiriö, omat väkivaltakokemukset ja myönteinen suhtautuminen lasten fyysiseen kurittamiseen voivat nostaa riskiä lapsen pahoinpitelyille kotiympäristössä.¹⁶³

Vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän fyysisen väkivallan kohteeksi. Vastaajia pyydettiin erittelemään, mitkä tahot olivat viimeisen vuoden aikana käyneet fyysisesti hänen kimppuunsa, kuten lyöneet, potkineet tai käyttäneet jotakin asetta. Tytöt kokivat fyysistä väkivaltaa perheenjäsenen (sisarus tai huoltaja) taholta useammin kuin pojat.¹⁶⁴

Tutkimusten mukaan lasten ruumiillinen kuritus on vuosien saatossa vähentynyt. Korona-aikana lapsista ja nuorista aikaisempaa useampi kuitenkin koki vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten tekemää fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Lapsiuhritutkimuksen tulokset osoittavat lasten ja nuorten perheissä kokeman väkivallan lisääntyneen merkittävästi. Perheissä koetaan yleisimmin henkistä väkivaltaa, mutta yksittäiset vakavan väkivallan muodot ovat myös yleistyneet. Yhdeksäsluokkalaisten kokevat vanhempiensa taholta yleisimmin henkistä perheväkivaltaa. Lievästä perheväkivallasta on yleisimmin koettu tukistamista (14 %) sekä tyrkkimistä, tönimistä tai ravistelua (9 %). Vakavan väkivallan muodoista yleisimmin on koettu esi-neellä lyömistä. Vanhempien tekemän perheväkivallan yleisyydessä on selkeitä eroja sukupuolen mukaan tarkasteltuna siten, että tytöt raportoivat kaikkia perheväkivallan muotoja poikia enemmän ja muunsukupuoliset enemmän kuin tytöt ja pojat. Sukupuolten väliset erot ovat kaikkein suurimmat henkisessä perheväkivallassa ja kapeimmat lievässä perheväkivallassa. Kuudesluokkalaisten perheväkivaltakokemukset ovat samansuuntaisia yhdeksäsluokkalaisten kokemusten kanssa. Kuudes- samoin kuin yhdeksäsluokkalaisten ovat yksittäisistä henkisen väkivallan muodoista kokeneet sisarusten ja sisarpuolten taholta eniten murjotusta ja puhumasta kieltäytymistä, haukkumista, nälvimistä tai kiroilua ja esineiden heittämistä, niiden lyömistä tai niiden potkimista.¹⁶⁵

Tekijä- ja uhrikokemukset kasautuvat usein samoille ihmisille. Missä määrin nuoret ovat epäiltyinä ja uhreina perheväkivallan piirissä? Poliisi on kirjannut kahden edellisvuoden (2022–2023) aikana henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista epäillyille yli 11 000 tapausta, asianimikettä, ja uhreille reilut 14 000 tapausta. Tässä yhteydessä tarkastelussa ovat (rikos)tapaukset (asianimike). Toisin sanoen lukumäärätieto on sellaisten (rikos)tapausten lukumäärä, joissa on joku osallinen. Niistä tapauksista, joihin on kirjattu epäilty, vain noin kuusi prosenttia on alle 21-vuotiaiden epäiltyjen tapauksia. Tapausten uhreista kuitenkin peräti noin kolmannes (31 %) on ollut alle 21-vuotiaita. Kun tapausmäärät suhteutetaan kunkin ikäryhmän kokoon (100 000

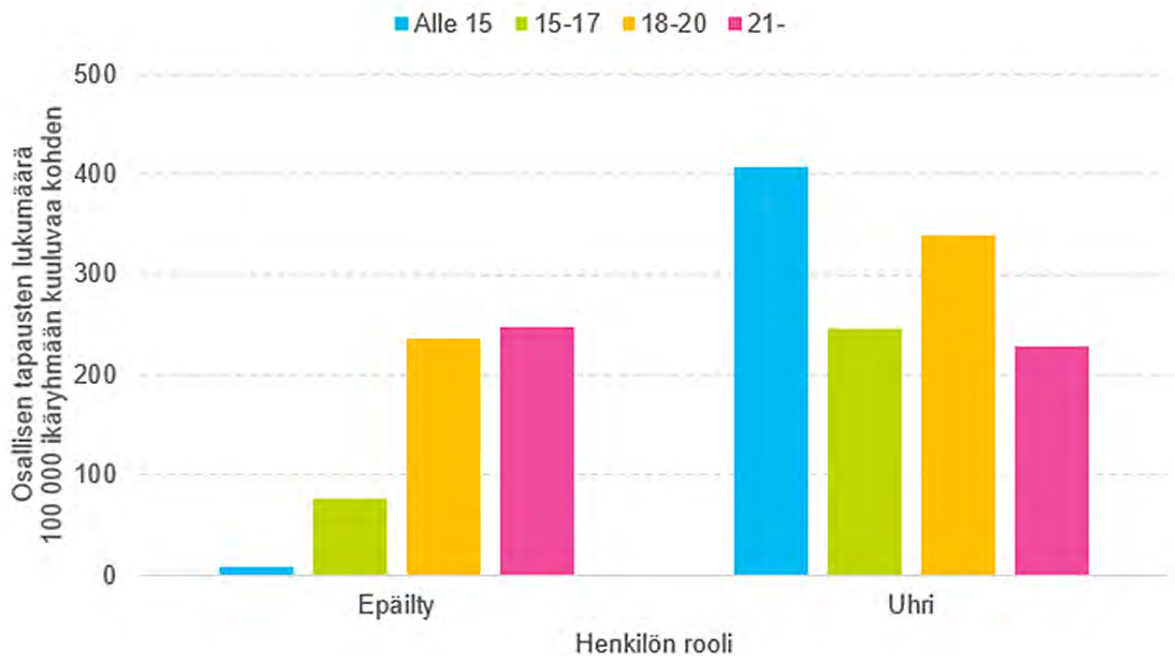
162 Ks. Liimatainen & Rantaeskola 2022; Laapio 2005; Lehtonen & Perttu 1999.

163 Kaunisto 2021.

164 Kaakinen & Näsi 2021.

165 Hakalehto & Toivonen 2021; THL 2022; Mielityinen, Hautamäki, Hakala, Fagerlund & Ellonen 2023. Vuonna 2023 tehdyn selvityksen perusteella henkinen/psykykinen väkivalta (terveyden vahingoittaminen ruumiillista väkivaltaa tekemättä) tulee Suomessa pahoinpitelynä rangaistavaksi äärimmäisen harvoin. Pulmana on ilmeisesti ensinnäkin psyykkisen väkivallan tunnistamisen vaikeus ja toiseksi se, että tunnusmerkistön toteutumisen (RL 21:5.1) edellyttää tältä osin seurauksen aiheuttamista. Tolvanen & Silvennoinen 2023.

as. kohden), 18 vuotta täyttäneitä epäiltyjä on ollut huomattavasti alaikäisiä enemmän, mutta uhrien osalta alle 15-vuotiaat ovatkin olleet suurin ikäryhmä (kuva 24). Alaikäisten epäiltyjen tapaukset ovat olleet käytännössä kaikki (99 %) joko pahoinpitelyjä tai lieviä pahoinpitelyjä (jutun ankarin rikos-/asianimike). Alle 15-vuotiaiden uhrien tapauksista 85 prosentissa rikosnimikkeenä on ollut pahoinpity.

Kuva 24. Henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin osallisten perheväkivaltatapauksiksi kirjattujen tapausten lukumäärä henkilön roolin mukaan ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden yhteensä vuosina 2022–2023.

Lapsiin kohdistuva väkivalta nähdään usein joko äidin väkivaltaisuutena tai huolenpidon laiminlyöntinä. Lisäksi se liitetään muun muassa isän ja äidin roolien vaihtumiseen, ympäristön puutteellisuuksiin ja tukipalvelujen puutteeseen tai yhdistelmään provokaatiota, psykologista alttiutusta ja ympäristöllisiä laukaisevia tekijöitä.¹⁶⁶

Poliisin tietoon tulee vuosittain nuorten seurustelusuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Kuten aikuisten parisuhdeväkivallassa, myös nuorten parisuhdeväkivallassa on kyse kontrolloivasta ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä, hyväksikäytöstä, häirinnästä tai uhkailusta, jonka tekijänä on entinen tai nykyinen kumppani. Väkivalta on vahingoittavaa fyysistä tai psyykkistä voimankäyttöä tai seksuaalisuutta loukkaavaa kohtelua, jota leimaa halu kontrolloida, vaintaa, mitätöidä, alistaa, käyttää valtaa tai satuttaa. Puhelimella ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvat teot ovat osa väkivallan kirjoa. Nämä erilaiset väkivallan muodot tulevat esiin myös tarkastelluissa pahoinpitelyrikosilmoituksissa. Lähes 90 prosenttia ilmoituksista kuvaa poikaystävänsä tekemää nuoreen naiseen kohdistunutta väkivaltaa. Yleisiä tekoja ovat liikkumisen estäminen, töniminen, heitteleminen, potkiminen ja lyöminen. Rikosilmoituksissa kuvataan myös vakavaa väkivaltaa kuten nyrkillä tai esineellä lyömistä ja kuristamista. Kuten muissakin lähisuhteissa tapahtuvissa väkivaltarikoksissa, jotka ovat tyypillisimmin piilorikollisuutta, myös seurustelusuhteissa ilmoituskynnys on korkea. Ilmoituksissa tämä heijastuu esimerkiksi siinä, että monissa tapauksissa pahoinpity on ollut toistuvaa ennen ilmoitusta.¹⁶⁷

166 Lehtonen & Perttu 1999.

167 Isotalo 2021.

Luvun 5 yhteenveto

- Nuorten seksuaalirikosepäilyt vaikuttavat yleistyneen viime vuosina ja poliisin kokemusten mukaan niissä näkyy vahvasti sosiaalisen median läsnäolo.
- Viranomaisauktoriteetin kyseenalaistamisen yleistymisestä on ollut havaittavissa merkkejä poliisin työtehtävissä viime vuosien aikana. Tämä koskee paitsi aikuisiässä olevia myös nuoria.
- Viranomaisia kohtaan tehdyistä rikoksista epäillyn asemaan kirjatuista noin neljännes on viime vuosina ollut alle 21-vuotiaita nuoria. Nuorten rikosepäilyjen määrä on ollut vuosina 2021–2023 korkeammalla tasolla kuin aiemmin viimeisen vuosikymmenen aikana.
- Virkamiehen väkivaltaisten vastustamisten osalta nuorten rikosepäilyissä on tapahtunut huomattavaa määrällistä kasvua. Nuorten suhteellinen osuus kaikista epäillyn asemaan kirjatuista oli vuonna 2023 noin 30 prosenttia.
- Alle 15-vuotiaat ovat vuosina 2022–2023 olleet suurin nuorten ikäryhmä perheväkivaltatapauksiksi kirjattujen henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten uhrien keskuudessa.

6. TOIMENPITEITÄ

“Torjuntaprobleemin erikoisvaikeus on siinä kaksiteräisyydessä, että toisaalta nuoren henkilön käsittely vaatii ymmärrettävää lievemmyyttä kuin täysikäisten käsittely, mutta toisaalta liian helläkätisestä käsittelystä kärsii tehokkuus ja nuorisoriikollisuutta ei pystytty hallitsemaan.”¹⁶⁸

Tässä luvussa esitetyt näkemykset toimenpiteistä nuorisoriikollisuuden ehkäisemiseksi ovat pääosin koottu poliisin analyysitoiminnan ja ennalta estävän toiminnan asiantuntijoilta sekä muilta poliisissa yleisesti nuorisoriikollisuuden parissa työskenteleviltä henkilöiltä.

6.1. VARHAISTA PUUTTUMISTA, YHTEISTYÖTÄ JA KESKITETTYÄ TUTKINTAA

Ennalta estävä työ on poliisin erityistoimintaa, joka perustuu suunnitelmallisille, tietojohtoisille ja erikseen määritellyille työmuodoille, joilla estetään rikoksia, turvallisuutta heikentäviä häiriöitä ja muita ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia ei-toivottuja tapahtumia.¹⁶⁹ Ennalta estävän poliisitoiminnan keskeisimmät toimintamuodot ovat valvonta, yhteisökeskeinen poliisityö, paikallinen ongelmanratkaisu ja moniammatillinen työ. Yhteisökeskeisellä poliisityöllä tarkoitetaan toimenpiteitä yhteisöjen tai asuinalueiden asukkaiden turvallisuuden, yhdenvertaisuuden, yhteiskuntaan kohdistuvan luottamuksen ja yhteenkuuluvuuden parantamiseksi. Poliisi lisää yhteisöjen osallisuutta ja kykyä huolehtia sekä yksilön että koko yhteisön turvallisuudesta. Moniammatillinen työ käsittää eri viranomaisten yhteisiä toimenpiteitä yksilön rikosten ennalta ehkäisemiseksi tai rikoskierteen katkaisemiseksi. Keskeistä on selvittää rikosoireilun syyt ja ohjata henkilö tarvittavan avun piiriin syiden poistamiseksi. Yhteisökeskeistä ja moniammatillista työtä tehdään pääasiassa syrjäytymisvaarassa olevien ja rikoksia tekevien nuorten, perheiden sekä yhteisöjen parissa sekä niiden asiakkaiden kanssa, joiden turvallisuusongelmien kokonaisvaltainen ratkaisu edellyttää perinteistä poliisitoimintaa laaja-alaisempaa lähestymistapaa tai moniammatillista työtöytä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi erilaisten vähemmistöjen kokemat turvallisuushaasteet tai yksilöön kohdistuvat toimenpiteet rikoskierteen katkaisemiseksi.

Nuorisoriikollisuutta tulisi ehkäistä puuttamalla asioihin aktiivisesti ja ottamalla tilanne haltuun jo varhaisessa vaiheessa. Reaktiivinen puuttuminen tapahtuneisiin tekoihin ei riitä. Aktiivinen ja tehokas varhainen puuttuminen vaikuttaa nuoren käytökseen jatkossa. Alle 15-vuotiaat ovat tärkein nuorten kohderyhmä juuri varhaisen puuttumisen ja rikoskierteen katkaisun vuoksi. Varhaisen vaiheen ja reaaliaikaisen puuttumisen mahdollistamiseksi tarvitaan riittävästi resurssointia nuorisoriikostutkintaan sekä ankkuritoimintaan. Lasten ja nuorten asioihin perehtynyt tiimi pystyy tunnistamaan jo alkavia ongelmia ja puuttumaan niihin ennen kuin asiasta tulee laajempi ongelma.

Poliisissa tulisi opetella tunnistamaan hiljaisia signaaleja, jotka lopulta johtavat nuorten haitalliseen käyttäytymiseen. Toisaalta on tärkeää tunnistaa vakavimpien sekä toistuvien rikosten tekijöitä ja kohdistaa resurssit erityisesti näiden nuorten tilanteeseen vaikuttamiseen. On järkevää pyrkiä vaikuttamaan nimenomaan yksilöihin, jotka tekevät eniten ja vakavampia rikoksia, ja suojamaan toistuvasti rikoksista kärsiviä yksilöitä ja kohteita.¹⁷⁰ Alueelliset haasteet on tunnistettava ja epätoivottuun käyttäytymiseen on puututtava kaikilla poliisitoiminnan tasoilla.

¹⁶⁸ Ellilä 1958. Rikosoikeuden professorinakin toiminut Reino Ellilä totesi näin nuorisoriikollisuuden torjunnasta 65 vuotta sitten. Hänen mukaansa nuoria rikosentekijöitä on joskus sanottu ”rikosoikeuden surunlapsiksi”.

¹⁶⁹ Ks. Sisäministeriö 2019.

¹⁷⁰ Kivivuori 2023b.

Kriminologinen tutkimus osoittaa, että rikoksiin puuttuvat toimet voivat jopa lisätä rikollisuutta. Valvontaan, pelotteluun ja rangaistuksiin perustuvilla toimenpiteillä on hyvin vähäinen tai jopa haitallinen vaikutus uusintarikollisuuteen. Sen sijaan psykososiaalisten ja terapeuttisten menetelmien vaikuttavuudesta on laajalti näyttöä. Uusintarikollisuuden ehkäisyyn sekä taloudellisten kustannusten näkökulmasta keskeistä on toimintamallien kohdistaminen riskiryhmiin kuuluville lapsille ja nuorille, varhainen puuttuminen sekä tieteelliseen näyttöön perustuvien ohjelmien laadukas implementointi. Alhaisen riskitaso nuorille lyhyet, poliisivetoiset toimintamallit ovat vaikuttavia, kun taas korkean uusintariskin nuorille tulisi tarjota intensiivistä hoitoa.¹⁷¹

Suomessa nuorten rikoksiin puuttuminen on ensisijaisesti huollollista ja peruspalveluiden ja erityisesti lastensuojelun ja sosiaalityön vastuulla. Niin sanotussa huoltomallissa normirikkomuksiin tai rikoksiin syyllistynyt lapsi tai nuori nähdään ensisijaisesti tukea tarvitsevana, ja pelkän teon sijaan puututaan nuorten koko elämäntilanteeseen.¹⁷² Poliisilla on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, onko sosiaaliviranomaisella tosiasiallisesti riittävät keinot esimerkiksi vakavassa rikoskierteessä olevan alle 15-vuotiaan pysäyttämiseen. Tämä on aiheuttanut vääristymän, jossa poliisi toimii käytännössä vastuuviranomaisena alle 15-vuotiaiden epäiltyjen prosessin osalta.

Lastensuojelu ei yksin pysty vastaamaan paljon tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin, vaan monialaista yhteistyötä ja vastuunjakoa on vahvistettava.¹⁷³ Poliisilla on omat keinonsa vaikuttaa alle 15-vuotiaan rikolliseen käyttäytymiseen ja niitä tulisi käyttää lastensuojeluviranomaisen keinojen kanssa yhtäaikaisesti tehokkaamman vaikutuksen saamiseksi kuin mitä pelkästään lastensuojeluviranomaisen on mahdollista vaikuttaa. Tämä asia on oleellinen nykypäivänä alle 15-vuotiaiden väkivaltarikosten kasvuun vaikuttamisessa, johon poliisinkin on perusteltua suunnata toimenpiteitä ja työaikaa.

Nuorten rikollisuus ja syrjäytymisen ennalta ehkäiseminen edellyttävät laajaa ja poikkihallinnollista yhteistyötä. On todettu, että virallisella sosiaalisella kontrollilla eli poliisilla ja oikeuslaitoksella sekä epävirallisella sosiaalisella kontrollilla kuten esimerkiksi kasvatuksella, naapurustolla ja koulujen opettajilla on tärkeä rooli rikollisuuden vähentämisessä. Poliisiin lisäksi siis tärkeä rooli on kaikilla toimijoilla, jotka ovat nuorten arjessa. Poliisi pyrkii tukemaan ja osallistumaan kaikkeen sidosryhmätyöskentelyyn ja paikoittain yhteistyötä tehdäänkin viranomaistoi-
mijoiden ja sidosryhmien kesken tiiviisti. Moniammatillista yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua eri viranomaisten välillä kuitenkin on mahdollista lisätä ja kehittää. Esimerkiksi varhaiskasvatus ja kenties myös neuvolat voisivat toimia tulevaisuudessa yhteistyötahoina.¹⁷⁴

Sidosryhmien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää tavoiteltujen vaikutusten saavuttamiseksi. Poliisin tehtävä on tunnistaa turvallisuuteen haitallisesti vaikuttavien ilmiöiden tunnistamisessa ja toteuttamassa yhteistyötä riittävän aikaisin (varhainen puuttuminen), jotta ilmiöiden

171 Haikkola ym. 2019.

172 Ks. Haikkola ym. 2019.

173 Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti toukokuussa 2022 lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistukseen tähtäävän valmistelun. Valmistelun ensimmäisessä vaiheessa selkeytettiin lastensuojelun visio ja suuntaviivat. Visiotyö on tuonut selkeästi esille tarpeen uudistaa lastensuojelun lainsäädäntöä. Voimassa oleva lastensuojelulaki koetaan nykyisellään vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi. Hoikkala ym. 2023. Vuoden 2024 alusta sovellettavaksi tuli uusi sosiaalityön henkilöstömitoitus. LSL 13 b §:n 2 momentin mukaan (1276/2021) yhdellä lapsen asioista vastavalla sosiaalityöntekijällä voi olla enintään 30 lasta asiakkaanaan. Lapsiasiavaltuutettu on todennut, että valtaosalla hyvinvointialueista lapsia on asiakkaana mitoitusrajaa enemmän, ja uudistus on johtanut yksittäisenä toimenpiteenä kaaokseen lastensuojelun kentällä. Ks. Lepistö 2024.

174 MacDonald 2023; Hämäläinen 2023. Jo esiopetuksessa lasten aggressiivinen käytös henkilökuntaa ja muita lapsia kohtaan on lisääntynyt. Lapset kiroilevat, haistattelevat aikuiselle, lyövät, potkivat ja purevat. Raivokohtaukset ovat päivittäisiä. Yhden lapsen väkivaltaiset tunteenpurkaukset ohjaavat koko esiopetusryhmän toimintaa ja opetusta. Jo 5–6-vuotiaiden eskariiryhmistä löytyy niin väkivaltaisesti ja uhkaavasti käyttäytyviä lapsia, että koko ryhmän opetus kärsii. Ks. Lehtikanto 2023; Julkunen 2023. On todettu, että jo kolmen vuoden iässä yksilöiden käyttäytymistäipumuksissa on eroja, jotka kertovat heidän todennäköisyydestään kehittyä rikollisiksi. Ks. Caspi, Moffitt, Newman & Silva 1996; Elonheimo 2010.

haitalliset vaikutukset pystytään pitämään minimissä. Nuorten haasteet ja ongelmat ovat usein monimuotoisia ja kestävien vaikutusten saavuttamiseksi tarvitaan monialaista osaamista sekä yhteiset tavoitteet vaikutusten saavuttamiseksi. Yhteistyön tulee olla koordinoitua, tavoitteellista ja sitä tulee tehdä sekä sidosryhmien kanssa että poliisiorganisaation sisällä. Poliisiin tulee organisaationa varmistua siitä, että yhteistyö on riittävästi resursoitua.

Poliisivetoisilla toimintamalleilla, jollaista ankkuritoimintakin edustaa, on havaittu olevan rikoksen uusimista ennaltaehkäisevää vaikutusta. Ankkuritoiminnan yksilötason vaikutukset ovat olleet lupaavia. Vuonna 2022 julkaistun tutkimusraportin mukaan ankkuritoiminnan kohteina olleilla nuorilla oli verrokkeihin nähden pienempi riski olla epäiltynä uudesta rikoksesta seuraavan vuoden aikana. Vaikuttavuusanalyysin tulokset näkyivät nimenomaan rikoksia tehneiden nuorten joukossa, joilla rikoskäyttäytymisen riski on kohonnut.¹⁷⁵

Ankkuritiimissä poliisin tehtäviin kuuluvat nuorten puhuttelut ja mikäli paikallisesti tai alueellisesti on niin sovittu, ankkurissa mukana olevien nuorten tekemien rikosten esitutkinta ja muut lakisääteiset poliisin tehtävät. Ankkuripoliisin tehtävät keskittyvät pääsääntöisesti rikosten ehkäisyyn.¹⁷⁶ Yhteistyö ankkuritoiminnan kanssa on merkittävää ja päivittäiset keskustelut epäillyistä ja asioista ovat tärkeitä. Nuorisoriikostutkijat, ankkuri ja mahdolliset tulevaisuudessa toimivat projektit tulee olla mieluiten samassa tilassa ja saman työnjohdon alaisuudessa. Tällä hetkellä se on yksittäisten tutkijoiden valinta, että yhteistyötä tehdään ja se toimii. Ankkuritoiminta ja hoitoonohjaus tulisi priorisoida niin, että toimintaa tehdään tietojohtoisesti ja keskittyytään niihin henkilöihin, jotka eniten huolta-aiheuttavia. Ankkuritoiminnassa itse toimijoille tarvitaan koulutusta riitojen ja erimielisyyksien ratkaisumalleista sekä vaikeiden nuorisoasiakaiden ja/tai vaikeiden vanhempien kohtaamisesta. Tulevaisuudessa tavoitteena on ankkuritoiminnan laajentaminen 15–17-vuotiaisiin. Myös muut poliisin ennalta estävän työn strategiassa mukana olevat työmuodot tulisi ottaa yhä voimakkaammin huomioon ennalta estävässä toiminnassa, sillä jo syrjäytyneet nuoret jäävät ankkuritoiminnan ulottumattomiin.

LASTA-seula-malli on moniammatillisen viranomaisyhteistyön malli tilanteisiin, joissa epäillä lapsen joutuneen pahoinpitely- tai seksuaalirikoksen kohteeksi. Mallissa lapsen ja perheen tilannetta arvioidaan monialaisesti poliisin, syyttäjän, sosiaaliviranomaisen ja terveystietojen (taustatiedot) toimesta. Malli palvelee paitsi esitutkintaa, myös lapsen tilanteen kokonaisarviointia laajasti sekä rikoksen ehkäisyä, että lapsen suojaamisen, turvallisuuden ja hoidon näkökulmasta. Syksyllä 2023 julkaistu tutkimus osoittaa, että mallia sovelletaan alueilla erilaisin tavoin ja tavoittein. Alueelliset erot käytännöissä ovat paikoin niin suuria, että yhden yhtäläisen LASTA-seulamallin olemassaolo voidaan kyseenalaistaa. Huolimatta toimintatapojen eroista tulokset kuitenkin korostavat moniammatillisen viranomaisyhteistyön tärkeyttä lapsiin kohdistuvien rikosepäilyjen esikäsittelyssä.¹⁷⁷

Helsingin poliisin valvonta ja ennalta estävä toiminto tekee laaja-alaista yhteistyötä Helsingin kaupungin, yhteisöjen, yhdistysten, toimijoiden ja asukkaiden kanssa. Helsingin kaupungin toimijoiden kesken tilannekuva nuorten asioista ja heihin liittyvistä ilmiöistä on varsin hyvä. Helsingin kaupungilla on kehitteillä tiedonkeruu- ja analyysialustoja yhteisen tilannekuvan ylläpitämiseksi ja parantamiseksi entisestään. Tavoitteena on kerätä laadullista tietoa kaupungissa ilmenevistä ilmiöistä sekä dataan pohjautuvaa numeerista tietoa (esim. asuinalueiden sosioekonominen kehitys), johon tavoitteena on yhdistää myös poliisin rikos- ja hälytystehtävien tiedot.

Keväällä 2023 Oulun seudulla aloitettiin Nuorten liikenneturvallisuuskahvit -hanke, joka järjestettiin yhteistyössä Oulun kaupungin, Liikenneturvan, Oulun poliisin, Pohjois-Poh-

175 Kaakinen, Vauhkonen, Tanskanen & Hoikkala 2022.

176 Ankkuritoiminnan käsikirja 2022.

177 Lehtinen & Rossi 2022; Fadjukoff, Hautamäki, Hakala & Ellonen 2023.

janmaan hyvinvointialueen sekä Sitowise Oy:n kanssa. Liikenneturvallisuuksikahveilla koulutuskuntayhtymä OSAO:n yksiköissä nuorilla opiskelijoilla oli mahdollisuus keskustella liikenneturvallisuudesta asiantuntijoiden kanssa. Paikalla olivat Liikenneturvan edustaja, poliisi ja neuropsykologi. Tapaamisissa keskusteltiin nuorille tyypillisistä onnettomuuksista ja niihin vaikuttavista riskitekijöistä, joita ovat esimerkiksi viikonloppuillat, kesäloma-aika, kaverien kanssa yhdessä ajaminen ja päihteet. Palautekyselyyn vastanneista nuorista yli 80 prosenttia piti liikenneturvallisuuksikahvitilaisuutta hyödyllisenä. Hankkeen aikana toteutettiin Oulun kaupungin toiseen asteen opiskelijoille liikenneturvallisuuksikysely, jolla haluttiin herättää keskustelua nuorten kokemuksista liikenteessä sekä heidän suhtautumisestaan liikenneturvallisuuuteen vaikuttaviin tekijöihin. Vastauksista nousi esille nuorten salliva tai välinpitämätön suhtautuminen ylinopeuksiin. Kyselyn mukaan nuoret tunnistavat myös sosiaalisen median vaikutuksen liikennekäyttäytymiseen. Vastaajista noin viidennes (23 %) oli samaa tai täysin samaa mieltä, että sosiaalinen media yllyttää ajamaan liikennesääntöjen vastaisesti. Kyselyn johtopäätöksenä pidetään tarpeellisenä edistää liikennekasvatusta, jossa vanhempien rooli on avainasemassa.

Poliisin on pitädyttävä omassa ammatillisessa roolissaan. Asiakkaan näkökulmasta ei ole hyvä, jos ammattiroolit sekoittuvat. Poliisi voi kertoa ja tukea muita viranomaisia heidän päätöksissään ja toimissaan, mutta niitä ei voida tehdä heidän puolestaan.

Ammattilaisten välinen tiedonvaihto on paikannettu suomalaisissa ja kansainvälisissä lapsitragedioita selvittelevissä katsauksissa keskeiseksi vakavaan väkivaltaan puuttumista edistäväksi keinoksi. Tiedonvaihtoon liittyvät ongelmat kuitenkin vaikeuttavat esimerkiksi moniammatillista viranomaisyhteistyötä. Suomessa viranomaisten välinen tietojenvaihto voi tapahtua joko yleislakina sovellettavaksi tulevan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai erityislakien perusteella. Vuonna 2023 valmistuneen selvityksen perusteella oma-aloitteisen tietojen antamisen kannalta ongelmia vaikuttaa aiheutuvan säädösvalmistelusta, muun muassa sen siiloutumisesta. Oma-aloitteisesta tietojen antamisesta tulisi mahdollisuuksien mukaan säätää yhdenmukaisesti eri laeissa. Vaihtoehtona tälle olisi yleislain kehittäminen siten, että laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003) toimisi periaatteellisenä mallina. Tällöin voimassa oleva sirpaloitunut lainsäädäntö koottaisiin yhteen lakiin.¹⁷⁸

Vaikka lähtökohtaisesti viranomaisyhteistyö edellyttää joustavaa tiedonkulkua eri viranomaisien välillä, viranomaiskäyttäytymistä kuitenkin on selvityksen perusteella leimannut varovaisuusperiaate. Selvityksessä toteutettujen poliisin haastatteluiden perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat vaikuttavat suhtautuvan erittäin varovasti henkilöön liittyvien tietojen luovuttamiseen. Käytännössä siis viranomaisella voi olla antamatta tietoja toiselle viranomaiselle esimerkiksi sen takia, että se on epävarma menettelyn lainmukaisuudesta tai muutoin epä tietoinen menettelynsä asianmukaisuudesta, vaikka lainsäädäntö sellaisenaan mahdollistaisi tietojen antamisen. Haastatteluissa painotettiin myös sitä, että yleisen turvallisuuden näkökulmasta viranomaisten välinen oma-aloitteinen tiedonantovelvollisuus voisi olla velvoittavampi. Toisten viranomaisten tekemää oma-aloitteista tiedon luovuttamista vaikeuttaa poliisin näkökulmasta myös se, että poliisin tiedonintressit kytkeytyvät laaja-alaisesti poliisitoiminnan eri tasoihin operatiivisessa toiminnassa usein kiireessä tehtäviin uhka-arvioihin ja rikosten ennalta ehkäisemiseen, yleisen ja yksityisen edun turvaamiseen, mutta myös esitutkintaprosessiin ja sen tutkinnallisiin intresseihin. Poliisin haastatteluiden yhteydessä esitettiin, että poliisilain tietoluovutuksia koskevia säännöksiä on täsmennettävä ja että epäselväksi koetusta poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon välisestä tiedonkulusta tulisi säätää erikseen.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Ståhlberg ym. 2023; Kurvinen ym. 2023.

¹⁷⁹ Kurvinen ym. 2023. Sisäministeriö on asettanut lainsäädäntöhankkeen poliisin tiedonvaihtoa koskevan sääntelyn muuttamiseksi toimikaudelle 25.9.2023–31.5.2026. Tavoitteena on antaa hallituksen esitys eduskunnalle keväätuntokaudella 2026. Ks. Sisäministeriö 2024.

Paikallispoliisissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota nuorisorikostutkintaryhmien perustamiseen tai ylläpitämiseen. Lasten- ja nuorten rikoksiin ja rikollisiin tekoihin oma erikoistunut ryhmä pystyy suorittamaan moniammatillista yhteistyötä ja ennen kaikkea ennaltaestävää työtä rikosten ja ongelmakäyttäytymisen poistamiseksi. Tämä voi tukea myös asioiden ja tutkinnan keskittämistä siten, että poliisi oppii tuntemaan ilmiöt sekä nuoret kavereineen. Nykyisessä hajauttamisessa riskinä on, etteivät teot ja tekijät linkity toisiinsa, kun yksi hoitaa yhtä ja toinen toista. Tehokkuus ja laatu kärsii. Usein samassa rikoksia tehneessä porukassa on myös eri ikäisiä lapsia asialla, jolloin olisi tarkoituksenmukaisempaa hoitaa ne kokonaisuutena eikä hajauttaa ympäriinsä.

Kaikkien sellaisten rikosasioiden, joiden yksi tai useampi osallinen on alle 18-vuotias, tutkinta tulisi keskittää tutkijoille, joilla on tarvittavaa erityisosaamista. Tällä varmistettaisiin yhdenmukainen kohtelu, esitutkintaprosessin laatu sekä toimiva moniviranomaisyhteistyö koko rikosprosessin ajan ja tämän jälkeenkin. Lisäksi olisi hyvä, että kohderyhmän rikosprosessien syyttäjät olisi erikseen nimetty. Rikoksiin ja häiriöihin syyllistyvät nuoret ovat toistuvasti samoja henkilöitä. Heidän asioidensa ”siirtyminen” aina uudelle tutkijalle, tutkinnanjohtajalle, sosiaalityöntekijälle ja syyttäjälle tekee nuoresta ”kasvottoman tilastomerkinnän” jota kukaan ei lopulta oikeasti tunne. Hajauttaminen huonossa tapauksessa lisää lapsen- ja nuoren tunnetta siitä, ettei viranomaisetkaan välitä. Asioiden hoitaminen eri henkilöiden kanssa, ei ole omiaan lisäämään luottamusta viranomaisten toimintaan. Lasten- ja nuorten asioissa olisi tärkeää luoda luottamuksellinen ja ennaltaestävää toimintaa tukeva suhde, joka tapahtuu esim. niin sanotun omapoliisi-mallin kautta tai ainakin niin, etteivät lapsen tai nuoren asiaa hoida joka kerta eri henkilöt erilaisine toimintamalleineen ja asioiden kokonaisuus ei ole kenenkään hallinnassa.

Poliisissa tulisi luoda tutkitun tiedon ja eri laitosten kokemusten pohjalta yhdenmukainen toimintamalli nuorisorikollisuuden ennaltaestämiseksi ja sidosryhmäyhteistyöhön sekä nuorisorikollisuuteen liittyvän rikostutkinnan suorittamiseen poliisissa. Ennen tällaisen valmistumista olisi tarpeen järjestää valtakunnallinen verkostoitumistilaisuus nuorisorikostutkintaan ja ennalta ehkäisyyn.

Tehtäväalueeseen liittyvän tilannekuvan ylläpitäminen on keskeistä ja sitä tulee jakaa sekä sisäisesti että ulkoisesti. Ennalta estävässä toiminnassa ja ankkuritoiminnassa on jo olemassa strukturoidut yhteistyömuodot muun muassa eri työryhmissä, joissa kuukausittain päivitetään tilannekuvaa. Poliisi voi tiedottaa omista havainnoistaan ja poliisi vastavuoroisesti saa tietoa sidosryhmiltä. Tiedonvaihdon pohjalta voidaan suorittaa yhdessä tai erikseen toimenpiteitä rikollisuudenkin vähentämiseksi ja turvallisuuden tunteen lisäämiseksi yhteisössä (esim. kaupakeskusten teemavalvonnat tai yhteiset jalkautumiset kentällä).

Alueellisen tilannekuvan ylläpitoa olisi hyvä kehittää esimerkiksi ns. hotspot-analyyysien avulla niistä alueista, joilla aiheutuu eniten huolta aiheuttavaa toimintaa, joilla on aktiivisimpia nuoria rikosentekijöitä, joilla on huolta-aiheuttavia nuoria ja niiden kohteiden osalta, joihin vaikuttamalla saadaan suurinta alueellista vaikuttamista (avainhenkilöt sekä -alueet).

6.2. AIKUISIIN VAIKUTTAMISTA JA TUKEA YHTEISTYÖLLÄ

Aikuinen on lapselle tärkeä roolimalli. Nuoren rikoskierre on merkki aikuisten epäonnistumisesta. Perheillä on ensisijainen kasvatusvastuu, ja vanhempien tulisi puuttua nuorten vääriin tekoihin. Poliisin mukaan liian moni vanhempi ei välitä tai tiedä jälkikasvunsa tekemisistä, kuten siitä, millaisessa seurassa lapsi tai nuori liikkuu. Poliisin näkökulmasta vanhempien harjoittama kontrolli nuoria kohtaan on jokseenkin heikkoa. Aikuisen rooli nuoren elämässä on muuttunut, eivätkä vanhemmat välttämättä tiedä, mikä heidän roolinsa on eikä edes välttämättä kiinnosta. Moni aikuinen ei nykyisin myöskään uskalla puuttua lasten ja nuorten tekemisiin aggressiivisten, verbaalisten tai fyysisten, reaktioiden pelossa. Joillakin nuorilla aikuisen

tarve näkyy huonona käytöksenä, kuten haistatteluna. He ovat oppineet, että vain siten saa huomiota.¹⁸⁰

Nykyisin on vallalla ajatus yksilöllisen lapsen yksilöllisestä kehityksestä, joka kulkee omia polkujaan sen mukaan, mikä yksilölliselle perheelle sopii, ja yleisistä kehityksen lainalaisuuksista välittämättä. Nykyisin puhutaan tyrannilapsista, joita kasvatetaan siten, että suostutaan jokaiseen lapsen toiveeseen eikä anneta lapsen turhautua lainkaan ja ratkotaan ongelmat lapsen puolesta. Jos lapset otetaan kumppaneiksi päättämään asioista, heistä voi kasvaa vastuuttomia ja itsekeskeisiä. Aikuiset, jotka kokevat kasvatustilanteet, kiellot ja rajoitukset ikävinä, saattavat helposti silotella lapsen tietä. Puhutaan ns. curling-vanhemmista, joka toteuttavat hemmottelevaa eli sallivaa kasvatusta ja lakaisevat lapsen tieltä vastoinkäymiset ja ikävät asiat.¹⁸¹

Kaverivanhemmuus on 2020-luvulla esiin noussut kasvatustrendi, jossa vanhempi ei halua tai osaa asettaa lapselleen tämän kehityksen vaatimia rajoja. Toisaalta nuoret jopa toivovat, että aikuiset olisivat heidän tukena esimerkiksi puhelimen käytön rajoittamisessa. He ymmärtävät oman tilanteensa paremmin kuin aikuiset käsittäväkään. Kaverivanhemmuuden termi tulee siitä, että vanhempi haluaa olla lapselleen mieliksi, eli on ennemminkin kaveri kuin kasvattaja. Kaverivanhemmuudessa on tyypillistä, että vanhempi kyselee lapsensa mielipidettä kaikkeen, antaa tämän päättää ja välttelee epämurkavia tilanteita taipumalla lapsen tahtoon. Vanhempi saattaa kuvitella tekevänsä oikein antamalla lapsen päättää arjen asioista, mutta todellisuudessa se voi pidemmällä aikavälillä olla lapselle haitallista. Rajojen puute ja alituisen lapsen ehdoilla meneminen voi näkyä lapsen elämässä vaikeutena mukautua yhteiskunnan sääntöihin ja ohjeisiin. Ilman rajoja lapselle tulee turvaton olo, mikä puolestaan voi johtaa levottomuuteen tai jopa häiriökäyttäytymiseen. Kaverivanhemmuuden yleisiä syitä ovat esimerkiksi itse koettu tiukka kasvatusta, yksilökeskeisyyden korostuminen ja uupumus. Kasvattajavanhemmuuden korvaaminen kaverivanhemmuudella on äärimmilleen vietyä kasvatuksen loppu.¹⁸²

Nykypäivänä lasten käskeminen tuntuu sopimattomalta. Kaverivanhemmuuden ohella valalla on epäröivä kasvatuskulttuuri. Aikuiset epäröivät kieltää ja käskää, mutta myös sallia. He pelkäävät lapsen pahaa mieltä, mikä voi vaikuttaa siihen, että osalle vanhemmista on vaikea puuttua myös selvästi vääriin tekoihin. Monet aikuiset käyttävät lapsiin manipuloivaa kasvatusta ja tiedustelevat lapsen tahtoa asioissa, jotka on tehtävä joka tapauksessa. Lapsi yritetään saada haluamaan sitä, mitä aikuinen haluaa hänen haluavan.¹⁸³

Poliisin näkökulmasta vanhemmuuden haasteet näkyvät muun muassa siinä, että esitutkinassa vanhemmat puolustavat lastansa ehdoista. Vanhemmilta puuttuu kyky suhtautua objektiivisesti lapsensa mahdolliseen osallisuuteen rikosasiassa, mikä voi jatkossa madaltaa lapsen rikoksenteokynnystä. Vanhemmuuden puute näkyy myös esimerkiksi siinä, kun tutkija soittaa ja kutsuu kuulusteluun, vanhempi voi olla nuoren rikosepäilystä yllätynyt sekä järkyttynyt ja saattaa epäröidä, josko saa ylipäättään lastaan suostuteltua tulemaan kuulusteluun. On kuitenkin myös niitä vanhempia, jotka eivät halua tai voi uskoa oman lapsen tehneen vääräyksiä. Vakaviakin rikosepäilyjä saatetaan vähätellä ja jopa tyystin kieltää. Joskus vanhemmat etsivät syyllistä mieluummin lapsensa kavereista kuin omasta lapsesta.¹⁸⁴

180 Ks. Kantola 2022; Hahto 2023; Koistinen 2023. Esimerkiksi liikenteen osalta vanhempien roolimallin tärkeyttä osoittaa se, että Liikenneturvan kysely mukaan jopa 97 prosenttia suomalaisista on ainakin melko samaa mieltä väitteen kanssa, että lapsen toimintaan liikenteessä vaikuttaa paljon se, millaisen mallin läheiset aikuiset antavat. Liikenneturva 2023.

181 Keltikangas-Järvinen 2016; Paalasmaa 2021.

182 Paalasmaa 2021; Aarnio 2024; Åkman 2024. Ks. myös Vornanen 2023.

183 Ks. Mutanen 2024.

184 Ks. Suominen 2023.

Poliisin on ennalta estävässä työssään pystyttävä vaikuttamaan entistä paremmin nimenomaan vanhempiin yhteistyössä sosiaali-, nuoriso- ja koulutoimen kanssa. Vanhempien rooli riitojen ja kiistojen ratkaisijoina on lisättävä käytössä oleviin yhtenäisiin suunnitelmiin ja toimintamalleihin. Poliisin pitäisi olla asiantuntijana vanhemmille suunnatussa moniammatillisessa työssä, jossa luodaan vanhemmille materiaalia tai koulutusta ja tukea nuorten ongelmien ratkaisuun. Poliisin asiantuntijarooli vanhempiin vaikuttamisessa on nimenomaan syrjäytymisen vaikutuksessa nuoren riskiin syyllistyä rikoksiin.

6.3. JALKAUTUMISTA JA VIESTINTÄÄ

Lasten ja nuorten siteet kouluun ja vanhempien kasvatustyyli toimivat tien viitoittajina kohti sääntöjenmukaista toimintaa. Koulun tehtävänä on kasvattaa ja opettaa, vanhempien puolestaan ensisijaisesti kasvattaa ja lähinnä tukea koulua opetuksessa. Alaikäisten tekemät rikokset tapahtuvat usein kouluympäristössä. Kouluissa on puututtava kaikkeen väkivaltaan ja muuhunkin rikollisuuteen eikä vähätellä tapahtumia tai sitä, mitä uhri on kokenut. Poliisin tulisi tehdä päivittäin koulu yhteistyötä asiantuntijana joko konsultoiden tai jalkautuen. Alle 15-vuotiaiden kanssa tehdäänkin jo työtä ennalta estävästi oppituntien muodossa. Yksi harkittava asia olisi valtakunnallisen koulupoliisitoiminnan palauttaminen. Tällöin kouluilla olisi matala kynnyks tavoittaa poliisi ja tehdä yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa. Lisäksi kouluissa tapahtuvan väkivallan ennaltaehkäisyssä ja väkivaltatilanteisiin puuttumisessa olisi otettava käyttöön yhtenäiset suunnitelmat ja toimintamallit hyödyntäen olemassa olevia toimintamalleja, kuten Etelä-Karjalan mallia, jonka mukaan selkeästi lainvastaiset teot siirretään suoraan esimerkiksi poliisin tai sosiaaliviranomaisten käsiteltäviksi.¹⁸⁵

Hämeessä käytiin vuonna 2023 neuvotteluja kuntien kanssa yli sadan koulun 6. luokkien oppituntien pitämisestä kootusti ja alueittain. Käytännössä kuntien opetustoimet tuovat lapset yhteen paikkaan ja poliisi jalkautuu pitämään massaluennot yhdessä nuorisopalveluiden kanssa ajankohtaisista nuorison epäasialliseen ja rikolliseen käyttäytymiseen liittyvistä asioista.

Alle 15-vuotiaiden rikostapauksia voisi ohjata enemmän suoraan sovitteluun ilman tarvetta rikosilmoitukselle. Alle 15-vuotiaiden kohdalla sovittelualoitteen tulisi olla ensisijainen toimenpide rikosilmoitukseen verrattuna. Esimerkiksi koulut hyödyntävät tätä mahdollisuutta harvoin. Koska kouluista jopa kehoitetaan huoltajia tekemään rikosilmoitus poliisille ”varmuuden vuoksi”, tulisi poliisin sähköiseen rikosilmoitusjärjestelmään lisätä vaihtoehdoksi mahdollisuus ohjata asia ensisijaisesti sovitteluun rikosilmoituksen sijaan.¹⁸⁶

Koulujen lisäksi tärkeää olisi myös jalkautua ulkomaalaistaustaisten omiin tilaisuuksiin, joissa kerrottaisiin suomalaisen yhteiskunnan säännöistä ja tavoista heidän vanhemmuutta tukemaan. On otettava huomioon, että ulkomaalaistaustaisilla voi olla taustallaan kulttuuri, jossa viranomais toiminta ja erityisesti poliisi tai lastensuojelu ovat viranomaisia, joihin ei voi luottaa ja jotka koetaan jopa vaarallisiksi. Ongelmien ratkaisemisen resepti on sama niin ulkomaalaistaustaisille kuin syntyperältään suomalaisille nuorille: varhainen puuttuminen, riittävä tuki koulussa ja kunnolliset resurssit peruspalveluihin¹⁸⁷.

Poliisin on tuettava toimenpiteitä strategisella viestinnällä. Nuorten tavoittaminen edellyttää nuorten hahmottamaa viestintätapaa ja läsnäoloa sosiaalisessa mediassa. Nuoret hakevat uuti-

185 Ks. Boers, Reinecke, Seddig & Mariotti 2010; Anttonen 2020; Paalasmaa 2021; Keskusrikospoliisi 2022; Kaakinen & Näsi 2021a; Kantola 2022; Alanko ym. 2023. Suomalaisen poliisin kulttuuriset edellytykset solmia kontaktia lapsiin ovat hyvät. Myönteiset käsitykset poliisista arkisten havaintojen, kuten kouluvierailujen tai operatiivisten valvonta-tehtävien perusteella voivat edistää yhteistyösuhdetta haastavammassa kohtaamisissa pitkälläkin aikavälillä. Kaunisto 2021.

186 Forss 2022.

187 Rantanen S. 2023.

sensa erityisesti Tiktokista ja muista pikaviestisovelluksista.¹⁸⁸ Sosiaalisessa mediassa tehtävä poliisiyö on merkittävää paitsi nuorten tavoittamiseksi myös rikosten selvittämiseksi ja oikean informaation jakamiseksi. Poliisin tulee olla läsnä nuorten vapaa-ajan viettopaikoilla ja sosiaalinen media on niistä yksi. Laadukkaasti tehty työ sosiaalisessa mediassa lisää luottamusta poliisiin ja madaltaa kynnystä yhteydenottoihin. Sosiaalista mediaa hyödynnetään tehokkaasti rikosten ennalta estämisessä ja niiden selvittämisessä. Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen on tärkeää myös vastakkainasettelun vähentämisen näkökulmasta.

6.4. NOPEAA ESITUTKINTAA JA MONIPUOLISIA PAKKOKEINOJA

Suomalaiset oikeudelliset viranomaiset toimivat hyvin monelta osin, mutta oikeusjärjestelmän hitaus ja oikeusprosessien pitkittyminen on tunnetusti ongelma Suomessa. Rikosprosessin kesto poliisin esitutinnan alkamisesta aina tuomioon asti voi olla kuukausia ellei vuosia. Tämä on kaikkien asianosaisten näkökulmasta kestämaton tilanne. Erityisesti nuorille vuosikin on pitkä aika odotella oikeuden päätöstä. Tuomioistuinlaitoksen työtilastojen¹⁸⁹ mukaan rikosoikeudellisissa asioissa oikeusprosessin kesto rikosilmoituksesta käräjäoikeuden ratkaisuun oli vuonna 2023 keskimäärin reilun vuoden, noin 14,5 kuukautta. Omaisuusrikoksissa kesto oli 17,3 kuukautta, henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa 21,5 kuukautta ja seksuaalirikoksissa 25 kuukautta. Käsittelyaika poliisilla oli keskimäärin 6,4 kuukautta eli reilut puoli vuotta. Esitutkinta kesti omaisuusrikoksissa keskimäärin noin 7,8 kuukautta, henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa 8,5 kuukautta ja seksuaalirikoksissa 11,3 kuukautta.

Lapsen oikeusturvaa on omiaan heikentämään se, että esitutkintaprosessi toimii vahvasti täysi-ikäisten näkökulmasta käsin. Nuorten rikosasioissa on tärkeää, että esitutkinta toimitetaan mahdollisimman nopeasti. Tällöin nuorelle jää ennalta estävässä mielessäkin tunne, että asioihin puututaan ja esitutinnan jälkeen kyetään tarjoamaan mahdollisia tukitoimia viipymättä. Jotta ylipäätään rikosprosessit nopeutuisivat ja nuorten etu toteutuu, on tutkittava myös syyttäjien toimia ja resursseja sekä selvitettävä, onko syyttäjissä riittävästi nuorten asioihin perehtyneitä osaajia.¹⁹⁰

Nuorella iällä rikosoikeusjärjestelmässä osallisena oleminen voi aiheuttaa laajamittaisia seurauksia, jotka kestävät aikuisikään asti. Muun muassa tilanteen pitkäkestoisuus sekä epävarmuus prosessin lopputuloksesta voivat aiheuttaa psyykkistä oireilua. Prosessin pitkäkestoisuus voi aiheuttaa ihmisessä kokonaisvaltaista väsymystä, syllisyyden tunnetta, itsetunnon heikkenemistä sekä kyynistymistä. Voidaan puhua oikeudenkäynti-uupumuksesta. Niin lapsilla kuin aikuisillakin merkittävä stressiin vaikuttava tekijä on tiedon puute siitä, mitä oikeusprosessin aikana tapahtuu.¹⁹¹

Poliisin olisi myös käytettävä pakkokeinoja monipuolisesti esitutkinnassa. Matkustuskielto on havaittu tehokkaaksi pakkokeinoksi esitutkinnassa. Matkustuskiellon ja tehostetun matkustuskiellon toteuttaminen vaatisi kuitenkin selvempää ohjeistusta ja sopimista lastensuojelun ja poliisin välillä. Vakavien rikosten ja rikoskierteessä oleviin epäiltyihin tulisi kohdistaa myös niin sanottuja kovia pakkokeinoja. Erityisesti sotkemisvaaraisissa erittäin törkeissä rikoksissa tarve pidättämisen kaltaiseen toimenpiteeseen saattaa tulla kysymykseen myös alle 15-vuotiaan epäillyn kohdalla. Tämä voitaisiin toteuttaa yhteistyössä lastensuojelun kanssa. Pelkkä sosiaaliviranomaisen toiminta ei ole riittävä näissä tilanteissa esimerkiksi ilmeisen hatkaamisvaaran

188 Vaasan yliopiston Lyhytvideot nuorten uutislähteenä -tutkimushankkeessa tarkasteltiin journalistisen ja faktapohjaisen tiedon välittämistä Tiktokissa. Hankkeessa on havaittu nuorten arvioivan Tiktokissa näkemäänsä sisältöä samalla vaativuudella kuin perinteisiä uutislähteitä. Jos Tiktokista löytyy mielenkiintoinen uutisaihe, sitä tutkitaan tarkemmin muista lähteistä. Nuoret ovat hankkeessa tehtyjen havaintojen perusteella terveen kriittisiä Tiktokin sisältöjä kohtaan siitäkin huolimatta, että se tarjoaa nopean ja viihteellisen tavan saada tietoa. Ks. Vaasan yliopisto 2024.

189 Tuomioistuinlaitos 2023.

190 Haikkola ym. 2019 Forss 2022.

191 Häkkänen-Nyholm 2017; Murray, Blokland, Farrington & Theobald 2017.

takia, jolloin myös vakavan rikoksen esitutkinta monesti vaarantuu. Tällä hetkellä sijoituksessa oleva lapsi voidaan eristää maksimissaan 24 tunniksi putkan kaltaisiin olosuhteisiin laitoksessa, mutta tämä päätös ei voi olla turvaamassa poliisin esitutkintaa, vaan sen tulee perustua lastensuojelullisiin näkökohtiin.

Nuoren henkilön (15–17-v.) vangitsemiskynnys esitutkinnassa on korkea ja käytäntö vaihtelee runsaasti jopa saman käräjäoikeuden sisällä. Erityisesti törkeiden rikosepäilyjen kohdalla esitutkintaviranomaisella on tarve rikoksen selvittämistä varten niin vaatiessa vaatia alaikäisiä vangittavaksi. Esimerkiksi esitutkinnan vaikeuttamisvaaran ollessa käsillä sen estämiseksi ei voida käyttää lastensuojelun keinoja turvaamaan tutkintaa. Matkustuskiellon molemmat muodot suurimmilta osin ovat tehottomia näissä tapauksissa. Rikollisen toiminnan jatkamisvaaran kyseessä ollessa painottuu lastensuojelun keinojen arviointi, mutta usein niiden vaikutus ei ole kovinkaan tehokas rikoskierteessä oleville.

Nuorisorangaistuksesta (1196/2004) annetun lain (1996/2004) 1 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistus sen mukaan kuin RL 6 luvun 10 a §:ssä (401/2015) säädetään. Kyseisen pykälän mukaan nuorisorangaistus on mahdollista ensinnäkin, jos sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja toisekseen ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Nuorisorangaistuksen 1.1 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Pykälän 2 momentin mukaan nuorisorangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä.

Nuorisorangaistuksen käyttö kuitenkin on käytännössä jäänyt vähäiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen tilastollisessa vuosikirjassa vuodelta 2022 todetaan, että nuorisorangaistusta suorittavien vähäinen määrä on pysynyt ennallaan. Vuonna 2022 nuorisorangaistusasiakkaiden päivittäinen keskimäärä oli seitsemän koko maassa. Keskimääräinen nuorisorangaistuksen pituus oli 6,9 kuukautta. Nuorisorangaistuksen käyttöä osaltaan vähentää sen varsin epäselvä asema seuraamusjärjestyksessä. Seuraamuslajina se tunnetaan heikohkosti. Sitä kuitenkin pidetään nuorisorangaistuksen tuntevien ja sitä käyttävien toimijoiden keskuudessa hyvänä ja merkityksellisenä nuoren elämäntilanteen kehittymisen ja nuoren muutostukemisen kannalta. Suomen hallitus onkin ilmaissut halunsa lisätä nuorisorangaistuksen käyttöä. Hallitusohjelman mukaisesti nuorisorangaistussäätelyä ollaan kehittämässä siten, että teon vakavuus korostuu nykyistä paremmin. Siihen voidaan esimerkiksi tuoda yhdyskuntapalvelun elementtejä. On esitetty, että jos nuorisorangaistuksen käyttöä halutaan lisätä ja nuorisorangaistuksen lainsäädännöllistä asemaa ja käyttöalaa selkiyttää, voisi harkita, olisiko nuorisorangaistuksen käyttöalaa syytä laajentaa rikoksiin, jotka nuori on tehnyt 18–20-vuotiaana tai voisiko nuorisorangaistuksen enimmäispituutta kasvattaa kahteen vuoteen ja asemoida nuorisorangaistus selkeämmin ehdollisen vankeusrangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliin, nuorille mahdollisesti tuomittavana lisäportaana ennen vankilaa. Lainsäädäntö mahdollistaisi jo erilaiset toimintamallit, mutta vakiintuneisiin toimintatapoihin voi olla vaikeampi vaikuttaa yksinomaan lainsoveltajien kouluttamisella ja ohjeistuksella. Lainsäädännön selkeyttäminen voi edesauttaa uusien toimintamallien hyväksymistä käytäntöön.¹⁹²

192 Ks. Hallitusohjelma 2023; Halén, Tuomala, Tyni & Laurila 2023; RISE 2023; Tilastokeskus 2024b.

Luvun 6 yhteenveto

- Nuorisorikollisuutta tulisi ehkäistä puuttamalla asioihin aktiivisesti ja ottamalla tilanne haltuun jo varhaisessa vaiheessa.
- On tärkeää tunnistaa vakavimpien sekä toistuvien rikosten tekijöitä ja kohdistaa resurssit erityisesti näiden nuorten tilanteeseen vaikuttamiseen.
- Nuorten rikosasioissa esitutkinta tulee toimittaa mahdollisimman nopeasti ja pakkokeinoja olisi käytettävä monipuolisesti.
- Poliisin keinoja vaikuttaa alle 15-vuotiaan rikolliseen käyttäytymiseen tulisi käyttää lastensuojeluviranomaisen keinojen kanssa yhtäaikaisesti.
- Nuorisorikostutkijat, ankkuri ja mahdolliset tulevaisuudessa toimivat projektit tulee olla mieluiten samassa tilassa ja saman työnjohdon alaisuudessa.
- Ankkuritoiminta ja hoitoonohjaus tulisi priorisoida niin, että toimintaa tehdään tietojohtoisesti ja keskitytään niihin henkilöihin, jotka eniten huolta-aiheuttavia.
- Tiedonvaihtoon liittyvät ongelmat vaikeuttavat viranomaisyhteistyötä.
- Paikallispoliisissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota nuorisorikostutkintaryhmien perustamiseen tai ylläpitämiseen.
- Sellaisten rikosasioiden, joiden yksi tai useampi osallinen on alle 18-vuotias, tutkinta tulisi keskittää tutkijoille, joilla on tarvittavaa erityisosaamista.
- Nuorisorikollisuuden tilannekuvan ylläpitäminen on keskeistä ja sitä tulee jakaa sekä sisäisesti että ulkoisesti.
- Kouluyhteistyö on poliisille tärkeää. Poliisin olisi tärkeää jalkautua paitsi kouluihin, myös ulkomaalaistaustaisten tilaisuuksiin.
- Poliisin on tuettava toimenpiteitä strategisella viestinnällä. Sosiaalisessa mediassa tehtävä poliisityö on merkittävää nuorten tavoittamiseksi, rikosten selvittämiseksi ja oikean informaation jakamiseksi.
- Poliisin on ennalta estävässä työssään pystyttävä vaikuttamaan yhä paremmin vanhempiin yhteistyössä sosiaali-, nuoriso- ja koulutoimen kanssa.
- Alle 15-vuotiaiden rikostapauksia voisi ohjata enemmän suoraan sovitteluun ilman tarvetta rikosilmoitukselle.
- Nuorisorangaistus on vähän käytetty, mutta hyväksi koettu seuraamuslaji, jota tulisi hyödyntää aiempaa enemmän.

7. YHTEENVETO

Nuorten ikäryhmistä käytetään myös hyvin erilaisia jaotteluita eri laeissa ja viranomaisissa. Lainsäädäntö asettaa runsaan määrän erilaisia vaatimuksia eri ikäisille nuorille esimerkiksi rikosprosessin osalta. Miten asia tulee käsitellä ja millaisia toimenpiteitä voidaan esimerkiksi esitutkinnassa toteuttaa. Myös nuorisoriikollisuus, joka on yhtenä Suomen nykyisen hallitusohjelman painopisteenä, määritellään hyvin erilaisilla tavoilla eri konteksteissa. Nuorisoriikollisuus ilmiönä on jatkuvasti ja nopeasti muuttuva. Uusia rikosten tekemuotoja ja ilmiöitä tulee poliisitoiminnassa vastaan jatkuvasti. Suomessa on poliisiyksiköissä erilaisia toimintaympäristöjä ja osittain siten myös erilaisia haasteita. Kokemukset ja näkemykset voivat vaihdella niin alueellisesti kuin myös yksiköiden sisäisesti eri toimintasektoreiden välillä. Nuorisoriikollisuudessa hyvin todennäköisesti esiintyvät alueelliset erot saattaisivat muuttaa tilannekuvaa ja sitä kautta mahdollisia johtopäätöksiä. Tässä raportissa kuitenkin on pitäydytty aluetarkastelussa riskialueatasolla aiempien poliisin julkaisujen viitoittaman linjan mukaisesti.

Keskustelu nuorisoriikollisuudesta johtaa usein moraalipaniikkiin. Kovempaa kuria ja ankarampia seuraamuksia kaivataan. Toisaalta tietoa on jo jokseenkin runsaasti siitä, kuinka kehittyvän yksilön käytöstä ohjataan myönteiseen suuntaan esimerkiksi positiivista käytöstä vahvistamalla. Rankaisevat keinot ovat haitallisia riippumatta kasvuympäristöstä tai iästä. Julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa kuitenkin haetaan ratkaisuja nopeasti toteuttavista ja edullisista toimenpiteistä. Tutkitusti toimivien käytäntöjen rinnalle tuodaan uusia hankkeita ja menetelmiä, joiden tehokkuudesta ei ole olemassa vahvaa tutkimuksellista näyttöä.¹⁹³

Kun rikollisuudesta tyypillisesti kerrotaan tekijän sekä uhrin näkökulmasta ja samanaikaisesti yhteiskunnallinen konteksti sivuutetaan, tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että monimutkaisten rikoksia ehkäisevien ratkaisuvaihtoehtojen ja toimenpiteiden hahmottaminen on vaikeaa. Nuorisoriikollisuuteen ei ole helppo nopeita ja tehokkaita ratkaisuja. Moniulotteisiin ilmiöihin ja kysymyksiin ei ole yksinkertaisia vastauksia. On aiheellista huomioida, että nuorten ryhmäkäyttäytymiseen liittyvät rikollisuusongelmat voivat sisältää uusia piirteitä. Uusiin rikollisuuden haasteisiin ei välttämättä voida vastata entisin keinoin ja toistamalla vanhoja oppeja. Nuorisoriikollisuutta tulisi lähtökohtaisesti ehkäistä puuttamalla asioihin aktiivisesti ja ottamalla tilanne haltuun jo varhaisessa vaiheessa. Poliisin rikostorjunnan ja rikosoikeusjärjestelmän rankaisevilla toimilla on mahdollista puuttua nuorten rikollisuuteen, mutta painopisteen tulisi olla ennaltaehkäisyssä, mikäli halutaan välttää inhimillisiä kärsimyksiä ja säästää kustannuksia. Yhtä pikaratkaisua nuorisoriikollisuuden ehkäisyyn ei ole olemassa, vaan kyse on pitkäjänteisestä työstä kouluissa, kodeissa, sosiaalipalveluissa ja poliisissa. Ennaltaehkäisyä ja tehokasta puuttumista rikoksiin tarvitaan. Poliisin ja lastensuojeluviranomaisten tulee lähtökohtaisesti käyttää ennalta estäviä toimia pyrittäessä välttämään nuoren rikoskierteen syntyminen. Toisinaan kuitenkin vastaan tulee tilanteita, joissa nämä tukitoimet eivät ole riittäviä. Jos ennalta estävät rikosensorjuntatoimet eivät riitä, porukoihin ja jengeihin päästään kiinni järjestelmällisellä, monialaisella toiminnalla, useamman organisaation yhteistyön ja erityisosaamisen kautta.¹⁹⁴

Tämä analyysiraportti on laadittu, jotta kyettäisiin ymmärtämään entistä paremmin nuorisoriikollisuuden piirteitä. Poliisi haluaa herättää ja käydä yhteiskunnallista keskustelua nuorisoriikollisuudesta ja sen vaikutuksista. Analyysi on tarkoitettu paitsi poliisitoiminnan suunnittelun tueksi koko poliisiorganisaation henkilöstölle, myös laajemmin nuorisoriikollisuudesta käytävän yhteiskunnallisen keskustelun taustaksi. Raportissa on käytetty lähteenä poliisin omia tietolähteitä, tutkimuskirjallisuutta sekä medialähteitä. Näin mukaan on saatu teoriapohjaa, käytännönläheisyyttä, mutta myös ajan kohtaisuutta. Vanhempia lähteitä on mukana osoittamassa nuorisoriikollisuuden olleen keskustelun ja huolenaiheen kohteena jo vuosikymmenten

193 Ks. Laajasalo 2022.

194 Ks. Koskela 2009; Kilpeläinen 2020; Kivivuori 2023a; Mikkonen 2023; Sambou ym. 2023; Turka & Saarholm 2023.

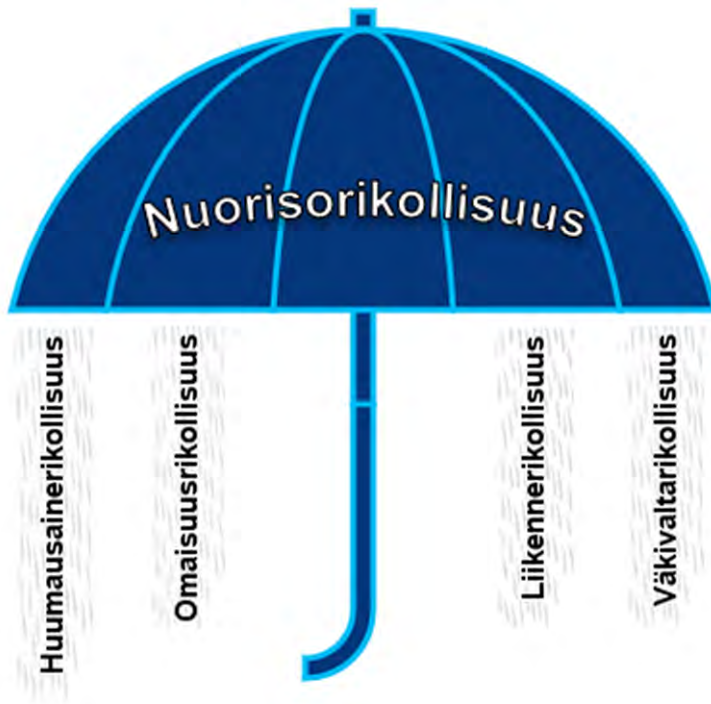
ajan. Esimerkiksi peruskoulua markkinoitiin Suomessa 1970-luvulla iloisena kouluna, mutta sen kuitenkin raportoitiin pian olevan syvässä kriisissä. ”Koulu on välitön osa tätä ihmiskuntaa, kulttuuria ja yhteiskuntaa, jotka kaikki ovat vakavassa kriisissä, yhtä kaikki totaalisen tuhon alaisia.” Nuorison levottomuus ja väkivalta alkoi nousta otsikoihin vuosikymmenen puolivälissä. Verisiä tappeluita käytiin koulujen piholla ja opettajiakin hakattiin silloin tällöin.¹⁹⁵ Voidaan pohtia, onko poliisi saanut oppeja nuorisoriikollisuuden ehkäisyyn menneiden vuosikymmenten aikana. Onko poliisitoiminnallisia toimenpiteitä arvioitu ja tutkittu missään vaiheessa? Millaiset toimet ehkäisevät nuorisoriikollisuutta?

Tutkimukselle on tarvetta tänäkin päivänä. Hyvän kriminaalipolitiikan tekeminen edellyttää eri asteista tietoa. Kriminaalipolitiikan tulisi olla Suomessa tutkimukseen ja näyttöön perustuvaa. On tiedettävä, kuinka yleinen ja vahingollinen jokin rikos on kyseessä ja millaisiin riskitekijöihin tulee puuttua, että rikokset vähenevät. Mitään keinoja ei tulisi ottaa käyttöön vain sen takia, että ne olisivat poliittisesti houkuttelevia, vaan siksi, että niille olisi tutkimuksessa tukea. Lisäksi olisi hyvä tutkia eri keinojen vaikuttavuutta. Suomessa pelotevaikutuksia on tutkittu verrattain vähän. Juristiutisten haastatteleminen nuorisoriikollisuuden asiantuntijoiden mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa on laajana ongelmana, että tehdään uudistuksia, mutta ei tutkita niiden vaikutuksia. Silloinkin, kun hyväksi havaituista keinoista on tutkimusnäyttöä, sitä ei välttämättä käytetä. Yksi haaste on se, että seurantatutkimukset kestävät vuosia ja vaativat pitkäjänteisyyttä. Kriminologien mukaan perinteisten riskitekijöiden rinnalle tarvitaan uutta tutkimusta juuri viime vuosina lisääntyneistä rikollisista teoista. Tutkimuksellisesti kiinnostavaa rikosmäärien ohella on tieto esimerkiksi rikosten tapahtumapaikoista ja epäiltyjen taustoista. Toisaalta on niin, että ihmisten käyttäytyminen ei ole tiedosta kiinni, eikä sitä yksin tiedolla muuteta, vaan tarvitaan myös tunnetta. Ihmisten käyttäytymisen muuttamiseksi tarvitaan keskinäistä arvostusta, luottamusta ja turvallisuutta.¹⁹⁶

Analyysi osoittaa, että nuorisoriikollisuus toimii ikään kuin sateenvarjoterminä, jonka alle mahtuu hyvin monentyyppistä rikollisuutta: liikenne-, omaisuus-, väkivalta-, huumausainerikollisuutta ja niin edelleen (kuva 25). Perinteisesti nuorten rikoksina tarkastelussa ovat erilaiset omaisuus- ja väkivaltarikokset. Vaikka esimerkiksi ryöstöt ja pahoinpitelyt ovatkin nuorisopainotteisia rikollisuusmuotoja, joukkoon sopii myös liikenteessä tapahtuvaa rikollisuutta ja viranomaisiin, erityisesti poliisiin kohdistettavia rikollisia tekoja. Esimerkiksi nykyisin suosituissa ”miittitapahtumissa” (mopomiittit ja autoilijoiden kokoontumisajot) monet rikokset sekoittuvat, kun poliisi joutuu puuttumaan moniin erilaisiin rikollisiin tekoihin tapahtumien aikana. Viranomaisauktoriteetin kyseenalaistamisen yleistymisestä on ollut havaittavissa selviä merkkejä poliisin työtehtävissä. Viranomaisia kohtaan tehtyjen rikosten osalta rikosepäilyt ovat viime vuosina huomattavissa määrin keskittyneet nuoriin. Virkamiehen väkivaltaisten vastustamisissa nuorten suhteellinen osuus kaikista rikosepäilyistä oli vuonna 2023 peräti lähes kolmannes.

195 Ks. Pöyhönen 1976; Kun Suomi muuttui... 2023. Nuorisoriikollisuuskeskustelun tueksi poliisi on lähettänyt kaikille Suomen reilulle kahdelle tuhannelle ala- ja yläasteelle kampanjajulisteen, jossa muistutetaan, että kiusaamiseksi mielletty teko onkin usein itse asiassa rikos. Poliisi 2024c.

196 Ks. Ojanen 2022; Hallikainen & Airasvirta 2023; Korhonen 2023; Eskola 2024. Eläköitynyt syyttäjä *Eija Velitski* on lehtihaastattelussa osoittanut turhautumisensa lyhytjänteisyyteen – siihen, että työryhmä toisensa jälkeen asetetaan ”keksimään pyörä uudelleen”. Hankkeet ovat usein määräaikaista, ja ne on perustettu erillisen määrärahan turvin. Määräraha kuitenkin ei yleensä riitä saatujen tulosten analysointiin. Jopa hyviksi koetut toiminnat lopetetaan ja sitten kaikki aloitetaan taas uudestaan nollassa. Velitskin mukaan nuorisoriikollisuuden torjumisessa ongelmana ei kuitenkaan ole yrittämisen puute, sillä eri viranomaisilla, kansalaisjärjestöillä ja vapaaehtoisilla on kymmeniä rinnakkaisia, sinänsä hyviä hankkeita. Koordinaatio ja kokonaisvastuu kuitenkin puuttuu. Ks. Reinboth 2023.

Kuva 25. Nuorisirikollisuus ”sateenvarjoterminä” usealle rikollisuuslajille.

Analyysin perusteella omaisuusrikollisuus muodostaa yksistään puolet alle 15-vuotiaiden nuorisirikollisuudesta, Tähän sisältyy myös ryöstörikollisuus. Nuorilla henkilöillä ja täysi-ikäisyyteillä eli 15–20-vuotiailla omaisuusrikollisuuden ohella liikennerikollisuus korostuu yleisenä rikollisuuden lajina. Alle 15-vuotiailla henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten sekä muiden rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten, kuten toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidon ja kunnianloukkausten, osalta rikosepäilyissä on ollut tasaista kasvua jo vuosia. Väkivallantekojen lisääntymisen osalta on vaikea arvioida, onko taustalla esimerkiksi ilmoitusalttiuden kasvu, rikoskäyttäytymisen yleistyminen vai molemmat¹⁹⁷.

Tämä todennäköisesti vaikuttaa vahvasti myös siihen havaintoon, että viime vuosina rikosepäilyt 15–20-vuotiailla ovat keskittyneet harvemmin asutuille alueille, maaseutumaisiin kuntiin, kun taas alle 15-vuotiailla rikosepäilyjä on tullut ilmi yleisimmin kaupunkimaisissa kunnissa ja isoissa kaupungeissa. Käytännössä siis mitä nuorempien rikosepäilyistä on kyse, sitä vahvemmin ne keskittyvät kaupunkialueille. Sosiaalisten kontekstien ymmärtäminen onkin erityisen tärkeää, kun keskitytään lapsiin ja nuoriin, jotka kasvaessaan liikkuvat yhä enemmän asuinalueensa ulkopuolella kouluympäristöissä, puistoissa ja kaupunkien keskusta-alueilla.¹⁹⁸

Nuorten rikollisuudessa sosiaalinen media ja kännykkä näyttelevät merkittävää roolia. Kännykkä voi toimia esimerkiksi väkivaltarikollisuudessa niin rikoshyötynä arvokkaiden puhelinten ryöstöissä kuin myös rikosentekovälineenä. Nuorten kuvatessa videoita tilanteista, joissa toista nuorta pahoinpidellään, nöyrytetään, loukataan kunniaa tai saatetaan seksuaalirikoksen asianomistajan asemaan, ei ymmärretä, että kännykkä on rikosentekoväline ja sen voi myös alle 15-vuotias menettää valtiolle.¹⁹⁹

197 Hinkkanen 2024.

198 Janssen, Weerman & Eichelsheim 2016; Wikström 2010; Wikström & Sampson 2003.

199 Kuolettavaan väkivaltaan painottuen on todettu, että väkivallantekojen suoratoisto asettaa perinteisen sekä sosiaalisen median seuraajat rikoskumppaneiksi ja sijaistodistajiksi kollektiivisen katselemisen kautta. Ks. Sumiala 2022. Herääkin kysymys, voidaanko samaa ajatusta ehkä jossain määrin soveltaa myös nuorten tekemien väkivallantekojen videointiin, jakamiseen ja katselemiseen.

Sosiaalisen median palvelut auttavat nuoria verkostoitumaan sekä muodostamaan yhteisöjä, joissa itse vuorovaikutusta ja sisältöjen tuottamista ei voi enää erottaa toisistaan.²⁰⁰ Digitaaliset alustat ja sisällöt ovatkin luontevia osia nuorten elämää. Sosiaalisen median mahdollisuudet kätkeytyvät siihen, että erilaisten verkostojen kautta on mahdollista kokea kuuluvansa johonkin uuteen, arvaamattomaan ja jopa merkittävään. Sosiaalinen media on lisännyt sosiaalista vertailua. Kun sosiaalisen median alustoilla kerrotaan päivän kuulumisista, niin samalla osoitetaan, että kaikki ovat ajassa kiinni. Nuoret rakentavat identiteettiään vertailemalla omaa elämänsä toisten elämään. Ei ole siis aivan yhdentekevää, millaisista mediasisällöistä lapset ja nuoret, samoin kuin aikuisetkin, ammentavat elämänsä rakennusaineita.²⁰¹ Poliisi on sosiaalisessa mediassa, strategisella ja operatiivisella tasolla, koska poliisi on siellä missä ihmisetkin ovat. Tulevaisuudessa poliisin on panostettava tähän vieläkin enemmän, sillä sosiaalisella medialla on suuri vaikutus nuoriin.

Tutkimusten mukaan lapset ja nuoret saattavat viettää digitaalisen median äärellä jopa lähemmäs 40 tuntia viikossa. Suomen Kulttuurirahaston käynnistämässä ja rahoittamassa sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton tuottamassa Digitutkijat-hankkeessa tuetaan koulujen ja kotien mediakasvatustyötä. Hankkeessa järjestetään muun muassa osallistavia työpajoja 4.-luokkalaisille sekä valtakunnallisia verkkovanhempainiltoja ja webinaareja ammattilaisille. Kouluille maksuttomissa työpajoissa tuetaan lasten kykyä lukea erilaisia mediasisältöjä ja ymmärtää mediaympäristöjä. Työpajat vahvistavat lasten kykyä toimia digitaalisissa medioissa turvallisesti ja vastuullisesti, omaa ja muiden hyvinvointia tukevalla tavalla. Tavoitteena on tavoittaa 75 prosenttia ala- ja yhtenäiskouluista. Työpajat käynnistyvät maaliskuussa 2024.²⁰²

Nuorten rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat yksilön ja yhteisön ominaisuudet. Jokainen nuori on yksilö, ja ongelmiin on yksilölliset syyt. Avain on nuoren kohtaamisessa. Nuori tarvitsee jonkun, jonka hän hyväksyy ja joka on kiinnostunut hänestä. Monen nuoren käytös muuttuu heti, kun he huomaavat, että heitä ei vain pompotella paikasta toiseen. Yksikin turvallinen aikuinen lapsen tai nuoren elämässä saattaa olla käänteentekevä. Kun poliisi ja muut rikosprosessin toimijat tulevat nuoren elämään, nuoren elämässä on jo tapahtunut paljon, mutta paljon on vielä tehtävissäkin.²⁰³

Niin poliisissa kuin nuorisotyössä nähdään, että vanhempien olisi hyvä seurata oman nuoren liikkumisia, millaisessa seurassa nuori aikaa viettää ja mihin aikaan, sekä myös sosiaalisen median käyttöä. Toisaalta vanhemmat saattavat huolestua lapsensa käyttäytymisestä, joka on joko liian hyvää tai liian huonoa. Lapselleen vain hyvää tahtovat vanhemmat voivat ylihuolehtia tai ylidiaosoida omaa lastaan.²⁰⁴ Käytännössä vanhempien asenteet ovat vahvasti näkyvissä poliisin arjessa, esimerkiksi liikennevalvonnan yhteydessä.

Suomalainen yhteiskunta tavoittaa jokaisen lapsen peruskoulun kautta. Peruskouluikäisten tietoihin ja taitoihin tulee vaikuttaa, ennen kuin riskikäyttäytyminen etenee liian pitkälle.²⁰⁵ Alakäisten rikosepäilyjä tulee analyysissä havaitulla tavalla poliisin tietoon tyypillisimmin alkusyksystä eli koulujen lukuvuoden ensimmäisten kuukausien aikana. Poliisin on tuettava kouluja ja yhteistyössä puututtava nuorten aiheuttamiin häiriötilanteisiin. Kouluilla on omia keinoja ja kurinpidollisia toimia, mutta niitä ei välttämättä uskalleta käyttää, koska virheellisesti yhä luullaan niiden olevan kaksoisrangaistuksia poliisin tai oikeuslaitoksen toimenpiteiden kanssa. Nuorten ja lasten väkivaltarikollisuuden merkitystä ja kasvua vähätellään, kun aikuiset ja myös viranomaiset puhuvat ”kiusaamisesta” tai koulukiusaamisesta, ehkä pitkään jatkuneesta sellaisesta. Tosiasiassa kiusaamisen taustalla on pitkään jatkuneita jopa törkeitä rikoksia – pahoin-

200 Ojanen 2022.

201 Ks. Hakala 2023.

202 MLL 2024b.

203 Ks. Wikström & Sampson 2003; Hämäläinen 2021; Eskola 2022; Hämäläinen 2023.

204 Ks. Lauriala 2023; Sonkajärvi 2023; Duodecim 2023.

205 Sisäministeriö 2023.

pitelyjä, kunnianloukkauksia, pakottamista, kiristystä, kotirauhan rikkomisia sekä näiden törkeitä tekemuotoja. Kiusaaminen-sanan käyttäminen luo tälle toiminnalle suojaavan sateenvarjon, jonka alla aikuiset vähättelevät puhekielessä tätä vaarallisen ja vakavan rikollisuuden muotoa.

Julkisessa keskustelussa nuorisoriikollisuudesta voi saada vääränlaisen kuvan, jos uutisoinnissa keskitytään vain määrättyihin, jokseenkin harvinaisiin ja vakaviimpiin rikollisuusmuotoihin. Rikos- ja tekijälähtöisen näkökulman lisäksi on tärkeää muistaa uhrinäkökulma sekä tekijän kaveripiiri, joka nykypäivänä yhä useammin on vaikuttamassa rikosten tekemiseen. On myös hyvä muistaa, että uutisotsikoiden takaa ei aina löydy käytöshäiriöistä nuorta. Elämishakuinen nuori ottaa riskejä, tekee virheitä, hakee hyväksyntää kavereiden kanssa ja kokeilee erilaisia asioita kuin yksin ollessaan. Nykypäivänä kaveriporukat ovat yhä vahvemmin eriytyneet siten, että joissakin porukoissa tehdään paljon erilaisia rikollisia tekoja, toisissa puolestaan ei lainkaan. Nuorisoriikollisuudessa siis näkyy yhä vahvemmin polarisaation kasvu.²⁰⁶

Poliisin kuuluu viestinnässään mitoittaa ilmiöt ja asiat oikeille paikoilleen. Liikenne on osa elämää ja lähes jokaisen suomalaisen arkea. Liikenteessä tapahtuu paljon tavallisia ihmisiä uhkaavia asioita ja rikoksia, joita ei kuitenkaan pelätä. Sen sijaan harvinaiset ja vakavat teot saavat paljon näkyvyyttä. Väkivaltaiset teot saavat näkyvyyttä ja herättävät ymmärrettävästi huolta eikä niitä tai muitakaan suunnitelmallisia toisen vahingoittamiseen tai omaisuuden haltuun ottamiseen liittyviä tekoja ole aihetta vähätellä. Eri rikollisuusmuotoja on vaikea vertailla keskenään. Moni liikennerikos paljastuu poliisin aktiivisen valvonnan ansiosta, mikä on huomioitava rikostilastoja tarkasteltaessa. Toisaalta liikennevalvonta, keskeisenä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden alaan kuuluvana poliisin tehtävänä, on myös paljon muuta kuin vain liikenteen valvontaa, sillä sitä kautta on mahdollista päästä myös muunlaisen rikollisuuden ja jo tapahtuneiden tekojen jäljille. On huomattava, että moni rikoskierre voi myös lähteä liikenteelle liikenteessä tapahtuvista rikkomuksista eli tällainen teko voi toimia merkinä mahdollisesti jo taustalla olevista muista ongelmista tai tulevista rikoksista. On todettu, että onnettomuustutkinnassa kuolonkolarien taustalta paljastuu usein kuljettajan riskinottoon ja laajemminkin muuhun elämänhallintaan liittyviä ongelmia, kuten päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia.²⁰⁷

Poliisin viesti nuorille – ja kaikille ihmisille – on aina, että rikoksilla on seurauksia, jotka voivat olla vakavia. Rikoksista tulisi puhua nuorille niiden oikeilla nimillä. Rikoksiin ja rikollisiin tekoihin syyllistyneiden lasten ja nuorten täytyy kokea se, että vääristä teoista seuraa aina rangaistus. Helmikuussa 2024 on käyty julkista keskustelua siitä, mihin nuorisoriikollisuutta koskeviin näkemyksiin ja tietoihin voi luottaa. On todettu, että erilaiset kyselytutkimukset, valtakunnalliset kokonaisrikollisuuden seurantajärjestelmät ja rikollisuuden osoittimet soveltuvat paremmin kuvaamaan muutoksia tavallisten nuorten käyttäytymisessä, kun taas poliisin tilastot ovat käytökelpoinen lähde todella vakavan rikollisuuden mittaamiseksi. Piilorikollisuuden määrä, jota ei tilastoista näy, vaihtelee muun muassa rikollisuusmuodon mukaan, mutta toki se etenkin lievemässä nuorisoriikollisuudessa on erittäin runsasta. Kyselytutkimusten tiedot ja rikostilastot pikemmin täydentävät toisiaan kuin korvaavat toisensa. Rikostilastoista saa lopulta kohtalaisen yleiskuvan nuorisoriikollisuudesta, mutta haasteena on lievempien rikosten ja rikollisten tekojen todennäköinen puute ja myös se, että tilastoissa käsitellään tapauksia massana ja yksityiskohdat jäävät helposti piiloon. Yksittäisten tapausten tarkemmat teonpiirteet ja muodot eivät käy ilmi tilastotiedoista. Tilastot kuvaavat vain ilmiön numeerista olosuhdetta ja jotain olennaista jää tällöin kertomatta ja ymmärtämättä. Jokaisen numeron takana on aina useita ihmiskohtaloita, niin rikosentekijöitä kuin rikosten uhreja ja heidän lähipiiriään. Rikoksen tekijöiden ja tekojen taustalla moninaisia syitä eikä kahta samanlaista rikosentekijää ja rikosta ole. Lisäksi on huomioitava, että erilaiset tilastoista havaittavat muutokset voivat olla seurausta monista

206 Ks. Laajasalo 2022; Kivimäki 2024.

207 Ks. Sutela & Rissanen 2023a: OTI 2023; Katajamäki 2024.

seikoista, kuten muutoksista tietojärjestelmissä, lainsäädännössä, ilmoitusalttiudessa tai itse rikollisuudessa. Nykypäivänä esimerkiksi ilmoitusalttiuus (tai -herkkyys) on entistä korkeampi eli toisin sanoen kotona ja koulussa erittäin todennäköisesti tehdään rikosilmoituksia poliisille yhä herkemmin entistä lievemmistäkin teoista eikä niitä enää selvitetä koulussa tai kotona niin sanotusti talon sisäisesti. Pienemmätkin tönäisyt ja kiinni tarttumiset toiseen tulkitaan väkivalaksi, mikä ei vuosia sitten olisi tullut mielenkään.²⁰⁸

Viranomaisten viestintä saattaa yhtäältä ennalta estää rikoksia, mutta toisaalta nykyisessä väkivaltakulttuurissa myös yllyttää useampia nuoria väkivallan käyttöön saadakseen mainetta. Väki-valtaan, teräaseisiin, ryöstöihin sekä häiriökäyttäytymiseen liittyvä uutisointi saattaa pahimmillaan lisätä pelkoa nuoria kohtaan, leimata eri kieli- ja kulttuuritaustaisia nuoria sekä yhteisöjä tai lisätä vastakkainasettelua aikuisten ja nuorten kesken. Poliisiin tulee viestiä ja kertoa rikollisuudesta, mutta samalla pyrkiä taklaamaan yllä esitetyt riskit. Rikospaniikin ehkäisemiseksi nuorten rikoksista uutisointiin voidaan vaikuttaa, jos poliisilla on ajantasainen tilannekuva alueensa tilanteesta ja nuoria koskevista rikoksista tehdään ajantasaista analyysiä. Yhteinen tilannekuva poliisiin sisällä ja sidosryhmien kanssa auttaa erityisesti niissä tilanteissa, joissa media tiedustelee ilmiöihin liittyvistä asioista lukuisilta eri tahoilta.

Tavoite on, että tulevaisuudessa poliisihallinnossa tullaan tekemään nyt toteutettua tarkempaa ja yksityiskohtaisempaa analyysiä erilaisista rikollisuusilmiöistä PANDA-mallin mukaisesti. Tässä tarvitaan poliisin eri toimintasektoreiden ja sidosryhmien välistä yhteistyötä. Jatkoanalyysit voivat myös kohdentua ennakoivaan poliisitoimintaan²⁰⁹, kuten partioiden toimintaa ohjaavaan paikka-aika-analyysiin. Se mitä voidaan toteuttaa, riippuu paljon datan saatavuudesta. Tavoitteena on, että analyysiä tehdään myös alueellisesti laitosten ATI-toiminnoissa. Niin tästä analyysistä kuin myös tulevista raporteista esiin tulevat uudet kysymykset toimivat toivottavasti tulevaisuudessa Poliisiammattikorkeakoulun työelämälähtöisten opinnäytetöiden tutkimuskysymyksinä.

Valvontaa on tärkeää kohdentaa tietojohtoisesti oikeaan aikaan ja paikkaan. Valvontaa tulisi kohdentaa niihin kohteisiin, joissa poliisin sekä sidosryhmien perusteella nuorison toiminta on tässä mielessä rikos- ja häiriömielessä aktiivisinta (esim. koulujen piha-alueet). Poliisin toimenpiteiden kannalta on huomioitava, että merkityksellisin aika tehdä poliisin ennalta estävää työtä on se sama ajankohta, jolloin poliisilla on eniten hälytystehtäviä. Hälytystehtävien vaatimukset vievät sen henkilöstön työpanoksen, jota pitäisi käyttää myös ennalta estäviin tehtäviin. Valvontaa on myös kohdennettava niihin henkilöihin, jotka lukeutuvat niin sanottuun rikollisten kovaan ytimeen ja ylipäätään niihin, joilla on madaltunut kynnyksyys syyllistyä rikoksiin. Myös kaveripiiriin vaikuttaminen on tärkeää työtä, jossa muun muassa viestinnällä on oma roolinsa. On sitten kyse väkivallan kuvaamisesta tai liikenteessä kaahaamiseen kannustamisesta, on pohdittava mahdollisia toimenpiteitä, joilla näihin varsinaisten tekijöiden ympärillä oleviin nuoriin voitaisiin vaikuttaa.²¹⁰

Poliisihallinnossa olisi aiheellista pohtia, voisiko hälytystehtävien priorisoinnissa olla mahdollisuus nostaa nuoriin liittyvät tehtävät korkeammalle tasolle siten, että esimerkiksi nuorten väkivaltarikollisuuden tai levottoman kokoontumisen aiheuttama hälytystehtävä tai valvonta priorisoitaisiin korkeammalle tasolle kuin esimerkiksi omaisuusrikosten. Lisäksi voitaisiin pohtia, tulisiko poliisin työaikaa kohdentaa enemmän nuorten ja maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn kuin aineellisten vahinkojen torjuntaan? Tulisiko poliisin työaikaa vielä paremmin koh-

208 Ks. Kilpeläinen 2020; Haapakangas & Kaakinen 2023; Kivimäki 2024; Savolainen 2024.

209 Pohjimmiltaan ennakoiva poliisitoiminta voidaan nähdä työvälineenä, joka hyödyntää tilastollista analyysiä sen ennakoinnissa, missä ja milloin rikoksia tulevaisuudessa tapahtuu. Ks. lisää Hardyns & Rummens 2018.

210 Kouluväkivallan osalta on todettu, että niin sanotun vahvistajan roolissa olevia tulee hyödyntää pyrittäessä tekemään loppua väkivaltaisista teoista. Jos vahvistaja (kuten tapahtuman kuvaaja) osoittaa paheksuvansa väkivaltaisesta toiminnasta eikä toimi ”yleisönä”, ei väkivaltaisessa toiminnassa ole ehkä enää järkeä varsinaiselle tekijällekään. Vahvistajan roolissa on havaittu toimivan jopa noin viidesosa kaikista luokkayhteisön oppilaista. Ks. Salmivalli 1999.

dentaa tunnistamaan nuorten syrjäytymistä ja rikolliseen elämäntapaan ajautumista? Rikokseen syrjäytymisen perustyö tehdään varhaisessa vaiheessa, ennen kuin rikoksia tapahtuu. Haasteena on näiden syrjäytymisvaarassa olevien lasten tunnistaminen ja oikeiden toimenpiteiden kohdistaminen niihin yksilöihin, jotka tekevät valtaosan rikoksista.

Tulevaisuudessa on huolehdittava siitä, että poliisilla on tarvittava osaaminen toiminnassa nuorten rikosentekijöiden kanssa siten kuin vuonna 2019 voimaan tullut lapsidirektiivi edellyttää. Alle 18-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä kohtaavilla poliiseilla on oltava riittävä osaaminen esimerkiksi lapsipsykologiasta ja kuulustelusta. Nuoren tekijän ammattitaitoisella kohtelulla vaikutetaan hänen tulevaisuuteensa ja edistetään hänen mahdollisuuksiaan elää rikoksetonta elämää.²¹¹

211 Sisäministeriö 2019.

LÄHTEET

Aaltonen, Mikko: Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 2010/3, s. 220–247.

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Vihunen, Riitta & Vilén, Marika: Nuoren aika. 2. uudistettu painos. Wsoy 2003.

Aapola-Kari, Sinikka (toim.): Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriö, valtion nuorisoneuvosto, valtion liikuntaneuvosto, Nuorisotutkimusseura 2023. <https://tietoaanurista.fi/julkaisut/nuorten-vapaa-aikatutkimukset/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2022/>.

Aarnio, Maria: Puhelin nakertaa lasten ja nuorten elämää – voiko keskittymiskykyä palauttaa? Lääkäri kertoo, mitä tekisi toisin. *MTV Uutiset* 11.2.2024. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/puhelin-nakertaa-lasten-ja-nuorten-elamaa-voiko-keskittymiskyky-palauttaa-laakari-kertoo-mita-tekisi-toisin/8862512#gs.4uxww6> (luettu 12.2.2024).

Abraham, Jonatan & Ceccato, Vania: Crime and safety in rural areas: A systematic review of the English-language literature 1980–2020. *Journal of Rural Studies* 94 2022, 250–273.

Alanko, Markus, Kinnunen, Aarne, Piispa, Minna & Sambou, Saija: Rikoksentorjuntatyön tehostaminen Suomessa – Esitys rikoksentorjunnan organisoinnista ja nuorisoriikollisuuden vähentämisen koordinoinnista. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2023:30. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165062> (luettu 6.10.2023).

Alanne, Joonas: Näitä nuoret ryöstävät toisiltaan – Rikostilastot paljastavat karmean totuuden. *Iltalehti.fi* 3.6.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/c8d680f5-e13e-4a54-8e0c-6d7b26738c68> (luettu 10.10.2023). (2023a)

Alanne, Joonas: Karu ilmiö paljastui, kun koulut alkoivat. *Iltalehti.fi* 30.8.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/6464025c-1efb-47fo-8bf8-8a6d4992c80e> (29.9.2023). (2023b)

Ankkuritoiminnan käsikirja. Sisäministeriön julkaisu 2022:40. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164528>.

Anttila, Inkeri: Nuori lainrikkoja. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu B-sarja N:o 53. Werner Söderström Osakeyhtiö 1952.

Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik: Kriminologia ja kriminaalipolitiikka. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu B-sarja N:o 194, 1983.

Anttonen, Marika: Onko tässä ratkaisu kouluväkivaltaan? Kymmenissä kouluissa otettiin käyttöön uusi malli, joka hyödytti hakkaajat: ”Yksikään ei ole uusinut tekoaan”. *Yle Uutiset* 25.9.2020. <https://yle.fi/a/3-11560824> (luettu 22.1.2024).

Boers, Klaus, Reinecke, Jost, Seddig, Daniel & Mariotti, Luca: Explaining the development of adolescent violent delinquency. *European Journal of Criminology* 7(6) 2010, s. 499–520.

Bäckman, Olof & Nilsson, Anders: Pathways to Social Exclusion – A Life-Course Study. *European Sociological Review* 27(1) 2011, 107–123.

Caspi, Avshalom, Moffitt, Terrie E., Newman, Denise L. & Silva, Phil A.: Behavioral Observations at Age 3 Years Predict Adult Psychiatric Disorders – Longitudinal Evidence From a Birth Cohort. *Archives of General Psychiatry* 53(11) 1996, 1033–1039.

Ceccato, Vania: Rural Crime and Community Safety. London: Routledge 2016. <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/46730>.

Cops, Diederik & Pleysier, Stefaan: Usual suspects, ideal victims and vice versa: The relationship between youth offending and victimization and the mediating influence of risky lifestyles. *European journal of Criminology* 11(3) 2014, s. 361–378.

Damm, Anna Piil, Larsen, Britt Østergaard, Nielsen, Helena Skyt & Simonsen, Marianne: Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education. *Economics Working Papers 2017-10*. Institut for Økonomi, Aarhus Universitet. [https://pure.au.dk/portal/en/publications/lowering-the-minimum-age-of-criminal-responsibility-consequences-for-juvenile-crime-and-education\(dbfo4782-242f-49c3-9b12-7588d0299974\).html](https://pure.au.dk/portal/en/publications/lowering-the-minimum-age-of-criminal-responsibility-consequences-for-juvenile-crime-and-education(dbfo4782-242f-49c3-9b12-7588d0299974).html) (luettu 30.10.2023).

Duodecim: Pitääkö kaikilla olla jokin diagnoosi? Uutinen 20.11.2023. https://www.terveysportti.fi/terveysportti/uutismaailma.duodecimapi.uutisarkisto?p_arkisto=1&p_palsta=18&p_artikkeli=uux27867 (luettu 27.11.2023).

Ellilä, Reino: Suomen liikenne rikosoikeus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 94. Werner Söderström Osakeyhtiö 1958.

Elonheimo, Henrik: Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. *Annales Universitatis Turkuensis C* 299. Turun yliopisto 2010. <https://www.utupub.fi/handle/10024/59505>

Elonheimo, Henrik, Gyllenberg, David, Huttunen Jukka, Ristkari Terja, Sillanmäki, Lauri & Sourander, André: Criminal offending among males and females between ages 15 and 30 in a population-based nationwide 1981 birth cohort: results from the FinnCrime Study. *Journal of Adolescence* 37(8) 2014, 1269–1279.

EOA 5625/2020. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 2.9.2020 lapsiin kohdistuneiden rikosten käsittelyn kestoa koskevasta sääntelystä. <https://www.oikeusasiamies.fi/-/lapsiin-kohdistuneiden-rikosten-kasittely-tulisi-saataa-kiireelliseksi> (luettu 22.1.2024).

Eskola, Meri: Komisario Katja Nissinen: ”Nuorten on tärkeä ymmärtää, että teoilla on seuraukset” – Näin toimii poliisin ennalta estävä työ. *Apu.fi* 7.2.2022. <https://www.apu.fi/artikkelit/nuorten-vakivalta-ja-rikosten-ennalta-ehkaisy-poliisi-kertoo> (luettu 2.10.2023).

Eskola, Meri: Mistä ratkaisuja nuorisoriikollisuuteen? *Juristi uutiset* 19.2.2024. <https://juristi uutiset.fi/mista-ratkaisuja-nuorisoriikollisuuteen/> (luettu 27.2.2024).

Estrada, Felipe: Youth and Crime in a Welfare State. Trends, Inequalities and Societal Response, 33–51 in Johannes Lunneblad (ed): *Policing Schools: School Violence and the Juridification of Youth. Young People and Learning Processes in School and Everyday Life. Volume 2*. Springer Nature Switzerland AG 2019.

Estrada, Felipe, Flyghed, Janne & Nilsson, Anders (Red.): *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5. upplagan. Studentlitteratur AB 2022.

Fadjukoff, Mari, Hautamäki, Sari, Hakala, Venla & Ellonen, Noora: Lasta-seula-malli lapsiin kohdistuvan väkivallan rikosepäilyjen selvittämisen välineenä. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:61*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165235> (luettu 8.11.2023).

Fagerlund, Monica & Toivonen, Virve-Maria: Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:3*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162701>.

- Farrington, David P.: Childhood origins of antisocial behaviour. *Clinical Psychology & Psychotherapy* 12(3) 2005, 177–190.
- Felson, Richard B., Savolainen, Jukka, Fry, Sarah, Whichard, Corey & Ellonen, Noora: Reactions of Boys and Girls to Sexual Abuse and to Sexual Encounters with Peers. *Journal of Youth and Adolescence* 48 2019, s. 1869–1882. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01111-1>.
- Felson, Richard B., Savolainen, Jukka, Whichard, Corey, Fry, Sarah & Ellonen, Noora: Opportunity and the sexual abuse of adolescents. *Child Abuse & Neglect* 122 2021. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.10536>.
- Fergusson, David M., Horwood, L. John & Lynskey, Michael T.: Family change, parental discord, and early offending. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 33(6) 1992, s. 1059–1075.
- Forss, Marko: Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. CrimeTime 2014.
- Forss, Marko: Alle 15-vuotiaan rikollisen teon esitutkinta ja vapautteen kohdistuvat pakokeinot. *Defensor Legis* 2/2022, s. 382–402.
- Forss, Marko: Katujengi rikosoikeudellisesti määriteltynä järjestäytyneenä rikollisryhmänä. *Edilex* 2023/26. <https://www.edilex.fi/artikkelit/32228.pdf>.
- Forss, Marko & Keinänen, Anssi: Rikoslakia koskeva lainvalmistelu – miten internet ja erityisesti sosiaalinen media huomioitiin vuosina 2009–2016 annetuissa hallituksen esityksissä? *Edilex* 2017/38.
- Fredman, Markku, Kanerva, Janne, Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakokeinot. E-kirja. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2020 (Verkkokirjahylly).
- Geller, Amanda & Fagan, Jeffrey: Police Contact and the Legal Socialization of Urban Teens. *RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences* 5(1) 2019, s. 26–49.
- Gibbs, Jenniger C., Lee, Jonathan, Moloney, Joseph & Olson, Steven: Exploring the neighbourhood context of serious assaults on police. *Policing and society* 28(8) 2018, s. 898–914.
- Haapakangas, Kimmo: Nuorten miesten rikollisuus on laskussa. *Tieto&trendit* 8.5.2018. <https://www2.tilastokeskus.fi:443/tietotrendit/artikkelit/2018/nuorten-miesten-rikollisuus-on-laskussa/> (luettu 27.10.2023).
- Haapakangas, Kimmo: Nuorten rikollisuus on laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. *Tieto&trendit* 19.11.2020. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/nuorten-rikollisuus-on-laskussa-mutta-pieni-joukko-nuoris-ta-tekee-yha-enemman-ja-vakavampia-rikoksia/> (luettu 6.10.2023).
- Haapakangas, Kimmo: Yhden rikos leimaa 99 nuorta. *Tieto&trendit* 17.11.2023. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2023/yhden-rikos-leimaa-99-nuorta/> (luettu 17.11.2023).
- Haapakangas, Kimmo & Kaakinen, Markus: Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltarikollisuudesta? *Tieto&trendit* 9.6.2023. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mita-tuoreimmat-tilastot-kertovat-nuorten-vakivaltarikollisuudesta/> (luettu 6.10.2023)
- Haapasalo, Jaana: Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä, s. 120–160 teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Julkaisuja 33, 2006.

Hahto, Kaisa, Hengaajat. HS.fi 31.3.2023.

<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-200009415315.html> (luettu 6.10.2023).

Haikkola, Lotta, Hästbacka, Noora & Pekkarinen, Elina (toim.): Kuka vastaa nuorten rikokseen? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:34. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161548> (luettu 22.1.2024).

Hakala, Juha T.: Suoritusyhteiskunta – Oireita ja selviytymiskeinoja. Kustannusosakeyhtiö Teos 2023.

Hallikainen, Iida & Airasvirta, Elisa: Sisäministeri Mari Rantaselta poikkeuksellinen ehdotus nuorisorikollisuuden suitsimiseksi – ”Ei kannata hyssytellä yhtään”. IS.fi 15.9.2023. <https://www.is.fi/politiikka/art-200009818012.html> (luettu 5.10.2023).

Hakalehto, Suvianna & Toivonen, Virve: Lapsen oikeudet perheessä. E-kirja. Helsingin Kamari Oy 2021.

Hälén, Anna, Tuomala, Saira, Tyni, Sasu & Laurila, Tuomas: Nuorisorangaistus ja valvonnalla tehostettu ehdollinen vankeusrangaistus alaikäisten ja nuorten seuraamuslajeina. Katsauksia 56/2023. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/items/e0763cb6-c64a-4951-8b71-f1caaa690125>.

Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi 222/2010 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi 13/2022 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta 144/2022 vp.

Hardyns, Wim & Rummens, Anneleen: Predictive Policing as a New Tool for Law Enforcement? Recent Developments and Challenges. *European Journal on Criminal Policy and Research* 24(3) 2018, 201–218.

Harrikari, Timo: Riskillä merkityt: Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto 2008. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/riskillamerkityt.pdf>.

Harrikari, Timo: Securitizing Childhood – Childhood and Youth in Finnish Crime Prevention Programmes. *Youth Justice* 13(1) 2013, s. 57–72.

Heikkilä, Marianne: Suomalaisten hyvinvointi ja yhtenäisyys, s. 131–141 teoksessa Jarno Limnell (toim.), Suomen idea. Docendo Oy 2016.

Helenius, Dan: Puolustaja, asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö. Teoksessa Mikko Vuorenpää, Dan Helenius, Petra Hietanen-Kunwald, Tuomas Hupli, Risto Koulu, Juha Lappalainen, Heidi Lindfors, Johanna Niemi, Jaakko Rautio, Timo Saranpää, Santtu Turunen, Jyrki Virolainen: Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset. Kuudes, uudistettu painos. E-kirja. Alma Talent Oy 2021 (Verkkokirjahylly).

Helenius, Jenni & Kivimäki, Hanne: Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023. Tilastoraportti 48/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147270>.

Helsingin hovioikeus 15.2.2024 t. 24/106762

Hinkkanen, Ville: Nuorison rikollisuuden ajankohtaisia sääntelyhaasteita ja suunnitelmia. Esitys Suomalainen Lakimiesyhdistys ry:n maaliskuun jäsentilaisuudessa ”Näkökulmia nuorison rikollisuuteen” Helsingissä 12.3.2024.

Hirschi, Travis: Causes and Prevention of Juvenile Delinquency, 105–119 in John H. Laub (Ed. and with an introduction): *The Craft of Criminology: Selected Papers by Travis Hirschi*. New Brunswick: Transaction Publishers 2002.

Hirvelä, Päivi: Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. WSOYpro 2006.

Hirvonen, Saara & Svahn, Nina: Sisäministeri Rantanen haluaa uusia keinoja alle 15-vuotiaiden nuorten rikoskierteen katkaisemiseksi. Yle Uutiset 29.8.2023. <https://yle.fi/a/74-20047471> (luettu 6.10.2023).

Hoikkala, Susanna, Muinonen, Tiina, Palola, Elina, Rosberg, Julia & Väisänen, Antti: Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu. Visiovaiheen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164950>.

Huttunen, Kristiina, Pekkarinen, Tuomas, Uusitalo, Roope & Virtanen, Hanna: Lost Boys? Secondary Education and Crime. *Journal of Public Economics*, 218, Article 104804, 2023. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104804>

Häkkinen-Nyholm, Helinä: Oikeusprosessiin liittyvä stressi ja reaktiiviset häiriöt. *Duodecim* 133(24) 2017, s. 2351–2356.

Hämäläinen, Emilia: Nuorisorikollisuuteen vaikutetaan tehokkaimmin laajalla yhteistyöllä. Blogikirjoitus. Sisäministeriö 22.3.2023. <https://intermin.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/nuorisorikollisuuteen-vaikutetaan-tehokkaimmin-laajalla-yhteistyolla> (luettu 6.10.2023).

Hämäläinen, Veli-Pekka: Nuorten rikollisuus on muuttunut, sanoo entinen nuorisorikollinen – ja ongelmaan pitäisi puuttua, ennen kuin se karkaa käsistä. Yle Uutiset 11.9.2021. <https://yle.fi/a/3-12094173> (luettu 6.10.2023).

Isotalo, Anu: Nuorten seurustelusuhhteissa tapahtuva väkivalta: vähän tutkittu, heikosti tunnistettu? Haaste 3/2021. <https://rikosentorjunta.fi/-/haaste-3-21-nuorten-seurusteluvakivalta-vaatii-lisahuomiota> (luettu 30.10.2023).

Jennings Wesley G., Piquero, Alex R. & Reingle Jennifer M: On the overlap between victimization and offending: A review of the literature. *Aggression & Violent Behavior* 17(1) 2012, 16–26.

Joensuu, Jenni: Nuorten kuvaamat väkivaltavideot leviävät somen kautta – poliisi toivoo vanhemmilta valppautta. Yle Uutiset 11.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20048849> (luettu 6.10.2023).

Jokela, Antti: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oikeudenkäynti II. 4., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2024 (Verkkokirjalyly).

Jukarainen, Pirjo, Juutinen, Marko & Laitinen, Kari: Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa – Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 32, 2023. <https://www.theseus.fi/handle/10024/795092> (luettu 19.10.2023). (2023a)

Jukarainen, Pirjo, Juutinen, Marko & Laitinen, Kari: Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan haasteet ja keinot – Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 33, 2023. <https://www.theseus.fi/handle/10024/795092> (luettu 19.10.2023). (2023b)

Julkunen, Emmi: Työntekijä kertoo: Lasten väkivaltaisuus häiritsee jo esiopetusta – ”Meillä on lapsia, jotka uhkaavat tappaa muita lapsia”. IS.fi 12.9.2023. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009849960.html> (luettu 28.9.2023).

Jäntti, Mari: Tampereen seudun katuryöstöilmiössä on tapahtunut muutos: nyt nuoret ryöstävät toisia nuoria, poliisille joka päivä 1–2 ilmoitusta. Yle Uutiset 29.8.2023. <https://yle.fi/a/74-20046860> (luettu 29.9.2023). (2023a)

Jäntti, Mari: Nuoret videoivat toisiin nuoriin kohdistuvia pahoinpitelyjä ja jakavat niitä someen – tarkoituksena alistaa ja nöyryyttää. Yle Uutiset 6.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20048788> (luettu 6.10.2023). (2023b)

Jäntti, Mari: ”Nuole mun kenkää!”. Yle Uutiset 24.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20050784> (luettu 18.1.2024). (2023c)

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti: Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 47/2021. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2021.

Kaakinen, Markus, Näsi, Matti & Danielsson, Petri: Nuorten rikollisuus tilastoissa: viime vuosikymmenten kehitys Suomessa, s. 52–69 teoksessa Heikki Turkka & Julia Saarholm (toim.): Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. PS-kustannus 2023.

Kaakinen, Markus, Vauhkonen, Teemu, Tanskanen, Maiju & Hoikkala, Tommi: Ankkuri-toiminnan vaikuttavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:40.

Kainulainen, Heini, Honkatukia, Päivi & Niemi, Johanna: Uhria ei pidä kaapata kriminaalipolitiikan koventamisen välineeksi. Haaste 1/2014.

Kaila, Martti: Nuorisorikollisuuden syyt yksilötutkimuksen valossa. Yliopistollinen väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Werner Söderström Osakeyhtiö 1946.

Kantola, Anne: Nuorten väkivalta räjähti pääkaupunkiseudulla: Poliisipäällikkö tietää, miksi. HS.fi 23.11.2022. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009190983.html> (luettu 27.10.2023).

Karppi, Tiina & Karhu, Otso: Lapsiasiavaltuutettu ei olisi uskonut, että puhuisi lasten suljettujen laitosten puolesta – tämä hänen mielensä muutti. Yle Uutiset 10.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20073847> (luettu 10.2.2024).

Karppi, Tiina, Köngäs, Päivi & Tihilä, Katri: Kokosimme nuorten väkivaltatapaukset kartalle – vanhempien suhtautuminen teräaseisiin hämmästyttää poliisia. Yle Uutiset 9.3.2023. <https://yle.fi/a/74-20021582> (luettu 9.10.2023).

Kaskela, Elias: Nuorisotyöntekijä: Yksi syy selittää jopa puolet nuorten tekemistä pahoinpitelyistä. IS.fi 24.11.2022. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009222382.html> (luettu 27.10.2023).

Katajamäki, Elina: Miekka hihassa, kynä kädessä, s. 151–170 teoksessa Anu Hoffrén & Marko Vesterbacka (toim.): Kun isolla kengällä astuu, jää isojalkei. Kahdeksantoista näkökulmaa poliisiin työhön. Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2024–2026. Poliisiammattikorkeakoulu 2024. <https://www.theseus.fi/handle/10024/818056>

Kaunisto, Jasmin: Poliisi ja lapset, s. 83–116 teoksessa Jasmin Kaunisto (toim.): Poliisityön psykologia. Poliisiammattikorkeakoulu 2021. <https://www.theseus.fi/handle/10024/512586>.

Kekkonen, Outi & Pekkarinen, Elina: Hatkassa lapsen silmin – Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2024:1. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165358>.

Keltikangas-Järvinen, Liisa: Minä ja mielipiteeni. Kolumni 11.3.2016. Lääkärilehti 10/2016, s. 770. <https://www.laakarilehti.fi/maailmassa/kolumni/mina-ja-mielipiteeni/?public=be7a31698a0349e37f565db764d31e53> (luettu 22.1.2024).

Kerkelä, Lasse: Lasten väkivalta lisääntynyt voimakkaasti tänä vuonna: ”Jotain huolestuttavaa tässä ajassa on”. HS.fi 9.7.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009698827.html> (luettu 5.10.2023).

Keskusrikospoliisi: Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, strateginen analyysi 2022. <https://poliisi.fi/-/poliisin-uusi-selvitys-avaa-alaikaisten-vakivaltarikollisuuden-taustoja>.

Keskusrikospoliisi: Nuorten ryöstörikosten piirteet – Poliisin tietoon tullut ryöstörikollisuus vuosina 2015–2023. Keskusrikospoliisi, Tiedusteluosasto, strateginen analyysi 2024. <https://poliisi.fi/-/poliisin-uusi-nuorten-ryostorikollisuutta-koskeva-selvitys-on-julkaistu>.

Kiehelä, Hannu: Rikollisuuskäsitykset ja ammattiorientaatio: Nuorisoriikollisuus poliisien, sosiaalityöntekijöiden ja vankien arvioimana. Poliisin oppikirjasarja 6/97. Sisäasiainministeriö, poliisiosasto 1997.

Kilpeläinen, Timo: Vielä nuorisoriikollisuudesta. Blogikirjoitus. Poliisi.fi 13.11.2020. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/viela-nuorisoriikollisuudesta> (luettu 13.10.2023).

Kivijärvi, Antti (toim.): Läpi kriisien. Nuorisobarometri 2022. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, opetus- ja kulttuuriministeriö. (Nuorisobarometri 2022)

Kivimäki, Antti: Harva nuori rötöstelee. HS Ytimessä 13.2.2024. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000009968231.html> (luettu 13.2.2024).

Kivivuori, Janne: Rikosuutisoinnin seuraamisen yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen. Tiedotustutkimus 27(4–5) 2004, s. 77–92.

Kivivuori, Janne: Nuorisoriikollisuuden kehitys, s. 15–55 teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisu 66, Nuorisosiain neuvottelukunta. Julkaisu 33, 2006.

Kivivuori, Janne: Johdanto, s. 1–6 teoksessa Janne Kivivuori (toim.), Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, 2009.

Kivivuori, Janne: Rikollisuuden syyt. Toinen, uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Nemo 2013.

Kivivuori, Janne: Onko rangaistuksilla vaikutusta? Blogikirjoitus, Helsingin yliopisto. 17.4.2023. <https://blogs.helsinki.fi/jkakiviv/2023/04/17/onko-rangaistuksilla-vaikutusta/?lang=fi> (2023a)

Kivivuori, Janne: Mikä on rikosten keskittymisen merkitys kriminaalipoliitikalle? Blogikirjoitus, Helsingin yliopisto. 28.6.2023. <https://blogs.helsinki.fi/jkakiviv/2023/06/28/mika-on-rikosten-keskittymisen-merkitys-kriminaalipoliitikalle/?lang=fi> (2023b)

Kivivuori, Janne & Honkatukia, Päivi: Nuorten rikollisuuden ja sen kontrollin kehityssuuntia, s. 341–365 teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori (toim.): Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisu 66, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Julkaisu 33, 2006.

Kivivuori, Janne, Aaltonen, Mikko, Näsi, Matti, Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri: Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus 2018

Koistinen, Eriikka (@EriikkaK), Twiitti 7.4.2023. Twitter-mikroblogipalvelu. <https://twitter.com/EriikkaK/status/1644191843804905472> (luettu 27.10.2023).

Koivisto, Janne: Poliisi tutkii Espoossa uutta ilmiötä – nuoret hyökänneet nyt myös siviilisten aikuisten kimppuun. Länsiväylä 21.3.2023. <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/5805358> (luettu 6.10.2023).

Kokoravec, Iza, Meško, Gorazd & Marshall, Ineke Haen: Juvenile Delinquency and Victimization: Urban vs Rural Environments. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 72(4) 2021, 323–336. https://www.policija.si/images/stories/Publications/JCIC/PDF/2021/04/JCIC2021-04_IzaKokoravec_JuvenileDelinquencyAndVictimisation.pdf

Korhonen, Jussi: Miksi nuori puukottaa? Nämä asiat yhdistävät useimpia vakaviin väkivaltarikoksiin syyllistyneitä nuoria. Iltalehti.fi 20.6.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/0d734552-a566-494d-9161-c29098c6817a> (luettu 6.10.2023).

Korkki, Raisa: Nuorten vapen käyttö pakottaa jo lukitsemaan koulujen vessoja. Turun Sanomat 21.1.2024.

Koskela, Hille: Pelkokierre – Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitalasta. Gaudeamus Oy 2009.

Koskimäki, Ilkka (@ilkkakoskimki): Päivitys 4.10.2023. X-palvelu. <https://twitter.com/ilkkakoskimki/status/1709591433315803469> (luettu 4.10.2023).

Kostiainen, Riikka: Lapsen asemasta rikosprosessissa pitää keskustella eri näkökulmista. Haaste 3/2021. <https://rikosentorjunta.fi/-/haaste3-21-kriminaalipolitiikan-vaikuttaja-elina-pekkari> (luettu 12.10.2023).

Kotimaisten kielten keskus: Kielitoimiston sanakirja. Tuorein päivitys 10.11.2022. <https://www.kielitoimistonanakirja.fi/#/> (luettu 27.10.2023).

Kun Suomi muuttui - levottomat ajat 1961–1981. Jakso 7: Pohja pettää 1974–1975. Yle Areena 27.12.2023. <https://areena.yle.fi/1-64912364> (10.1.2024).

Kurvinen, Evgeniya, Ahokas, Khatija, Elmerot, Åsa, Hassinen, Tuomas, Havre, Merete, Kuukasjärvi, Kimmo, Laitinen, Kari, Launiala, Mika, Määttä, Kalle, Salumaa-Lepik, Kärt, Sariola, Meri, Tiura-Virta, Helinä & Voutilainen, Tomi: Oma-aloitteinen tietojen antaminen rikosten torjumiseksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:39. <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-383-216-9>.

Laajasalo, Taina: Kenestä kasvaa rikollinen? HS Teema 4/22: Rikos, s. 90–93.

Laapio, Marja-Liisa: Poliisi ja perheväkivalta. Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Poliisiammattikorkeakoulu 2005.

Laine, Matti: Kriminologia ja rankaisun sosiologia. 2., uudistettu laitos. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2014. Tietosanoma Oy 2014.

Lauerma, Hannu: Hyvän kääntöpuoli. WSOY 2014.

Launiala, Mika: Esitutinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 70. Itä-Suomen yliopisto 2013. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/13271>.

Lauriala, Miika: Kohtaamisia Länsimäessä. Yle Uutiset 3.12.2023. <https://yle.fi/a/74-20060627> (luettu 4.12.2023).

Lauritsen, Janet L., Sampson, Robert J. & Laub, John H.: The link between offending and victimization among adolescents. *Criminology* 29(2) 1991, 265–292.

Lehtikanto, Katariina: Päiväkodeissa on niin vaarallisia lapsia, että aikuisten on suojauttava – tällaiset ovat välineet. *Iltalehti.fi* 26.1.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/06043de9-25ca-417e-8bff-40b74ace093d> (luettu 29.9.2023).

Lehtinen, Miia, Hatkassa olevat nuoret kohtaavat monia vaaroja. Blogikirjoitus. *Poliisiblogi* 31.3.2023. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/hatkassa-olevat-nuoret-kohtaavat-monia-vaaroja> (luettu 31.3.2023).

Lehtinen, Miia & Rossi, Maria: Käsikirja lapseen kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. 13.1.2022. <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>.

Lehtinen, Pekka & Palmén, Tiia: Rikospoliisin päällikkö: Helsingin pahimmat ryöstäjät vain 13–14-vuotiaita – ”On saatava suljetut laitokset”. *MTV Uutiset* 17.1.2024. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/rikospoliisin-paallikko-helsingin-pahimmat-ryostajat-vain-13-14-vuotiaita-on-saatava-suljetut-laitokset/8859296#gs.3khlq5> (luettu 17.1.2024).

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka: Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä Oy 1999.

Leino, Tuula: Work-related violence and its associations with psychological health: A study of Finnish police patrol officers and security guards. *Työterveyslaitos* 2013.

Lepistö, Joonas: Lasten kiireelliset sijoitukset ovat kymmenkertaistuneet 90-luvulta – ”Lastensuojelu on kaaoksessa”. *MTV Uutiset* 14.3.2024. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/lasten-kiireelliset-sijoitukset-ovat-kymmenkertaistuneet-90-luvulta-lastensuojelu-on-kaaoksessa/8897446> (luettu 14.3.2024).

Liikenneturva: Liikenneturva haastaa aikuiset toimimaan roolimalleina lapsille. *Tiedote* 28.9.2023. <https://www.liikenneturva.fi/ajankohtaista/liikenneturva-haastaa-aikuiset-toimimaan-roolimalleina-lapsille/> (luettu 29.9.2023).

Liikenneturva: Nuoret liikenteessä. <https://www.liikenneturva.fi/liikenteessa/nuoret-liikenteessa/> (luettu 13.11.2023).

Liimatainen, Minna & Rantaeskola, Satu: Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi. 23.3.2022.

Limnell, Jarno & Iloniemi, Jaakko: *Uhkakuvat*. Docendo Oy 2018.

Limnell, Jarno & Rantapelkonen, Jari: *Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus*. Docendo Oy 2017.

Lindberg, Marja, Nygård, Mikael, Hakovirta, Mia & Sarkia, Aino: Lasten selviytymisstrategiat koronapandemian aikana Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 88(4) 2023, s. 412–419. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147250>.

Lähdetluoma, Markku: Vanhemmat nuoret käskyttävät alle 15-vuotiaita tekemään rikoksia Lahdessa. *Yle Uutiset* 23.3.2023. <https://yle.fi/a/74-20022887> (luettu 12.10.2023).

Lähteenmäki, Lassi: Lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten käsittely suoraviivaistuu uudessa Kaarina-mallissa. Yle Uutiset 18.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20060703> (luettu 20.11.2023).

Lähteenmäki, Noora: Vankilan ja vapauden rajat. Pohdintoja vankilan muutoksesta ja legitimitteetistä, s. 114–126 teoksessa Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander & Kimmo Nuotio (toim.): Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. Gaudeamus 2022.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 19.1.2024 t. 24/102705

MacDonald, John: Criminal justice reform guided by evidence: social control works – The Academy of Experimental Criminology 2022 Joan McCord Lecture. Journal of Experimental Criminology 2023, 1–18.

Makkonen, Teija: Nuorten väkivalta ja katurikollisuus – urapolku kohti järjestäytyneitä rikollisuutta. Uusi Suomi 18.9.2022. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/teijamakkonen/nuorten-vakivalta-ja-katurikollisuus-urapolku-kohti-jarjestaytyntta-rikollisuutta/> (luettu 27.10.2023).

Mannerheimin Lastensuojeluliitto: Lapsen kasvu ja kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/> (luettu 22.1.2024). (MLL 2024a)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto: Uteliaisuutta ja huomionhakua – Näin nuoret kertovat somehaasteista. Artikkelit 5.3.2024. <https://www.mll.fi/artikkelit/uteliaisuutta-ja-huomionhakua-nain-nuoret-kertovat-somehaasteista/> (luettu 5.3.2024). (MLL 2024b)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto: Lasten mediankäyttö puhuttaa - Digtutkijat starttaa! Tiedote 19.1.2024. <https://www.mll.fi/tiedotteet/lasten-median kaytto-puhuttaa-digtutkijat-starttaa/> (luettu 26.1.2024). (MLL 2024b)

Manninen, Marko: Nuorten väkivaltaan voidaan ja pitää puuttua tehokkaasti. Blogikirjoitus. THLblogi 28.3.2023. <https://blogi.thl.fi/nuorten-vakivaltaan-voidaan-ja-pitaa-puuttua-tehokkaasti/> (luettu 4.1.2024)

Mantsinen, Jecaterina: Vakavat rikokset saavat paljon huomiota mediassa, mutta tilastot ja tutkimus kertovat myös hyviä rikosuutisia. STT uutinen. Keski-suomalainen.fi 29.12.2020. <https://www.ksml.fi/uutissuomalainen/3203425> (luettu 6.3.2024).

Marttunen, Matti: Nuorisorikosoikeus ja nuorisoprosessi, s. 513–636 teoksessa Marjukka Litmala & Mirja Lohiniva-Kerkelä (toim.): Nuoren oikeudet. 2. painos. Edita 2005.

McAra, Lesley & McVie, Susan: Youth crime and justice: Key messages from the Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime. Criminology & Criminal Justice 10(2) 2010, 179–209.

Mielityinen, Laura, Hautamäki, Sari, Hakala, Venla, Fagerlund, Monica & Ellonen, Noora: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022 – Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2023:5. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164616> (luettu 6.10.2023).

Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. Proceedings of the national Academy of Sciences 108(7), 2693–2698

Muncie, John: Youth and crime: A critical introduction. Sage Publications 1999.

Murray, Joseph & Farrington, David P.: Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency: Key Findings from Longitudinal Studies. The Canadian Journal of Psychiatry 55(10) 2010, 633–642.

Murray, Joseph, Blokland, Arjen, Farrington, David P. & Theobald, Delphine: Long-term effects of conviction and incarceration on men in the Cambridge Study in Delinquent Development, 209–235 in David P. Farrington & Joseph Murray (Eds.): Labeling theory: Empirical Tests. Ebook (ProQuest Ebook Central). Routledge 2017

Mutanen, Annikka: Aikuinen määrää. HS.fi 5.2.2024. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000010126281.html> (luettu 7.2024).

Muurinen, Tuija: Alaikäiset ja nuoret vangit – Alaikäisten ja nuorten vankien vankilaan/vankiosastolle sijoittaminen sekä toimintojen ja turvallisuuden varmistaminen. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2021. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajan-kohtaista/julkaisut/monisteetjaraportit.html> (luettu 27.2.2024).

Mäkelä, Kalle: Nuoret eivät soita hätänumeroon ajoissa – somehaasteet työllistävät hätäkeskusta lähes päivittäin. Yle Uutiset 15.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20073757> (luettu 19.2.2024).

Niemi, Johanna: Esitutkinta. Teoksessa Mikko Vuorenpää, Dan Helenius. Petra Hietanen-Kunwald, Tuomas Hupli, Risto Koulu, Juha Lappalainen, Heidi Lindfors, Johanna Niemi, Jaakko Rautio, Timo Saranpää, Santtu Turunen, Jyrki Virolainen: Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset. Kuudes, uudistettu painos. E-kirja. Alma Talent Oy 2021 (Verkko-kirjahylly).

Nissinen, Elina: ”Isoin ongelma ei ole päihteet tai väkivalta”. Helsingin Sanomat 6.10.2023.

Nuorisotutkimusseura: Nuorisobarometri 2022: Nuorten arkeen liittyvät epävarmuuden kokemukset ovat vähentyneet. Uutinen 15.3.2023. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/uutiset/2836-nuorisobarometri-2022-nuorten-arkeen-liittyvaet-epaevarmuuden-kokemukset-ovat-vaehentyneet> (luettu 27.11.2023).

Nurmi, Lauri: Oikeusministeri Leena Meri kertoo, että Suomelle tulee nyt hätähuutoja Pohjoismaista: ”Toimikaa nopeasti”. Iltalehti.fi 7.10.2023. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/6edba67b-654f-4419-a996-7f35e8ef023a> (luettu 9.10.2023).

Oikeusministeriö: Työryhmä valmistelemaan nuoriso- ja jengirikollisuuden vastaisia toimia. Tiedote 4.9.2023. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/tyoryhma-valmistelemaan-nuoriso-ja-jengirikollisuuden-vastaisia-toimia> (luettu 11.1.2024).

Ojanen, Ville: Mielitekoja – Mitä päässä liikkuu ja miten mieli muuttuu. E-kirja. Docendo. Julkaisupäivämäärä 22.2.2022.

Oksanen, Emmi: Erityisopettaja lataa tutkimukset pöytään: Selvä syyllinen lasten alamäkeen. Iltalehti.fi 16.10.2023. <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/e515b6b0-0b84-470c-adf6-72e4af9b6cb7> (luettu 16.10.2023).

Paalasmaa, Jarno: Kasvatusviisautta kiireisille. E-kirja. Into Kustannus. Julkaisupäivämäärä 1.1.2021.

Paastela, Kaisa: Poliisi estänyt useita jopa 100 hengen joukkotappeluita Helsingissä. Verkkouutiset 15.9.2023. <https://www.verkkouutiset.fi/a/poliisi-estanyt-useita-jopa-100-hengen-joukkotappeluita-helsingissa/#3656b775> (luettu 6.10.2023). (2023a)

Paastela, Kaisa: Vankila on meriitti, väkivaltaa videoidaan – Osa nuorista ihannoi rikollista kulttuuria. Verkkouutiset 20.4.2023. <https://www.verkkouutiset.fi/a/vankila-on-meriitti-vakivaltaa-videoidaan-osa-nuorista-ihannoi-rikollista-kulttuuria/#3a31bc61> (luettu 22.1.2024). (2023b)

Pakkala, Emilia: Shippaaminen on hyvä esimerkki uudenlaisesta kiusaamisen muodosta, jonka suositut somekanavat ovat tuoneet mukanaan. Yle Uutiset 29.10.2023. <https://yle.fi/a/74-20057486> (luettu 30.10.2023).

Piispa, Minna: Nuori rikoksen uhrina, tekijänä ja torjujana. Haaste 2/2018, s. 38–39.

Pina-Sánchez, Jose, Brunton-Smith, Ian, Buil-Gil, David & Cernat, Alexandru: Exploring the impact of measurement error in police recorded crime rates through sensitivity analysis. *Crime Science* 12, 2023. <https://crimesciencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40163-023-00192-5>

Pirjatanniemi, Elina: Kansainvälistyvä rikosoikeus – rangaistusteoreettisia pohdintoja. *Lakimies* 7–8/2007, s. 1089–1101.

Pitkänen, Joonas, Aaltonen, Mikko, Suonpää, Karoliina, Heiskanen, Laura & Martikainen, Pekka: Nuorisorikollisuuden esiintyvyyden ja kasautumisen muutokset syntymäkohorteissa 1986–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 87(5–6) 2022. <https://www.julkari.fi/handle/10024/145564> (luettu 27.10.2023).

Poliisi: Poliisin toimintavalmiusaika – Työryhmän loppuraportti. Poliisihallituksen julkaisusarja 2/2020.

Poliisi: Poliisi kantaa huolta lasten ja nuorten pahoinvoinnista. *Uutinen* 2.2.2021. <https://poliisi.fi/-/poliisi-kantaa-huolta-lasten-ja-nuorten-pahoinvoinnista> (luettu 10.10.2023).

Poliisi: Katujengien rikollisuus, 2024. <https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus> (luettu 11.1.2024). (2024a)

Poliisi: tulostietojärjestelmä PolStat, 2024. (2024b)

Poliisi: Poliisi on huolestunut nuorten väkivaltarikosten kasvusta. *Tiedote* 8.2.2024. <https://poliisi.fi/-/poliisi-on-huolestunut-nuorten-vakivaltarikosten-kasvusta> (luettu 8.2.2024). (2024c)

Poliisihallitus: Toimintaympäristöanalyysi, osa I (ulkoinen toimintaympäristö). Poliisihallituksen julkaisusarja 4, 2022. https://poliisi.fi/julkaisut/-/asset_publisher/Ga8MkKWl5ss3/content/toimintaymparistoanalyysi-osa-1-2-ulkoinen-toimintaymparisto.

Polisförbundet: Poliser utsätts för hot och våld på fritiden. *Pressmeddelanden* 23 Januari 2024. <https://www.polisforbundet.se/om-oss/press/pressmeddelanden/poliser-utsatts-for-hot-och-vald-pa-fritiden/> (luettu 23.1.2024)

Puhakainen, Essi & Pauku, Eelis: Maalaiskylästä kansakunnan tietoisuuteen – tapaus-tutkimus kunnianloukkauksesta sosiaalisen median ja internetin aikakaudella. *Defensor Legis* 2/2023. 245–258.

Pöyhönen, Veikko: Suomen koulun kiristytvä kriisi. *Helsingin Sanomat* 15.4.1976, s. 2.

Rantanen, Linda: Suomalaiset poliisisurmat. Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2024.

Rantanen, Mari: Hallitus ottaa vakavasti nuorten rikosten kasvun ja jengiytymisen. *Sisäministeriön kolumni* 2.8.2023. <https://intermin.fi/-/hallitus-ottaa-vakavasti-nuorten-rikkosten-kasvun-ja-jengiytymisen> (luettu 6.9.2023).

Rantanen, Saara: Ulkomaalaistaustaisten nuorten ongelmat kasautuvat – hyvinvointia uhkaavat köyhyys, osattomuus ja ulossulkeminen. *MTV Uutiset* 5.10.2023. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ulkomaalaistaustaisten-nuorten-ongelmat-kasautuvat-hyvinvointia-uhkaavat-koyhyys-osattomuus-ja-ulossulkeminen/8793150#gs.6nm9zm> (luettu 5.10.2023).

Ratcliffe, Jerry: *Reducing Crime – A companion for police leaders*. Routledge 2019.

Reinboth, Susanna: ”Kukaan ei ota vastuuta nuoresta”. *Helsingin Sanomat* 17.12.2023.

Rikander, Henri: CUSTOS PUBLICUS GLADIUM FRUSTRA NON FERT – Empiirinen tutkimus poliisin voimankäytöstä ja poliisin kohtaamasta väkivallasta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 191. University of Eastern Finland 2019. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/20291>

Rikander, Henri & Sutela, Mika: Poliisiin kohdistuvan väkivallan anatomia: rikosepäilyjen taustat sekä tekojen vaarapotentialiaali. Edilex 2020/34.

Rikander, Henri & Sutela, Mika: Miten suomalainen poliisi käyttää voimakeinoja kohdattaessaan väkivaltaa virkatehtävässä? Edilex 2020/42.

Rikander, Henri, Sutela, Mika & Rikander, Salla: Alaikäisten rikollisuudesta ja katujengeistä. Edilex 2023/16.

Rikosseuraamuslaitos: Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2022. Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja -julkaisusarja. Julkaistu 21.6.2023. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/tilastollinenvuosikirja.html#>. (RISE 2023)

Rikoksantorjuntaneuvosto: Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Oikeusministeriö 2024. <https://rikoksantorjunta.fi/lapsiin-ja-nuoriin-kohdistuva-vakivalta> (luettu 18.1.2024).

Rikosuhripäivystys: Lapsen ja nuoren oireilu ja sen tunnistaminen. <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/lapsen-ja-nuoren-oireilu-ja-sen-tunnistaminen/> (luettu 19.1.2024). (RIKU 2024)

Ring, Jonas & Svensson, Robert: Social Class and Criminality among Young People: A Study Considering the Effects of School Achievement as a Mediating Factor on the Basis of Swedish Register and Self-Report Data. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 8(2), 210–233, DOI: 10.1080/14043850701610451

Rissanen, Pasi & Sutela, Mika: Nuorten vastuu elämästään lisääntyy – onko näin oikein liikenteessä? Poliisiblogi 19.9.2022. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/nuorten-vastuu-elamastaan-lisaantyy-onko-nain-oikein-liikenteessa> (luettu 20.10.2023).

Saarela, Manu: Nuorisotyöntekijän mukaan nuoret eivät ole sen raamempia kuin 1980-luvulla, mutta silloin pahoinpitelyt eivät tulleet aikuisten tietoon. Yle Uutiset 7.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20049048> (luettu 6.10.2023).

Saarholm, Julia & Turkka, Heikki: Rikollinen nuoruus: näkökulmia rakenteiden välistä, s. 30–51 teoksessa Heikki Turkka & Julia Saarholm (toim.), Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. PS-kustannus 2023

Saarikkomäki, Elsa: Trust in public and private policing: Young people's encounters with the police and private security guards. University of Helsinki, Institute of Criminology and Legal Policy. Research Report 3/2017.

Salenius, Salla & Sihvola, Niina: OTI-nuorisoraportti 2021. Onnettomuustietoinstituutti OTI. <https://www.lvk.fi/onnettomuustietoinstituutti/tilastot-ja-julkaisut/teemakohtaiset-raportit/>.

Salmi, Venla: Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsinki-läisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 40. Nuorisotutkimusverkosto 2004.

Salmivalli, Christina: Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. 2. painos. Gaudeamus 1999.

Sambou, Saija, Saarholm, Julia & Lakhal, Mehdi: Nuorisojengi elämänvaiheena ja jengiytymisen ehkäisemisen mahdollisuudet, s. 152–173 teoksessa Heikki Turkka & Julia Saarholm (toim.): Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. PS-kustannus 2023.

Savolainen, Jukka: Näkökulma: Tästä ei haluta puhua lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Verkko uutiset 20.11.2021. <https://www.verkkouutiset.fi/a/nakokulma-tasta-ei-haluta-puhua-lapsiin-kohdistuvissa-seksuaalirikoksissa/#3a31bc61> (luettu 12.2.2024).

Savolainen, Jukka: Mikä on totuus nuorten rikollisuudesta? Verkko uutiset 25.2.2024 (päivitetty 1.3.2024). <https://www.verkkouutiset.fi/a/mika-on-totuus-nuorten-rikollisuudesta/#3a31bc61> (luettu 6.3.2024).

Savolainen, Jukka, Hinkkanen, Ville & Pekkarinen, Elina: Lasten rikolliset teot ja niihin puuttuminen: Tutkimus alle 15-vuotiaina poliisin tietoon tulleista rikoksentekeijöistä Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 76, 2007. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152541>.

Schwartz, J. A., Savolainen, J., Aaltonen, M., Merikukka, M., Paananen, R., & Gissler, M.: Intelligence and criminal behavior in a total birth cohort: An examination of functional form, dimensions of intelligence, and the nature of offending. *Intelligence* 51 2015, 109–118. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2015.06.001>.

Silvennoinen, Elisa: Lapsen oikeudet ja lapsiasianomistajan rooli esitutkinnassa. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 234. University of Eastern Finland, Joensuu 2020. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/23851>.

Silvennoinen, Elisa & Koskela, Tarja: Is special treatment of a minor offender against the best interests of the minor victim? *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 3/2023, 259–274. <https://tidsskrift.dk/NTFK/article/view/141462/185309>.

Sisäministeriö: ENSKA: Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161300>.

Sisäministeriö: Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistaminen. Sisäministeriön julkaisuja 2023:11. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164754>.

Sisäministeriö: Sisäministeriön lainsäädäntösuunnitelma vaalikaudelle 2023–2027. Sisäministeriön julkaisuja 2024:6. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165484>.

Sonkajärvi, Elina: Nuorten väkivaltarikollisuus on kasvanut valtakunnallisesti, sanoo Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen ylikomisario Jussi Huhtela. *Yle Uutiset* 7.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20058974> (luettu 14.11.2023).

Sosiaali- ja terveysministeriö: Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen, 2024. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyden-ehkaisy> (luettu 22.1.2024).

Ståhlberg, Miia, Svetloff, Maria, Vaitomaa, Johanna & Yliruka, Laura: Väkivallan kysymysten haastavuus lastensuojelussa – apua riskinarvioinnin välineestä? *Yhteiskuntapolitiikka* 89(1) 2024, s. 90–96. <https://www.julkari.fi/handle/10024/148429>.

Sumiala, Johanna: *Mediated Death*. Ebook (ProQuest Ebook Central). Polity Press 2022.

Suominen, Meri: ”Tuo me rullataan”. *IS.fi* 11.9.2023. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009815245.html> (luettu 26.1.2024).

Suonpää, Karoliina & Kaakinen, Markus: Onko nuorten tekemä väkivalta lisääntynyt? *Haaste* 3/2021. <https://rikosentorjunta.fi/-/haaste-3-21-onko-nuorten-vakivalta-lisaantynyt> (luettu 12.10.2023).

Suonpää, Karoliina, Pentikäinen, Essi, Ohtonen, Minka, Hokkanen, Lari, Sarkia, Katri, Hiilamo, Heikki, Kivivuori, Janne & Latvala, Antti: Syrjäytymisen ja huono-osaisuuden yhteys turvallisuuteen – Kausaliteetista politiikkatoimiin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:29. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164894>.

Sutela, Mika: Mittausvirheet poliisin rikostilastojen haasteena. Poliisiblogi 22.8.2023. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/mittausvirheet-poliisin-rikostilastojen-haasteena>

Sutela, Mika & Rikander, Henri: Virkamiesten väkivaltaisesta vastustamisesta – onko yhteiskunnallisilla olosuhteilla yhteyttä viranomaisiin kohdistettuun väkivaltaan? Edilex 2020/15. www.edilex.fi/artikkelit/20848.

Sutela, Mika & Rissanen, Pasi: Päihteet ja nuoret poliisin liikenneturvallisuustyön keskeisiä vaikuttavuuskohteita. Haaste 1/2023. <https://rikosentorjunta.fi/-/haaste-1-23-paihteet-ja-nuoret-poliisi-liikenneturvallisuustyossa>. (2023a)

Sutela, Mika & Rissanen, Pasi: Kulkuneuvon kuljettaminen ilman asianmukaista ajo-oikeutta ei ole vähäinen rikos. Poliisiblogi 16.6.2023. <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/kulkuneuvon-kuljettaminen-ilman-asianmukaista-ajo-oikeutta-ei-ole-vahainen-rikos> (2023b)

Söderström, Michela: Halipoliisin reality check – Annetaan nuorten itse kertoa. E-kirja. Deadline Kustannus Oy. Julkaisupäivämäärä 15.8.2023.

Taponen, Jari: Poliisitoiminnan vaikuttavuus – Suoritteiden laskennasta vaikuttavuuden tutkimukseen. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta 2023. <http://hdl.handle.net/10138/563391>.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Nuorten kokemus lähisuhdeväkivalta ja seksuaalinen häirintä ovat lisääntyneet korona-aikana – myös ahdistus ja koulu-uupumus ovat yleistyneet. Tiedote 13.4.2022. <https://thl.fi/fi/-/nuorten-kokema-lahisuhdevakivalta-ja-seksuaalinen-hairinta-ovat-lisaantyneet-korona-aikana-myo-ahdistus-ja-koulu-uupumus-ovat-yleistyneet> (luettu 25.10.202). (THL 2022)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Verkkosivu päivitetty 21.9.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy> (luettu 27.10.2023). (THL 2023)

Tilastokeskus: Rikos- ja pakkokeinotilasto. Suomen virallinen tilasto (SVT). <https://stat.fi/tilasto/rpk> (2024a)

Tilastokeskus: Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Suomen virallinen tilasto (SVT). <https://www.stat.fi/tilasto/syyttr> (2024b)

Tilastokeskus: Väestörakenne. Suomen virallinen tilasto (SVT). <https://stat.fi/tilasto/vaerak>. (2024c)

Tollin, Katharina, Angerbrandt, Henrik & Jonsson, Anna: Barn och unga i kriminella nätverk – En studie av inträde, brott, villkor och utträde. Brottsförebyggande rådet 2023:13. <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2023-11-01-barn-och-unga-i-kriminella-natverk.html> (luettu 23.11.2023).

Tolvanen, Matti & Silvennoinen, Elisa: Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164912>.

Tuomioistuineläinlaitos: Tilastoja. Julkaistu 25.10.2023. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinelaitos/tilastoja.html#> (luettu 6.3.2024).

Turkka, Heikki & Saarholm, Julia: Monialainen linssi nuorisoriikollisuuteen, s. 383–390 teoksessa Heikki Turkka & Julia Saarholm (toim.), Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. PS-kustannus 2023.

Uusitalo, Roope: Koulu pitää poissa pahanteosta. Suomen Kuvalehti 24.1.2023. <https://suomenkuvalehti.fi/mielipide/tutkimus-todisti-toisen-asteen-opiskelupaikka-puolittaa-nuoren-miehen-riskin-tulla-tuomituksi-rikoksesta/?shared=1246287-7d64623f-1> (luettu 26.10.2023).

Vaasan yliopisto: Tiktok nuorten uutislähteenä – nopeaa ja viihteellistä tiedonhankintaa, ripauksella kritiikkiä. Uutinen 22.2.2024. <https://www.uwasa.fi/fi/uutishuone/uutiset/tiktok-nuorten-uutislahteenana-nopeaa-ja-viihteellista-tiedonhankintaa-ripauksella> (luettu 26.2.2024).

Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. [https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/,](https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma#/) (Hallitusohjelma 2023)

Vasama, Tanja: Irti somekoukusta. HS.fi 29.12.2022. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000009034309.html> (luettu 29.9.2023).

Vauhkonen, Teemu: Nuorisoriikollisuus, s. 172–190 teoksessa Aaro Beuker (toim.): Rikollisuustilanne – rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 55/2023. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2023. <https://researchportal.helsinki.fi/fi/publications/rikollisuustilanne-2022-rikollisuuskehitys-tilastojen-ja-tutkimus>

Vauhkonen, Teemu, Kaakinen, Markus & Hoikkala, Tommi: Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163523>.

Viljanen, Pekka: Rikokset oikeudenkäyttöä vastaan. Teoksessa Dan Frände, Tatu Hyttinen, Heikki Kallio, Heli Korkka-Knuts, Jussi Matikkala, Jussi Tapani, Matti Tolvanen, Pekka Viljanen & Markus Wahlberg: Keskeiset rikokset. 5., uudistettu painos. E-kirja. Edita Publishing Oy 2023 (Digikirjasto).

Vornanen, Ismo: Vanhemmat eivät ole kavereita. Viikkosavo 15.11.2023.

Vuorenpää, Mikko: Prosessioikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. E-kirja. Alma Talent 2023 (Verkkokirjahylly).

Väliverronen, Esa & Seppänen, Janne: Mediayhteiskunta. E-kirja. Vastapaino. Julkaisupäivämäärä 13.3.2015.

Whiting, D., Lichtenstein, P., & Fazel, S.: Violence and mental disorders: a structured review of associations by individual diagnoses, risk factors, and risk assessment. The Lancet Psychiatry 8(2) 2021, 150–161.

Yle: Ykkösaamu (7.10.2023). <https://areena.yle.fi/1-63224061> (9.10.2023).

Åkman, Erika: Oletko kaverivanhempi? IS.fi 15.1.2024. <https://www.is.fi/perhe/art-2000010115862.html> (luettu 21.1.2024).

KUVAT

Kuva 1. PANDA-mallin rakenne.	12
Kuva 2. Vuonna 2023 jostakin rikoslakirikoksesta epäiltyjen alle 21-vuotiaiden henkilöiden osuus (%) ikäryhmään kuuluvista asukkaista kunnittain.	15
Kuva 3. Rikoslakirikoksista epäillyt henkilöt iän mukaan 10 000 vastaavanikäistä kohden, keskiarvo 2021–2023.	16
Kuva 4. Rikoslakirikoksista epäillyiksi kirjatut nuoret ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvan kohden kuukausitasolla 2014–2023, 3 kk liukuva ka.	29
Kuva 5. Rikoslakirikoksista epäiltyjen tapaukset (asianimikkeet) nuorten eri ikäryhmissä 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden viikonpäivän ja kellonajan mukaan vuonna 2023.	30
Kuva 6. Yleisimmät rikosnimikkeet, joista nuoria alle 21-vuotiaita on kirjattu epäillyn asemaan vuosina 2021–2023.	32
Kuva 7. Rikosepäilyt yhtä epäiltyä henkilöä kohden ikäryhmittäin eri rikollisuuslajeissa keskimäärin vuosina 2021–2023.	34
Kuva 8. Asianomistajien omaisuus- ja väkivaltarikostapaukset (asianimikkeet) nuorten eri ikäryhmissä keskimäärin 2014–2016 ja 2021–2023.	36
Kuva 9. Suhteellinen häiriöindeksi valtakunnan tasolla kuukausittain 2014–2023 (2014 = 100).	37
Kuva 10. Vuosien 2014–2023 kuukausitasoisten alle 21-vuotiaiden nuorten rikosepäilyjen (kaikki rikoslakirikokset yhteensä) ja häiriöindeksin välinen hajontakuva.	38
Kuva 11. Selvitettyihin rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt syntyperän mukaan 10 000 samaan syntyperään ja ikäryhmään kuuluvaa asukasta kohden.	41
Kuva 12. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 alle 15-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	50
Kuva 13. Yleisimpien rikosnimikkeiden kehitys 2014–2023 alle 15-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	50
Kuva 14. Alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialueluokituksen mukaisella jaottelulla keskimäärin vuosina 2021–2023.	52
Kuva 15. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 15–17-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	53
Kuva 16. Yleisimpien rikosnimikkeiden kehitys 2014–2023 15–17-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	53
Kuva 17. 15–17-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialueluokituksen mukaisella aluejaottelulla keskimäärin vuosina 2021–2023.	55

Kuva 18. Rikollisuuslajien kehitys 2014–2023 18–20-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	56
Kuva 19. Rikollisuuden kehitys 2014–2022 yleisimpien rikosnimikkeiden osalta 18–20-vuotiailla rikoksista epäillyiksi kirjatuilla.	56
Kuva 20. 18–20-vuotiaiden rikosepäilyt per 1 000 ikäryhmään kuuluvaa riskialueen mukaisella aluejaottelulla keskimäärin vuosina 2021–2023.	57
Kuva 21. Seksuaalirikoksista epäillyn asemaan kirjattujen nuorten (alle 21-v.) määrä vuosina 2014–2023.	60
Kuva 22. Viranomaisiin kohdistuneiden alle 21-vuotiaiden rikosepäilyjen määrä vuosina 2014–2023.	64
Kuva 23. Viranomaisiin kohdistuneiden alle 21-vuotiaiden rikosepäilyjen määrät rikosnimikkeittäin vuosina 2014–2023.	64
Kuva 24. Henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin osallisten perheväkivaltatapauksiksi kirjattujen tapausten lukumäärä henkilön roolin mukaan ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden yhteensä vuosina 2022–2023.	67
Kuva 25. Nuorisirikollisuus ”sateenvarjoterminä” usealle rikollisuuslajille.	81

TAULUKOT

Taulukko 1. Alle 21-vuotiaiden nuorten rikosepäilyjen määrät rikollisuuslajeittain, keskiarvot 2014–2016 ja 2021–2023 ja niiden välinen ero (%)	31
Taulukko 2. Eräisiin rikoksiin epäillyksi kirjatut alle 21-v. ja heidän osuutensa kaikista epäillyksi kirjatuista 2014–16 ja 2021–2023	33
Taulukko 3. Suhteellisen häiriöindeksin arvot riskialueittain vuosien 2014–2016 ja 2021–2023 keskiarvona	39
Taulukko 4. Alle 15-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien suhteellinen (%) jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023	51
Taulukko 5. 15–17-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien prosentuaalinen jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023	54
Taulukko 6. 18–20-vuotiaiden yleisimpien rikollisuuslajien prosentuaalinen jakauma eri kuukausien välillä keskimäärin vuosina 2021–2023	57

